

quomodo fugit? Si homo quomodo à regibus adoratur? Sanctitas vitæ deum ostendebat: baptizatur a Ioanne quasi homo Si deus, quomodo baptizatur a Ioanne? si homo, quomodo vox de cælo sonat: hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? obcæcatus demon hisce argumentis, vidensq; dominum in deserto, experiri voluit, vtrum Deus sit, an homo iustus. Et ex consulto ipse princeps militiæ tartaræ Lucifer, hanc aggressus est prouintiam, dicens: Iste sanctior vniuersis est, quos hucusq; mortalis produxit stirps. sanctior prophetis, & patriarchis, pariter & Ioane, qui eum baptizauit. Huic præ omnibus scripturæ consentiunt: operæ pretium est huic à me aggredi, à me impelli, à me tentari, an dei sit filius nec ne. Igitur corpore aëreo, habituq; sumpto cõmodissimo: non iuuenis, ne leuis videretur: nec senis, ne delirus: mediæ ætatis virum domino se obicit: vultu pallido, oculis cõcauis: fingensq; se auidissimum humanæ salutis dominum salutauit, tanq; in illo deserto habitans, & penitentiam agens, vsquequo salus mundi veniat, cū iam tempus appropinquare cerneret. Multa saluatori proposuit, longo sermone vsus: & hoc est quod dicunt euangelistæ, tentabatur à Sathana. Cum autē illum superare non posset, nec scire vtrum Dei esset filius an non: eum esurire videns, & fallendi ansam suspicatus habere. Si filius dei es, inquit, dic vt lapides isti panes fiant. Quare tui occisor eris? facile tibi natura, quã condidisti obtẽperabit: ego quoq; in te credens, discipulus & tui præco existam. Hæc tẽtatio ita grauissima fuit, vt solus Christus eã vincere potuisset. Nam quisquis alius facile dixisset, non sum filius Dei: tuncq; iam dæmo sciret quod querebat, & victor euaderet. Si dixisset dominus: sum, cum esset, iam iterum dæmon victoriam reportasset: hoc est enim quod præcipue querebat, an esset filius Dei: Itaque tale responsum dandum fuit, quo nec quis esset, dæmon posset agnoscere. Solus ergo dominus victor potuit à proposito euadere: solus tale responsum dare, quo dæmon incertus abiret. Ait namq;: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore dei. Deuter. 8. cap. Dixit Moyses hæc verba populo Iudæorū: Dedi tibi cibum manna, quod ignorabas tu & patres tui: vt ostenderet tibi, quod non in solo panẽ viuit homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore dei: id est, Deus potest quencunq; voluerit sustentare, & ex omni quod creauit cibum facere, & cibum de cælo largiri, & sine cibo hominem posse viuere. Non ergo necesse est facere absq; necessitate, licet esuriam, ex lapidibus panem: cum herbas & radices possim manducare, & in proximis vicis etiam panem possimus quærere. Poteest Deus me quocunq; voluerit alere, & à me esuriam depellere. Obstupefactus dæmon, minimè coniecturari quod tentabat, ex domini responso potuit: quod colligitur ex eo, quod amplius de hac re, de pane faciendo ex lapidibus, nihil locutus est. Obmutuit enim, & intra se voluens responsionis dominicæ verba: & eum prudentissimè & sanctissimè respondisse considerans. nec an sit filius Dei, vlla coniectura colligens ex proposita tentatione, confusus tacuit. Ecce iam docemur in capite nostro, de hoste triumphum agere. Cum tentamur, ad sacram recuramus scripturam. Quod si illam non capis, ad viros doctos te confer, tentationem tuam pãde: illi tibi salubre adhibebunt medicamentū. Etenim ex verbis dñi cõficitur animæ propriū manna, verusq; intellectus, & voluntatis cibus. Nam nemo est, qui non tẽtetur dum viuit. Ceterū cū audis tentari dñm, te tentari oportere scito: agnosce, tã fidelẽ esse deũ, qui nos tentari ultra id qđ possumus non permittet: quinimò faciet cum tentatione prouentū,

Magister in. 2
diit. 6.

vt

ut possimus sustinere: & qui nos gratificauit in dilecto filio suo, in eius victoriam victores
 sua gratia efficiet. Vult tamen nos tētari, ut ab illo gloriā suam absq̄ rubore postulare pos-
 simus, & vincendo coronam mereri, ut inquit beatus Paulus prima Cor. 9. Omnis qui in
 agone contendit ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiāt,
 nos autē incorruptam. Et alibi: Bonū certamen certavi, reposita mihi est corona iustitiæ.
 2. Timot. 4. Miles enim qui solūmodo inter milites inscribitur, non coronabitur: eo quod
 est ascriptus militiæ, nisi certauerit. Nō coronabitur, inquit beatus Apost. 2. Timo. 2. nisi
 qui legitime certauerit. Si autē vicerimus Dei gratia adiuti: primam victoriam, quam
 consequimur, est inimicum diabolū ita prosternere, ut amplius nos de illo tentare mi-
 nimè audeat. Hæc est sanior doctorum sententia: nam sunt qui dicāt, quod nec nos de alio
 quocunq̄ vitio amplius ille dæmon, qui à nobis deuictus est, tentat. Alij dicunt, quod nec
 aliquem hominem de illo vitio. Veruntamen primam doctorum sententiam proximè acce-
 dere ad sacri euangely sensum in præsentī cernimus. Nam iste tenebrarum princeps domi-
 num tentans, de illa de qua victus est tentatione, eum amplius non aggreditur. Verunta-
 men idem dæmon statim alias molitus est tentationes. Perspicuum ergo est: cum de alicuius
 vitij tentatione dæmonem superaueris, nō amplius illa quidē, sed alijs tētationibus victorē
 aggredi. Primā vero eius tentationē ex euāgelio nouimus, in rerum mutatione cōsistere,
 ut lapides panes fiāt. Oportet ergo nos cautiore reddi: quoniam dæmon primum, cū quid
 nobis ingerit, mētē fascinat nostram, res trāsmutat, terrena extollit, cælestia deprimit,
 & magnificere carnis oblectamenta suadet, & quæ Spiritus sunt paruipendere. Vult ete-
 nim fascinator iniquus, ut lapides conuertantur in panem, omnia confusa sint, utq̄ pro ni-
 hilo habeatur anima, & ut corpori totum teipsum tradas. Ecce crudelem dæmonis tētatio-
 nem: præstigiator est, ob idq̄ vigilare oportet, & semper verbi dñi meminisse: Non in solo
 pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore dei. Potens enim est deus corpus
 alere: rerum penuriam pellere, quomodocunq̄ ipse voluerit. Tibi autē expedit curam ha-
 bere animæ, deo vacare, illiq̄ præcipuè in seruire. Quod si ex officio vel statu, quoniā fortē
 matrimonio coniunctus es, vel in seculo rex, aut iudex, seu aduocatus, vel in ecclesia præla-
 tus, ad plura necesse est intendere: nihilominus tamen anima tua semper in omnibus deum
 præponat: & omnia quæcumq̄ egeris, in deum redemptorem tuū dirige: ipsi soli placere
 stude: neq̄ ex lapidibus, scilicet terrenis bonis, panes facias in cibum tuū. Vigilandum tamē
 est, quod in tentationibus nostris, id tanq̄ præcipuum inimicus querit aduersum nos machi-
 namentum: ut peccatorum complacentiam & quietē in illis habeamus. Ita ut homo quies-
 cat in culpa, nec remorsus, et stimulū patiat in anima: imo totus sopitus prorsus lethargū
 patiat. Peccasse nāq̄ plurimos expertus est: & gratia dei à peccato resiliisse. Ideo quod
 vehementer optat, est quietem peccatori in peccato præstare: quod David ostēdit psal. 136.
 dicens: Illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos verba cantionum: & qui ad-
 duxerunt nos, hymnū cantate nobis de canticis Siō. Ecce quomodo Babylonij captiuos In-
 deos gaudere & quiescere in captiuitate nituntur, & cantica Sion appetūt, figuram gerē-
 tes dæmonis: qui cum per letale peccatum peccatorem astrinxerit, cātare, gaudere, ludere.
 & requiescere satagit, & canticum Sion, canticum securæ & quietæ conscientiæ in statu
 culpæ cantari cupit: ut sic obliuiscatur peccator periculum suum & damnationis statū, in-
 quo

quo degit. Cui respondendum est, quod sequitur in eodem Psalm. Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? canticum quietis, canticum lætitiæ, canticum iubilii, canticum securitatis, canticum domini? Quomodo cantabimus in statu peccati, in terra culpæ, in mala conscientia? Cuius autem patriæ simus, an cæli an terræ huius habitatores, ex tribus cognoscimus: in quibus cognoscuntur in urbibus peregrini. Primo in sermone: nam alius sermo Hispanicus, alius Gallicus, alius Germanicus, & alius Italus. Qui igitur de terra est, de terra loquitur. Si quisquam continuo de terra loquitur, & de mundo, cuius est mundi: si de cælo continuo loquitur & de spiritualibus, peregrinatur quidem à domino, quando uiuit in corpore, sed animi promptitudine & desiderio est cæli incola. Secundo in vestimentis cognoscitur, qui alterius nationis est. Quemadmodum qui mollibus vestiuntur, & quæ facies suas cerussa exterminat & purpurisso, & semper fucata imo & laruate incedunt, huius mundi sunt ciues. Tertio, peregrini simul incedunt: si quis continuo sotietates gerit carnales, & associatur ludetibus, miscetur lasciuis, coniungitur semper edentibus & bibentibus & saltantibus, ex conuersatione apparet, mundi huius incolam esse, & ad ciuitatem confusionis perpetuæ pergere: & veloci gressu in infernum iter arripere. Vnde & apostolus. 1. Corin. 5. monet Corinthios, dicens: Ne commisceamini fornicarijs. His autem omnibus consideratis: quod non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit de ore Dei, Christo coniuugamur: laudemus uoce, uestibus honestis sectemur, conuersatione pudica imitemur: & sic uictoriam atque triumphum ab hoste reportantes, cum illo, conregnabimus: Cui cum Patre & Spiritu sancto est perennis gloria Amen.

TRACTATUS TERTIVS.

In quartum cap. beati Matthæi.

TVnc assumpsit cum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: Quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Mirabilis stultitia demonis hic planè ostenditur. præstigiatores uult dominum fieri, nec obcæcatus considerat: si filius Dei est, talem in saniam minime facturum: si homo, quod talem casum timere necesse est: cum, ex illo certissima mors sequatur. nã pinnaculum templi, de ambulatione super tecta templi erat altissimum. nec satis manifestum est, quibus uerbis ad hanc insaniam uoluerit inducere redemptorem. Si filius Dei es, mitte te deorsum, Cum autem demon talem applicuit uirtutis suæ naturam, ad ducendum dominum per aëra, existimauit illum ægre hoc ferre, & increpaturum: unde posset aliquo signo uel coniectura an filius dei sit cognoscere. Dominus autem qui occidendus uenerat per manus ministrorum demonis pro salute nostra, non renuit permanens ipsius demonis per aera duci: nec ipsum repulit increpationis uerbo, quin potius consensit. Forte demon se sanctum simulans dixit: Eamus nunc in Hierusalem in templum do
D mini,

mini, ibi enim colloquemur: & ibi fumen repellere potes: quoniam ieiunus es ne deficias in via. Ego vero quia potestatem habeo a Deo per aërem me & quencunq̄e ducere posse: sine labore aliquo illuc te constituam. Quod cum fecisset, dominus patientissime tolleravit: & siceum super pinaculum templi statuens, ait: Nunc posses & tu facere, vt omnis Hierosolyma te credat Messiam & regem nominet: quod & sine periculo facies. Si filius dei es mittete deorsum scriptum est enim quia angelis suis mandauit de te & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ecce dæmonis ignauia: Caco dæmon audisti filius dei est, ipse custos angelorum est: nec habet custodem angelum: cum nec ad animæ interiora seruanda neque ad exteriorem custodiameo indigeat. Veruntamen cum omnis præcipua victoria dæmonis in his tentationibus erat: audire à domino: sum filius dei, vel non sum: Proposuit vt se eiciat a pinaculo templi: vt si nihil patiatur læsionis, eum deum reputet: si autem homo esset, comminutus deficeret & moreretur. Insuper scripturam tentationi adhibuit, tum ad facilius suadendum, tum etiam quia dominus primum tentationis laqueum scriptura contriuerat, ne aliqua via posset euadere quin ab ipso cognosceretur. Versuta & satis fraudulenta tentatio est, cum quis tentatus proposita suadetur agere: idq̄ aliquo scripturæ testimonio non illo quidem vere assumpto, sed apparenter confirmatur. Cui mansuetissimus dominus scripturæ testimonio verè assumpto calumniã confutauit, dicens. Scriptum est. Deuter. 6. non tentabis dominum deum tuum. Nec desunt non recte intelligentes hoc domini responsum, qui dicant: dominum dixisse dæmoni: Non tentabis dominum Deum tuum: id est me, qui sum dominus deus tuus. Si hoc verum esset, sciret utiq̄. dæmon quod querebat, nec amplius tentaret, cum iam haberet scitum quod summopere desiderabat: an Christus dominus esset filius dei. Igitur non tentabis dominum deum tuum, idem est, ac si dominus dicat præceptum est omnibus deum non tentare, & velle experiri supra naturam, quod potest consequi per naturam. Cum ergo flumen schapa, aut ponte pertransire possim: tentare Deum est, si me in fluctus proyiciam tanquam ab angelis custodiendū. Cum igitur sit descensus à pinaculo templi, per scalæ gradus, tentare deum est, & peccare: si quis se proyiciat per aera, & confidat se ab angelis suscipiendum: ita vt non offendat ad lapidem pedem suum. Iam neruosa hæc domini responsio in auribus dæmonis vsq̄. adeo fuit vt nihil amplius de hac re cum domino locutus sit: nec potuit ex tentatione proposita & domini responsione conijcere an esset filius Dei. Erudimur et nos ex hac tentatione, omni modo in us que perfici possunt per humanam naturam, nõ querere miraculum à Deo optimo maximo. Cum autem in graue, & humana industria ineuitabile periculum incidirimus, tum maxime de domino confidamus, & eius nomine sacratissimo Iesu inuocato cum Psalm. 19. dicamus: Hi incurribus & hi in equibus: nos autem in nomine Dei nostri inuocabimus, ipsi obligati sunt & ceciderunt: nos autē surreximus & erepti sumus. Eiusdē periculi res est: si deum tentemus: querentes miracula vbi adest natura: & si diffidamus de deo, vbi imminente periculo aut quauis necessitate deficit om̄ino humana potestas. Qui enim dixit: Non tentabis dñm deū tuum, idem ipse dixit. Psalm. 77. de Iudeis cū iter per desertū

fertum haberent: Et tentauerunt Deum in cordibus suis, vt peterent escas animabus suis: & male loquuti sunt de Deo, & dixerunt: nunquid poterit Deus parare mensam in deserto? Isti diffidentes arguuntur. Quinimo quod prorsus mirandum & timendum est: cum dubitaret Moyses aqua de petra, silice bis percusso, vt praeceperat dominus, effluere posse. Num. 20. ipse & Aaron audiunt: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filiis Israel: non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Et sic factum est: moritur Moyses, decessit & Aaron in solitudine, & Iosue introduxit Iudeos in terram promissionis. Erudimur etiam, cum molestus daemon nos plurimis concutit perturbationibus: & ex multiplicatione, & eiusdem tentationis suggestione, victoriam reportare sperat, & nos in peccatum inducere, cumq; diuersarum cupiditatu aculeis omni hora stimulans, dicit: non poteris tam crebram sustinere lucram, tam continuum tollerare agonem: lacesceris continuis ictibus, ergo mitte te deorsum: confiteberis, iterum a culpa mundaberis, poenitentiam ages: Non tentabis, responde, dominum Deum tuum. Quis scit, si conjurgam a culpa, an moriar? quis nouit an poenitentiam agam? an alijs mergar culpam vorticibus? Peccatum enim secundum beatum Gregorium, quod per poenitentiam mox non deletur suo pondere ad aliud trahit. Nec quisq; praesumat, dum in gratia Dei est, posse sibi mereri reparationem post lapsum: cum ipse met dum peccat, sibi obstaculum ponit eius, quod falso sibi ascripsit, dum esset in gratia: postulasse a deo, & impetrasse, si caderet in peccatum, continuo a peccato resilire. In hanc sententiam, non posse sibi quicquam reparationem post lapsum mereri, quandiu est in gratia, consentiunt scholastici doctores in sententiarum lib. 2. distm. 27. Quod si cacodaemon nos constare viderit, crebroq; cocussos permanere inflexos: iam ad callidiora conuersus machinamenta: blandis sermonibus corda peruertere nititur beneoperantiu: laudat utiq; eos, quae ritq; plures, qui eos extollant laudibus, venerentur vt sanctos, admireretur eorum & dicta & facta eosque in pinaculum humanarum laudum euectos, facile in ima deiecit, vt in Psal. 72. deiecasti eos dum allenarentur. Et beatus Petrus. 1. epist. cap. 5. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Idem ait beatus Iacobus cap. 4. Oportet igitur semper in promptu habere quod dominus dixit: cum feceritis omnia quae praecepta sunt vobis, dicite serui inutiles sumus quod debuimus facere fecimus. Et beatus apostolus Paulus epist. 1. Corinth. 4. Quid habes, quod non accepisti? quod si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Et illud beati Iacobi, Omne datum optimum & omne donum perfectum de sursum est a patre luminum. Et quod nunc dominus dixit: Non tentabis dominum Deum tuum: ne per aera & nubes innanis gloriae praeceps ruas in terram. Atqui continuam gloriam reddes omnium bonorum largitori domino. Nec tamen adhuc securus existes, cum egressus fueris a tentatore, ipsis virtutibus: non quod de illis inaniter glorieris, verum eo quod non vanè gloriaris tibi applaudas: & extollaris in eo, quod ipsam inanem & caducam laudem spernis. Dum enim beatus Paulus, vt legimus in Actis apostolorum capit. 28. in insula Melita sarmenta igni imponit: exciliens vipera eius inna sit manum, quam in ignem ille excutiens permansit illaesus: itaq; nos dum sarmenta, hoc est operanosstra, igni cremamus: nihil nobis laudis quærentes, sed omnia bona nostra in igne (deus enim noster ignis consumens est) referentes, vipera venenosus serpens manum nostram inuadit, vt de laudibus quas respuimus (eo quod renuimus laudari) gloriemur:

Et inimicus noster eo quod cōfusus est gladio virtutum, & neglectu laudis, nos in cantos sautiet. Iani ergo faciē necesse est habeamus & occipiti occurramus cæco. Quam obrem ex isto Ezechielem dixisse de statura quam vidit in medio rotarum & totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quatuor. Habemus domini saluatoris responsum, habemus captis nostri victoriam: eo duce nostro vincēte, omnes vicisse in illo non dubitemus, nisi ignavia nostra armis depositis bellare & vincere respuamus. quod si eius nomē sanctum & terribile demonibus opponamus, & ab eo gratiam & inuamen continuo postulemus, iuge sentiemus ab eo auxiliū: cui cum patre & spiritu sancto est honor gloria & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS QVARTVS

In quartum cap. beati Matthæi.

I Terum assumpsit cum diabolus in montem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Iesus: Vade satana: scriptum est enim, dominum deum tuum adorabis: & illi soli seruies: Siue demon se simularis adhuc sanctum hoc dixit: siue dicens se esse regionis tartaræ principem, cuiuscūq; homini grauisima hæc est tentatio. Poterat enim dicere se esse valde sanctū, & à Deo quicquid vellet accipere. Veruntamen verius videtur dixisse, se esse regionis Tartaræ præcipuum: & in omni loco, Iudæa excepta, adorari & coli in templis, & subiectos habere imperatores, & reges, & dominos totius mundi. Alioqui quomodo Christus crederet illum talia possidere, talia posse donare, nisi se manifestando, & quis esset propalando? præsertim quum iam bis interrogasset, Si filius dei es, dic vt lapides panes fiant: Si filius dei es, mitte te deorsum: nunc non dicit si filius Dei es, sed tanquam homini loquitur, & illum irritauit, cogitans: si filius dei est, forte mihi pœnas imponet, loquetur potenter, cum ausus sim contra diuinitatem agere: & ex eius responsione colligam an filius Dei sit. Si autem homo est, vel credet mihi, vel nō: si credet, adorabit: & sciam illum hominem esse & peccatorem. Si non credet promissis, & impossibilia quæ dixi ei videantur, loquetur mecum, & confabulabitur: quomodo possim illi ea, quæ promisi donare fortè dicet, sufficere mihi: si me dominum alicuius partis, vel regni mundi, constituas: & ex verbis eius sciam an sit homo purus, an Deus & homo. Hanc grauisimam tentationem ad finem reseruauit: tanquam præcipuam omnium quæ proposuerat, & grauiorem, & cum de honore maximo mundano & diuitijs ageretur, vicisse se dominum credidit, si purus homo esset. Si autem filius dei, hac via posse inuestigare & cognoscere: præsertim cum permixtam hæc tentatio haberet blasphemiam, Si cadens adoraueris me. Satis dolendum est quod se talem profitetur demon: ac tanta se præditum potētia simulat. Quamuis facile possit dici eum, pater cum sit mendacij, nunc etiam mentiri: mentiri, inquam, impromisso: tum quia non potest, cui velit omnia illa donare: tū quia nō potest à possidētibus auferre, & vni dare. Nam quod adoraretur in omni terra: Iudæa excepta, manifestū est. Vnde & dñs ait Io. 12. Nunc iuditiū est mūdi: nunc princeps huius mūdi eijcietur foras: ablato, scilicet idolorum cultu, & deo saluatore cognito, & cruce dñi adorata. vt inā & nūc nō habeat ampliōrē potestatem in regnis demon, q̄ Christus habet reges. Dñs enim intellectu colitur per fidē

fidem demonis autem vestigia, & praua monita, homines voluntate imitantur peccantes, Possident reges terreni redditus, possidet iniquitas homines. Habet rex corpora imperio suo addicta: habet & demon corpora vitijs ei obsequentia. Habet rex homines viribus suis. illis in praelio obtemperantes: habet & demon animas in criminibus sibi deuinctas. Ob hanc certe causam, deberent reges Christiani per quam velociter crimina & peccata tollere publica, & punire prauos: ne demon gloriatur vna cum illis sceptrum tenere: & plus in regnis eorum posse quam ipsos. Dominus autem eum de honore diuino ageretur in ista tentatione: hoc est, si cadens in terram adoraueris me, ipsum Satanam a se reiecit, caute tamen: ne ipsum Dei filium compertum haberet vade satana, satan aduersarius dicitur, & cuiuscumque homini potest dici, cum alicuius aduersatur saluti, vade satana. Sic & dominus Petro suadente ne pateretur, respondit in cap. 17. Vade post me satana, scandalum mihi es. Non igitur ex hoc verbo demon intelligere potuit, quod dominus illum tanquam Deus increparet: cum a quocumque homine posset dici, si talia illi suaderet, vnde satana. Scriptum est dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Deuter. 6. scriptura etiam, quam dominus in sui responsi confirmationem retulit, ipsum demonem dubium valde reliquit: & multo amplius vacillantem abire compulit. Non enim nouum qui illi dominus retulit: sed quod preceptum in lege ante tot secula fuit: ne Iudaei aliquid praeter Deum viuum & verum colerent, aut inseruirent. Harum tentationum occasio: in considerare non abs re erit, quatuor nobis tentatores esse: demonem, vt in Euangelio: Deum, bonum hominem, & malum etiam hominem, Deus non tentat ad malum, sed vt experimentum hominibus & mundo praebet: non vtiq; sibi: quando omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Gen. 22. Tentauit Deus Abraam vt immolaret filium suum Isaac: vt in eo mundus obedientia exemplum haberet, & omnibus innotesceret seculis, qualis esset Abraham: qui tale obsequens holocaustum offerret: quantum fidem haberet, qui credidit immolando filium promissa Dei minime euacuari: quoniam in illo praedixerat benedicendas fore omnes gentes terrae. Credidit enim, resurrecturum, vt ait Apost. Paul. ad Heb. 11. sic Deuter. 12. Tentat vos dominus Deus vester, an diligatis illum? hoc est probat, & si ipse sciat, quale sitis: vobis ipsis vult vt inotescatis, & mundo. Iob etiam probauit dominus, & demoni tentandum praebuit: vt cunctis hominibus innotesceret patientia eius. Neminem autem dominus ad malum tentat. Deus enim intentator malorum est, vt inquit beatus Iacobus. Bonus homo etiam tentat ad bonum, volens experiri & scire quae gerantur: vt pater filium an diligat eum: an sit idoneus, cui hereditatem relinquat, praceptor discipulum tentat: an sciat, an recolat, quae accepit: an memoriter retineat audita, studiosus sit an ociosus. Malus homo, mala bestia, fera pessima, male tentat: Iniquus tentator horridus aggressor. Grauius enim & molestius tulit beatus Iob, vxoris & amicorum tentationes, quam demonis. Cum enim vehementer a demone concassaretur, nihil animi minus aliud: quam dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum. Ad vxorem autem dicit: Quasi vna de stultis mulieribus locuta es: ad amicos autem, vere onerosi consolatores vos estis. Et Thobias cum patienter caecitate ferret cognati eius iridebant eum, dicentes: *Ubi est spes tua, pro qua elemosynas & sepulturas faciebas?* Insuper & vxor irata respondit, manifeste vana facta est spes tua, & elemosynae tuae modo apparuerunt. Itaque grauissimi tentatores homines, & persecutores sunt immanissimi.

Quatuor hominis tentatores.

Rides ad p. o. perbus not. tus. conat. latoras ex. hoc change. ho offendi. tus.

Videtur demon cum per malos homines tentat, pugnare ex equis fortissimis, & de super te la proicere: si verò tentat per se, pedester certat: siquidem per iniquos multo peiora & grauiora facit, quam per se committat. Vide quid fecerit, cum in cor Iudæ immisit, vt proderet dominum. Quid itē in corde Iudæorū egerit: in quorū mentes immissus, adeo fixus hæsit, vt iam non posset non perficere incepta. Nam per vxorē Pilati, cū multis illā terruisset in somnijs, iam necē dñi prohibere dolens, haud potuit. Misit enim illa ad virū: dicens: Nihil tibi & iusto illi, multa enim passa sum hodie per visum propter eū. Porro in curijs regum per suos satellites peiora effecit, quam si visibilis ipsemet inter homines conuersaretur. Confundūt isti omne fas & equū. Suis vnusquisq; fauet: nec ad obsequia & labores ingentes, quibus aliquis de republica bene meritus est, oculi diriguntur. Imò illi, quibus præmiorum committitur distributio, veluti pictores (& vt verius dicam) iniquissimi impostores sunt. Quem enim volunt, licet candidus sit, nigerrimis tingunt coloribus: alium rursus, & si nigerrimus, vel candore ipso cãdidiorē effingūt: & quod natura non facit, ipsi artificio & impostura faciunt, vt ex atris hominibus & sine meritis vllis, albi reddantur & cū retribus plurimis. Ecce quanta mala perpetrāt homines mali, & quas tentationes incutiunt proximis: qui & cū demone adorari volunt. Et licet regios istos adoraueris familiares, & in terram procideris, nec sic quidem omnia reddentur debita. Icirco ò christiane vir Deū adora, ipsi res tuas committe, & dic cū dño Iesu: Dominum Deū tuum adorabis, & illi soli seruias: cui est gloria, honor, potestas in æternum Amen.

TRACTATUS QVINTVS

In quartum cap. beati Matthæi.

Fides absq; operibus mortua, contra luteranos ex hoc euangelio ostenditur.

TVnc reliquit eum diabolus, & ecce Angeli accesserunt & ministrabant ei. Irruit in luteranos Euangelium, præcipitat eos Christus dominus, obruunt eos angeli. Confessus aufugit diabolus, dum audit dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Angeli accedunt & ministrant: qui enim dicit seruias: idem est, ac si dicat, dum fide adoras, scito te operibus etiã in seruire oportere. Non enim sufficit si adores, nisi illi soli seruias. Qui enim dicit in seruire, dicit operari. Qui dicit se alicuius obsequio micipatū esse, dicit plurima illi opera placita perficere. Qui dicit seruire, dicit non peccare: qui dicit seruire, dicit & amare: qui dicit seruire, dicit legem custodire, qui dicit seruire, dicit bonis operibus insudare. Qui dicit, inquit beatus Ioannes, se in Christo manere, debet quemadmodum ille ambulauit, & ipse ambulare. Ipse autem dominus noster Iesus Christus multa operatus est, prout ipse testatur Iudæis: Multa bona opera, inquit ostēdi vobis ex patre meo, & ad discipulos: si opera inquit, non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Christus operatur, luter nō vult operari, sola se fide vult saluari, solaq; fide attingere merita passionis domini. Contra quem nunc dominus dicit: Dñm deū tuū adorabis, & illi soli seruias. cōtra quē infra. 16. cap. dñs clamat: filius enim hominis venturus est in gloria patris sui, cū angelis suis, & tunc reddet unicuiq;. Quid exspectas luterane diciturū? quid gentes carnales de cõpis? quid cogitas te auditurū? tunc reddet unicuiq; secundū: secundū quid? secundū inquit opa eius. Audi iterū secundū opera eius: audit tertio, secundū opa eius, dicit dñs: & non secundū fidē eius tātū: quæ sine operibus mortua est, nec sola pertingit ad gratiā passionis Christi

promerendum sine sacramentis, sine bonis operibus charitatis. Audi spiritum sanctum, per os David Psal. 61. Semel locutus est Deus, duo haec audiui: quia potestas Dei est, & tibi domine misericordia: quia tu reddis unicuique iuxta opera sua. Non iuxta fidem inquit: opera respicit, requirit fidem. Si tamen fidem sine operibus illi ostendas, non reddet tibi vitam: quoniam reddit unicuique secundum opera sua. Audi apostolum prima Corinth. 13. Et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam: omnem fidem dicit, ne quis haereticus nugaretur dicens, talem aut talem fidem: omnem inquit fidem charitatem autem non habuero, nihil sum. Nihil ergo est Luter, nihil sunt luterani, ad nihilum hodie rediguntur ex euangelio, & ex ore domini dicentis: dominum Deum tuum adorabis. Ut autem scias hoc tantum non ad salutem sufficere & illi soli seruiens subijcit. Iterum audi Paulum ad Gal. 5. Nam in Christo Iesu nec circumcisio aliquid valet, nec praepotium: sed fides, quae per charitatem operatur: Hic fidem intellige non quancunq, sed operantem, operantem inquam, non quodcunq, opus, sed per charitatem operantem: utpote opera ex charitate facientem. Nam si opus sit absq, gratia, in peccato mortali factum, non prodest ad aeternam vitam. Omissa haec faciamus, sufficit nunc tetigisse. latius namq, deo fauente in cap. 16. & ex professo haec differemus. Et ecce angeli accesserunt. Etiam operibus ipsi dominum prosequuntur, & ministrabant ei necessaria victori Christo domino ad edendum attulerunt, & manducanti inservierunt. Itaque hodie vincente Christo, nos omnes in illo vincimus: cum pro nobis ipse tentatur & vincit. Nam in Adam cum per diabolum fuimus victi, honorem amisimus, pariter & quietem & vitam ipsam. In quocunq, enim die (inquit Deus) comederis ex eo, morte morieris. Ecce honor & vita, maducante Adam, amittuntur. Quietem vero primamur, cum subdit: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. At honor hodie vincente Christo restituitur nobis. Vita in cruce domino moriente donatur, quietem in gloria dabitur beatus Io. Chrysost. in homelia huius euangelij inquit: tentationes dominus ab inimico sustinuit, ut homini victoriam reportaret: non enim necessitate, sed voluntate esurijt, ut ad huius mundi tentationem diabolum prouocaret: ut tentando demon eo modo quo Adam tentauit: & Christo vincente, nobis honorem restitueret, unde in vituperium incidimus. Et beatus Ambrosius in Luc. c. 4. de tetationibus Christi agens, inquit: tibi Christus, non sibi vincit. Et beatus Gregorius iustum quippe erat. ut sic tetationes nostras suis tetationibus, vinceret sicut mortem nostram venerat sua morte superare. De hoc itaque sum opere gaudere debemus, quod in ipso vincimus (in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus) securiusq, in nobis. in ipso ergo vincentes, quotiens opus fuerit, sua gratia victoriam consequemur. Si enim thesaurus victoriae in nobis recoderetur, iam esset amissus: in Christo autem repositus, tutissime asseruatur: & quoties fuerit opus, si postules, eius tibi gratia condonabitur. Etenim si in te aduersario irruente, armatum gigante in tui praesidium conspiceres: nonne de illo plusquam de te confideres? Habes utiq, victorem Christum, qui exultauit ut gigas ad currendam viam: qui & tecum est in tribulatione & tentatione. Gaude & confide de gratia eius, dum modo tu & arma in aduersarium sumas. Ille tribuet gratiam tu voluntatis adhibe manum. Ille auxilium feret, tu velle praesta. Ille succurret, tu hosti occurre, ieiunio, oratione, vigilia & eleemosina, ac caeteris operibus bonis munitus. Et ita fiet ut quam habes in Christo acquisitam victoriam, nunquam amittas. Filij quippe eramus haec Etenus hominis victi Adae, caeterum vicente domino, iam filij effecti sumus victoris Christi.

Legitime ergo certemus, & gratia eius fauente victoria præsto erit: si quidem Christianæ militiæ normam seruemus & leges: nã qui in vno regno legem alterius regni pro se tuendo adduceret, planè ab omnibus irrideretur. Nemo ergo Christianus inferni legem producat. Est enim qui dicat in regno Christi: Inimico minime parcam: Qua id lege ô Christiane? lege, inquis, humana: haud considerans miser, quam sit turpe tibi in Christo & eius nomine consignato, in suo regno diabolica lege vti. Nunc rursus alienarapiam inquis: Qua id lege? nã in regno Christi lex iubet donare, quæ habes pauperibus: tu vero ne dũ tua retines, verum & alienarapis. Legem sanè introducis regni tartarei ante tribunal regis regũ Christi: in quo decẽ præcepta totius Christianissimi ipsiusmet Dei digito sunt exarata, nõ Vlpiani seu Iustiniani decreto sancita. Diliges super omnia dominum Deũ tuũ, proximum tuũ si cut te ipsum. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Sabbata sanctifices. Non occides, Non mechaberis. Non furtum facies. Non falsum testimoniũ dices. Non concupisces vxorem, neq; rem proximi tui. Quid ergo facis cõtra decreta Christi, & in tui defensionẽ inferni legem proponis? Non enim in vno regno legibus alterius regni in foro iudiciario pro tribunali iudicatur: vt tibi notum sit coram Christo, nullam legẽ admitti, nec secundum aliam legem iudicium ferri, præter illam: quam ipse statuit in sacro sancto euãgelio, & quæ suo est digito in decem præceptis conscripta. Regibus enim Deuter. 17. à domino dictum est: rex postq̃ sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomiũ legis huius in volumine, accipies exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus: & habebit secum, legetq; illud omnibus diebus vitæ suæ: vt discant timere dominum Deum suum, & custodire verba & cerimonias eius, quæ in lege præcepta sunt. Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, nec declinet in partem dextram vel sinistram, vt longo tempore regnet ipse & filij eius super Israël. Prælati autem dicit Apost. 1. ad Timot. 3. Oportet episcopum irreprehensibilem esse: vnus vxoris virum, id est non bigamum, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem. Matrimonio autem coniũctis dicit Ioannes baptista. Luc. 3. Quid ergo faciemus? interrogabant turbæ, cum Ioannes dixisset: Omnis arbor non faciens fructum bonũ excidetur, & in ignem mittetur. Respondens autem Ioannes dicebat illis: Qui habet duas tunicas det vnã non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Venerunt autem & publicani vt baptizarentur ab eo, & dixerunt: Magister quid faciemus? & ille dixit ad eos: Nihil amplius quam quod constitutum est vobis faciatis. Interrogabant eum & milites dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Nemine conculcatis, nec calumniam faciat, & contenti estote stipendijs vestris. A regibus vsque ad publicanos & milites statuitur norma viuendi, id est, lex conditur, euangelica præcepta donantur, omnia reformantur per Christum victorem. Secundum has igitur leges viuere hominem Christianum decet: quando ad tribunal Christi lex alterius regni non admittetur vnquam. Nulla ibi lex tabularum mũdi seruatur, nulla reperitur inferni, sola lege domini immaculata omnia diffiniuntur. Sola lege Christi vnusquisque vel ad perpetuos gehænæ ignes dånatur, vel inter ciues celestis regni conscribitur: in quo perpetuo regnant Pater & filius & spiritus sctũs vnus Deus. Amẽ.

TRACTATUS SEXTVS.

In IIII. cap. beati Matthæi.

¶ Adqui

A Tquiam aliò ducendus est sermo noster, & de materia literarum trium tentationũ
 diferendum, vt paruulis detur astutia, & intellectus, ne ab inimico vincantur: quĩ
 mo in Christo vinceti victores & ipsi reddamur. Ipse enim Christus dominus dux & prae-
 ceptor noster: cuius in pace obseruanda praecepta, cuius in praelio tentationum inuocandum
 auxilium, & imitandus effectus, infans in templo praeferatur. Hinc discant parentes, fi-
 lios ab infantia domino consecrare. Puer duodecim annorum reperitur in templo à beatissi-
 ma matre: hinc discant pueri in his quae domini sunt assidue occupari. discantq; si opus est,
 percalcatum, vt inquit beatus Hieronymus, pergere patrem percalcatum & matrem reli-
 gione intrare, seculo renũciare: summum enim genus pietatis est, in hac re fuisse crudelẽ.
 Cum autem dominus triginta annorum aetatem egisset ductus est a spiritu sancto in deser-
 tum: vt discant viri, vnusquisq; secundum statum suum, ea tantummodo licere illis, quae à
 recto fuerint spiritu confirmata. Verum enim: exò hodie inter Christianos non parũ mul-
 ti reperiuntur, qui sola fide, & beneuolentia, & quadam consuetudine deo satisfacere ve-
 lint. Nam sicut hominem conciuem nostrum occurrentẽ obiter salutamus, nihilq; de eo am-
 plius est nobis cura, non secus illi siue in altari siue in via Christus occurrat: salutant quidẽ
 & fide credunt, & pectora tundunt: at verò nihil de eo amplius cogitant. Non praecepta
 seruant, non imitantur, non praeceptoris iussa capessere, ne credemptori suo perpetuae serui-
 tutis officia rependere volunt. Virilis enim aetas exigit, a spiritu duci euangelio configu-
 rari, Christi domini vestigijs adherere. De hoc spiritu sancto Dauid edoctus, cũ esset rex,
 Psal. 142. inquit spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Et beatus apostolus
 Paulus, ad Rom. 8. Qui autẽ spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Cum autem nos inimi-
 cus propinquiores Deo fieri cernit, eo intricatiores laqueos tentationum pedibus nostris cõ-
 iicit. Vnde & sapiens ait: Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in timore & praepara animã
 tuam ad tentationem. Sicut enim Leo si quam videt praedam fortiorem, & manibus eius
 resilire nitentem, vnguis fortius stringit: sic daemon quem videt emanibus eius elabi
 incipientẽ vngues tentationum infigit fortius, ne amittat iam elabẽtem. acceditq; tentator
 & si quam te viderit pati necessitatem, occurrit velociter, dicens: Dic vt lapides isti panes
 fiant. Tentatio enim quae sub praetextu necessitatis offertur eo grauisima est: quod pi-
 tiam habet naturã. Nemo enim est, qui non velit sibi succurri, si quid patiatur aduersum.
 Siue igitur sit esuries, siue nuditas, siue quodcunq; aliud, bone Deus, quae natura non flecti-
 tur? quae anima non concutitur? quis fragilis imò & fortis non cedit? Magnopere igitur
 operam misericordiae cõmendatur a domino, deq; his habenda est in die magni iudij Dei ra-
 tio. Quoniam si has rependimus indigentibus proximis, eos eripimus ab ingentibus laqueo-
 rum periculis, & a grauisimistentationibus subleuamus: Recole igitur vir christiane (si
 habes quod des) te Christum dñm in suum cooperatorem aduocasse. Ipse enim liberabit me
 de laqueo venantium. Quot enim necessitatibus subuenis: scito tot adiuuisse, vt à laqueo ini-
 quitatis eripiantur: Diuites namq; secundũ beatum Ioã. Chryso. nutrices sunt indigentiu.
 Quemadmodum enim nutrici datur optimus cibus, vt crassiori lacte nutriat infantẽ regiũ:
 sic te deus fecit vberiorẽ vt tu p̃ximos tuos vberiori lacte a necessitatibus vindic. s. Tu autẽ
 qui in diam pateris, cõfer te ad dñi crucẽ, inuoca auxiliũ eius, ne te deserat in tẽpore oppor-
 tuno: & recole responsum dñi. Non in solo pane viuit homo, sed in verbo quod procedit de

ore dei. In hac prūpe verba: Confido in dño Iesu, ipse reficiet me, nō tardabit utiq̄, qui seip̄m
 mihi in p̄ciū & cibum præstitit, ppiciabitur mihi, & necessaria subministrare nō desinet.
 Beatus Hieronymus inquit, materiā harum tentationum dñi fuisse gulam, inanem gloriā,
 auaritiā siue cupiditatem: quāuis formaliter demonis intentio ad cognoscendū an Christus
 esset filius Dei, præcipue dirigeretur. Laqueos tamen hos tetendit corā domino: vt ad pecca-
 tum si purius esset homō induceretur, & sic duplex consequeretur ē tentationibus malum:
 tum peccatum, tum etiā inuestigatio quis esset dñs: an Deus, an homo. Imprimis autē gulā
 obiecit: adeo enim gula rationem habet: sciens hoc pessimū malum fortem innumerabilium
 peccatorum esse. Cibo enim vetito primus homo cecidit: cibo Esau vendidit primogenita:
 & populus Indeorum dum immoderato vtitur cibo, vitulum est fabricatus. Sedit, inquit
 scriptura Exo. 32. populus māducare & bibere, & surrexerūt ludere. Tanta enim cum ex
 gula vitio oboriantur mala, & demō plura quotidie experiatur elici ex hoc fomēto, crebro
 degula tētat: imo legē mūdo intulit comessationis, crapule, & ebrietatis: & hāc inter hono-
 res retulit s̄actionē, vt crescēte nobilitate & auctis redditibus, crescāt & cibaria lautiora, vt q̄
 inter appēdices nobilitatis, gula vna sit ex p̄cipuis obseruanda. Quod ē cōtrario dñs: Non in
 solo pane viuit homo. Cum autē cautiores de reddenda ratione in die iudicij discipulos redde-
 ret Luc. 21. cap. inquit: Attendite vobis ne grauentur corda vestra crapula & ebrietate.
 Enarratis terribilibus signis: surget gens contra gentem, terremotus magni erunt per lo-
 ca: tanq̄ ad euadendum omnia hæc ait: Ne grauentur corda vr̄a crapula & ebrietate. Si
 enim dixisset: ne grauentur corpora vestra crapula et ebrietate: oēs manifestissimē nossent
 nō solū grauari, imō mori corpora, & ingentes generari infirmitates ex nimio cibo & potu:
 iuxta illud sapientis: In multis escis erit infirmitas, Eccl. 37. At dñs inquit corda vestra.
 Nō enim ex gula solam corporis incurrit mortē primus parens, imo & mortem animæ. Idē
 Esau perpeffus est idem Iudæi idolatræ adorātes vitulum, & coram illo saltantes, & deū
 sic blasphemantes: Hi sunt d̄j cui Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti. Magna igitur
 ratio Christiano viro habenda est temperantiæ. Neq̄ enim absq̄ causa tum ab Aristotele
 alijsq̄ philosophis diffinitum est, temperantiā virtutem esse, quæ esui & potui frena
 imponat, tanquam illa sit totius hominis temperamētum, animæ & corpori saluberrimum
 & qui crapulæ & ebrietati deditus est, intemperatus dicitur, tanq̄ certū sit: per crapulā &
 ebrietatem omniū malorū eluuiē provenire. Enim vero si nos fortes in hac prima tentatio-
 ne caco demō senserit, ad spiritualia tela sese conuertitur superbiæ scilicet & gloriæ vanæ:
 existimans grauissimos etiā & spirituales viros, in eam quam ipse incidit foueam incidere
 non esse dubiū. tunc extendit laqueos subtilissimos, vt de donis receptis aut gloriemur: vel
 Deo prout par est gratiarum actionem nō reddamus: & vt despectis proximis cum Phari-
 seo superbo dicat vanus homo: Non sum sicut cæteri homines. Cū autē Dauid à peccato in-
 continentie cautior euasisset, ecce in inanis gloriæ & superbiæ incidit retinacula, dicens ad
 Ioab principem militiæ eius. Vade & numera mihi Israel & Iudam: Qui gloriatus de mul-
 titudine gentis, & inaniter eleuatus de numero subditorū, à Deo percutitur pestis plaga
 in genti. 2. regū vltimo. Et Ezechias rex sanctus. 4. Reg. 20. & Esai. 39. dum nūtijs re-
 gis Babylonis, vanitate ductus, ostendit omnem supellectilem domus suæ aromata, & pig-
 menta varia, & unguenta, audit ex ore Esaiæ: Audi sermonem domini. Ecce dies venient

& auferentur omnia, quæ sunt in domo tua: & quæ condiderunt patres tui vsq; in diem hæc
 in Babylonem. Non remanebit quicq; ait dominus. Semper enim oportet domini responsū
 diabolo obijcere: Non tentabis dominum deū tuum. Omnia dei sunt: domini est terra, et ple
 nitudo eius: de sursum est omne bonū datum. Nihil intulimus, inquit beatus Paulus, in hūc
 modum: haud dubiū, quia neq; auferre possumus. 1. Timoth. 6. Tertium laqueum satanas,
 cum hisce nos illaqueari minime cernat, ostendens bona mundi & dicens: Hæc omnia tibi
 dabo, si cadens adoraueris me. Hæc tertia tentatione totus orbis confusus voluitur, ima su
 pernis æquant superiora deiciantur, bellis totus mundus qualiter, lites regna non capiunt,
 nec iudicatum tribunalia: si queras unde bella, unde lites? respondit beatus Iacobus. Non
 ne ex concupiscētys vestris. Omnium enim malorum radix cupiditas, vt inquit beatus apos
 tolus Paulus. 1. Timo. 6. quam quidam appetentes errauerūt a fide, & in seruerunt se do
 loribus multis. Non est radix gula, non radix in cōtinentiæ, non radix iræ, non radix su
 perbiæ, sed omnium malorum. Non est malum quod a cupiditate non oriatur: quæ etiam
 facit a fide excidere nam vt diuitys affluat, contra fidem plurima facit, et plurimis se dolo
 ribus inserit: cruciantur enim dum vicuntur in bello, vel in lite cadunt a causa. tu autem o
 homo dei hæc fuge, cum domino semper respōdens: Dominum deum tuum adorabis, & illi
 soli seruias. Quod iuste possideo, hoc tantum me habere decerno. Has tres ingentes tentatio
 nes domino pposuit demon: a quo: victus recessit & confusus prima deiecerat primū homi
 nem a paradiso. secūda ipse se perimit, et in tartara ruit, ex angelo factus demon. tertia om
 nem confundit orbē, gyrat, euoluit, disturbat, & deicit: His tribus omnem disperdit homi
 nem. Magnopere igitur est euigilandum, cum se quisq; aliqua harum triū tentationum ag
 gressum viderit, vt auxiliū Christi supplici mente imploret: vt qui victor euasit: suis, pqui
 bus ipse vincit, gratiam aduincendum donet: cui est honor gloria & imperium, cum patre
 & spiritu sancto in æternum Amen.

TRACTATUS SEPTIMVS.

In quartum. cap. beati Matthæi.

Quod autem hæc tentatio vltima, quam domino cacodemon proposuit, grauisima
 fuerit, & nobis difficilima ad resistendum, ostenditur ex eo, quod vltimo loco
 a desperato diabolo vibratur: tanq; iaculum eius fortissimū, & tanq; eius vlti
 mū tormētū. Bene autem admonet nos beatus apostolus Paulus ad Ephes. 5. dicens. Hoc
 autem Scitote, quoniam omnis fornicator aut immundus, aut auarus, quod est idolorum ser
 uitus, non habebit hæreditatem in regno Christi, & dei. simile namq; huic refert ad colof. 3.
 Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiā, libi
 dinem, concupiscentiā malā, & auaritiā, quæ est simulachrorum seruitus. Quare autem
 præceteris peccatis, auaritia dicitur idolorum seruitus, beatus Hiero. interpretatur: quo
 niam auertit a Deo animam, & tanquam Deum colit pecuniā. simile est illud quorū Deus
 venter est, quod idem apostolus ait ad Phil. 3. Quod enim quisq; præ Deo, & præceteris
 omnibus veneratur, & colit id eius esse idolum comprobatur. Cum enim hoc præcipuè cau
 setur in animo hominis auaritia, dicitur idolorū seruitus, cum etiam quia circa metalla, ex
 quibus constantur simulachra, versatur: tum quia quemadmo dū idola habent membra, nō
 tamen habent sensus, nec iuuare suos cultores valent, ita congregata in auaritiā, res sunt:

carent

carent tamen sensibus, cum illis auarus nō utitur, nec iuuatur recōditis ad necessarios vsus. Quotidie experimur auaros nō māducare cibaria recondita, non bibere ex dolijs plenis, nec pecuniam abstrusam tangere: vt adimpleatur in eis illud Psalmi: *Theaurizat & ignorat cui congregabit ea.* Haeres enim auari in vno penē mense dilapidat quae à misero per pluri-
mos annos seruata sunt, & congesta. Porro pestiferam hanc idolorum culturam apostolus Paulus, prout in superiori proximo tractatu retulimus, radicem omnium esse malorum asse-
rit. Quamquā ex aduerso videtur in surgere illud Eccl. 10. *Initium omnis peccati superbia.* Etenim cum superbia sit omnis peccati initium, qua ratione cupiditas esse potest omnium malorum radix: à radice namq̄, arboris initium est. si autem radix omnium malorum cupiditas: quomodo superbia omnis peccati initium? Diuus Thomas in hūc cum incidisset locum apo-
stoli, & rememoratus fuisset, quod initium omnis peccati superbia est. hanc difficultatem in hunc modum absoluit: *Radice, inquit, alitur arbor, à vento aut rami franguntur.* Initium ergo omnis peccati superbia, quoniam ipsa auertit hominem à Deo. quod autem ad creatu-
ram per peccatum conuertatur, hoc agit cupiditas. radix ergo est, quoniam vegetat in pecca-
to animam, & illam ad creaturam conuertit. & in omnem iniquitatem pululare facit & cres-
cere, ramosq̄, pessimos immittit in hominem, immittit in orbem. Quos beatus Greg. enume-
rat. 31. *Moralium cap. 31.* dicens: *Oriuntur ex hac radice pessima cupiditatis, inquietudo men-
tis, obduratio cōtra misericordiam, fraus, periurium, violentia, proditio, inquietudo mentis.*
*Magnum utiq̄, malum cupiditas est, non sinens cor frui quiete, & gaudere pace. namq̄, exu-
no in alterum precipitatur malum, nunc litigat, aliena volens suis aggregare, nunc ipsi mi-
natur pauperes, vt caedant bonis à se cōcupitis. vinea habebat Naboth. Reg. 21. quā concu-
piuit Achab, & vxor eius Iezabel: illumq̄, occidit, vt satiaret regis cupiditate: nunc molitur
plia, nunq̄, quiescēs, omniaq̄, sibi cōgregare cupit nec vnq̄, satiatur adeptis. id satis ostensū est,
dum dominus i domo pharisaei, hydropticū sanat: cuius sitis eo magis ex aestuat, quo magis bi-
bit. & deridebant eū pharisaei, quoniam erant auari, vt refert beatus Luc. cap. 14. in quem
locum notat beatus Ambrosius: *Quid est ergo, inquit, quod intra pharisaei domum curatur
hydropticus: nisi quod per alterius aegritudinem corporis in altero exprimitur aegritudo cor-
dis. Obduratur cor à cupiditate contra misericordiam, prout cernimus in Iuda proditore: qui
cū vidisset unguentum effusū super caput domini manibus beatæ Mariæ Magdalene, vt
refert beatus Ioannes cap. 12. dixit. *Quare unguentum hoc non venit trecentis denarijs,
& datum est egenis? dixit autē hoc, non quia de egenis pertinebat ad eū: sed quia fur erat,
& loculos habens, ea quae mittebantur portabat.* Decreuit ergo precium effusi unguenti resar-
cire, & ob id dominum triginta vedit argenteis: cuius ita cor obduratum est, vt non emolli-
retur nec lotione pedum per manus domini, nec sumptione corporis & sanguinis domini,
de manu ipsius Domini: nec sententia illa terribili: vae autem homini illi per quem filius ho-
minis tradetur, bonū erat ei si natus nō fuisset homo ille. Eadem cupiditate sacerdotū prin-
cipes cōsentiunt Carphae dicenti: *Si dimittimus eum sic, veniet Romani et tollent locum nos-
trum & gentem.* Quod & dauid Psal. 118. à se remoueri postulat, dicens: *Inclina cor meū
in testimonia tua, & non in auaritia. nō dicit & nō in superbiam, non in iram, non in cete-
ra mala: at qui & non in auaritia: tanq̄, praesago spiritu pronuntias, ex auaritia sacerdotum
Iudeorū & cupiditate Iudaei oriundū supremum peccatorum occisionis domini nostri Iesu
Christi.***

Christi. Quam fraudem non committant siue aurifices, siue argentarij, siue trapezitæ ad infimos vsq; sutores vt cõgregent è mercibus ampliozem pecuniã? quod nõ periurium prodit ab ore vendentium, vt plus iusto vendant? & potiori ditentur precio? Quam nam violentiam piratæ ignorât? quæ illis, si possunt, aliena substãtia enasit emanibus? Omnia sunt hac simulachrorũ seruitute ifecla. Nemini auaritia parcit, nulli miseretur cupiditas, Quid non mortalia peçtora cogit auri sacra fames? Dic ergo ò auare, dic ò cupide cor di tuo, dic diabolo tentatori & detentori tuo: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli serues. Vna namq; spes huic tentationi relinquitur: prout in Philosophia simile legimus, de igni qui fortius inter elementa agit, & tamen facilius ei resistitur si parua extingatur aqua. Si autẽ aqua vel in aër intumescãt, difficilius illi resistitur. Pariter idem ait diuus Thom. 2. 2. q. 162. arti. 6. de superbia, cum sit grauisimum scelus, quod facilis est resistentia: eo quod sufficit ad omnem deponendam superbiam, se ipsum aspiceret imunditjs plenum, tot infirmitatibus & necessitatibus astricctum. Quid superbis puluis, & cinis? eadem nos & cupidis obijciamus: Quid quæris cupide habere quæ deus sub pedibus animalium posuit? terra calcatur ab animalibus & serpētibus, aurum quod quæris in visceribus terræ oritur, vt discas sub pedibus omnia, quæ tantopere cupis, subycere, cumq; sub pedibus sita sint omnium bestiarũ, & in corde tuo & capite non debent reponi nisi illa quæ sunt suprema, virtutes scilicet, sacramenta Dei, præcepta sanctæ matris ecclesiæ, opera bona facta in charitate, & ipse Iesus filius Dei: cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria & imperiũ in æternum Amen.

TRACTATUS OCTAVVS. IN IIII. CAP. BEATI MATTHÆI, continēs quandã relectionẽ super tribus tentationibus, quibus dominus se tentari permisit.

Vera profecto sunt, quæ hæctenus de his tentationibus diximus: cæterum multo plura in sacro euangelio latent, quæ hæctenus silentio præterimus, in præsentī tractatu referenda: magna quippe mysteria in hoc conflictu operatus est dominus: quæ altius sunt repetenda. Postq̃ igitur in Iordane à Ioanne baptizari dominus voluit, non utiq; in nomine patris & filij & spiritus sancti, vt ipse postmodum formam sancti baptismi instituit: sed ipsius Ioannis baptismo, nempe vt aquas ipsas sanctificaret, & propriam sacri baptismi materiam efficeret: & ea virtute aquæ reddidit sint tantisacramenti materia, tactu sanctissimæ & mundissimæ carnis domini, & saluatoris nostri Iesu. Verũtamen ad fuere tres diuinae personæ hoc comprobantes. Vt pote ipse filius carne indutus humana: Pater testificans hunc suum filiũ esse dilectissimum, in quo sibi bene complacuit: & spiritus sanctus in colũbæ specie descendens super beatissimum Christi caput. Post hæc statim ducitur Iesus à spiritu sancto in desertum. Cum enim sit Deus vbiq; Deus homo factus ducitur in desertum: hostemq; humani generis illic expectat: vt ex conflictu victor euadens, nobis sua victoria, victoriam in hostem compararet. Et cũ ieiunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus postea esuriit. Iam hæc retorquentur in Luteranorũ caput nunq; ieiunantium: cum dñs quanti facere debeamus ieiunium, ostendit ipse ieiunans. Non utiq; vna die, sed quadraginta diebus ieiunat & quadraginta noctibus: vt sacrum quadraginta dierũ Ieiunium consecraret, & os nõ ieiunantium obstrueret, & vt nobis daret exemplum ieiunandi, orandi

Ieiuniũ, cõtra
luteranos.

orandi, vigilandi, & bene operandi. Et quidem partes iam hic pœnitentiæ peccatoribus assignantur, si post baptismum peccatorum labe contaminentur: nempe ieiunium, oratio, & vigilia: nã de elemosyna postea intulit saluator dicens: veruntamen quod superest date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, Luc. 11. cap. His sic dispositis, accessit deceptor suis tendiculis experimentum capere volens, an dominus ipse sit deus: sumpsit q̄ materiam gulae, inanis gloriae, & auaritiæ siue cupiditatis, vt in superioribus tractatibus longè prosecuti sumus, & si nõ omnia cõplexi, quæ in hoc acciderunt cõflictu. Sciebat enim satanas aduentũ Dei in carne fore imperij sui ruinam. Sciebat dominus Christus Sataniam eum tētaturum in deserto: & se quidem obtulit vt tentaretur, quemadmodũ se voluntarie obtulit ad crucifigendũ. Prælium autem hoc fuisse grauissimum inde cõiicimus, tum ex persona Christi resistentis, tum etiam ex seuißimo hoste Lucifero aggrediente & impugnante: non p̄ quacunq̄, prouintia, verum etiam pro toto imperij sui iure. Tota impotentia dæmonis euertebatur, si dominus à terra exaltaretur in cruce: Ego inquit, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum, Ioannes. 12. Nimũ igitur cupiens dæmõ eum perimere (propter in illo circumspectã virtutem, multo eminentiorem, quam vnq̄ in alio conspexerat) ne plurimos ad bonum conuerteret. timebat namq̄, si Deus esset, dum illi necẽ parat, sibi euerßionem & omnimodam inferri ruinam. In hac tam profunda anxietate positus lucifer, vidēs dominũ solum in deserto plurimis technis circũ quaq̄, molitur experiri: an Deus sit, vel homo tantum: nullamq̄, fraudem, nullumq̄, machinamentum in expertũ reliquit. Et hoc est, quod referũt sacri euangelistæ Marcus et Lucas: Erat, inquit, in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à satana. Et beatus Matth. Et accedens tentator, inuēs iam tentasse dominũ alijs fraudibus, cum accessit vt lapides panes fieret. Ideoq̄, illum tentatorẽ vocat, quod alijs iam dñm probasset argumētis. Oportet tamiẽ, priusq̄, ad ulteriora procedamus, duo præcipue prænotata habere. Illud primũ est, quod iam alio tractatu attigimus: dominum nostrum suæ victoriæ merito, nobis victoriam in nostris tentationibus contra aduersas potestates cõtulisse, & fortiores reddidisse contra diabolum, mundum, & carnem, atq̄, omnes ramusculos, qui ex his pcedunt tentationibus, pro nobis confregisse. Per hanc igitur tentationem, duplicem victoriam consequutus est dominus. Vicit enim sibi, cum nullatenus hostis ab eo extorquere potuit, nec signo suspicari, an esset Dei filius nec ne. Vicit quoq̄, nobis, cum huius victoriæ merito nos sua mēbra tanq̄, caput nostrum adiunxit: hostem debiliorem reddidit, nobis vires gratia sua præbuit, quibus & tentemur mitius, & fortius resistamus. Legitur enim de beato Antonio anachorita cum dæmoni improperasset, quid tot iurgia, tot prælia & seditiones inter homines disseminaret? respõdisse dæmonẽ ipsi se conturbant. nam ego ad nihilum reductus sum per Christũ. Postremò notabimus in vna eademq̄, re multa contineri siue implicite, siue virtualiter: exempli gratia: tota lex euãgelica, totaq̄, scriptura sacra implicite creduntur in hisce verbis: Credo omnia, quæcunq̄, credit sancta mater ecclesia catholica: virtualiter autem in vno grano tritici, continentur palea, folia, spica, & plura grana tritici, quæ ab illo grano excoriuntur. Pariter in his tribus tētionibus, dæmon implicite, siue dicas virtualiter, ingessit omnem tentationem, spurcicia carnis tantum excepta. Cum igitur dñm esurientem conspiceret: occasionem nactus, accessit dicens: Si filius dei es dic vt lapides isti panes fiant. Conspexerat olim dæmon Moysen

Moysen ieiunasse quadraginta diebus, Exo. 32. & Heliam simile perfecisse ieiunium. 3. Reg. 19. Disturbabat eum vtriusq; ieiunium: veruntamen præpollere videbat dominum sanctitate præ Moyse & Helia: & præ omni quem unquam prospexerat hominem. Obreperat eum pauor, timor & tremor: iccirco vndiquaq; incertus, multa animo voluebat, suspicionibus æstuans: cum non posset pro certo habere, an Deus esset vel homo tantum. Quo autem secum incertior reddebatur, eo fortiori impetu prorumpit tentans maximis tribus tentationibus: non aliter quam cum aqua aliquo impedimento naturali effluxu retardatur: vehementiori, eo remoto, impetu proruit. Si filius dei es, dic vt lapides isti panes fiant. In hac tentatione & sequentibus: sum opere recolendum est: dominum ab omni tentatione, quæ sub cælo est fuisse tentatum, excepta tantum spurcicia carnis, quod notat diligentissime beatus Ambrosius super Lucam cap. 4. in illum locum: Et consumata omni tentatione, recessit diabolus ab eo vsq; ad tempus. Ad tempus, passionis intellige: in quo contumelia et tormento eum inuasit. Non enim, inquit, diceret scriptura omnem tentationem consumatam: nisi in his tribus esset materia omnium delictorum. sub intelligendum est implicite seu virtualiter. Idem diuus Thomas refert in epistol. ad Heb. cap. 4. prout suo loco recitabimus. Cum autem dominus respondisset: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore dei. Verbum accipe pro re, in omni re quacumq; voluerit deus. Sic Esai. 39. non fuit verbum, quod non ostenderet Ezechias, illis, in omni domo sua. id est, non fuit res. Idem 4. Reg. 20. iisdem verbis memoratur. Itaq; sequitur Deuter. 8. vestimentum tuum quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit: & pes tuus non est subtritus. In his omnibus ostendit Deus, sine pane posse victum præbere: sine lana et corio, vestimenta et calciamenta conferre: & iam elaborata conseruare. Cæterum cum dicimus in hac tentatione omni carnis tentatione, fornicatione excepta dominum fuisse tentatum: scias opera carnis non tantum fornicationem, sed & alia plura hoc censerî nomine, prout refert beatus apost. Paulus ad Rom. 13. cap. Non in commestationibus et ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitijs, non in contentione & emulatione: sed induimini dominum nostrum Iesum Christum. Et ad Galat. 5. cap. Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, emulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, commestationes, & his similia. Ecce plurimæ operationes carnis dicuntur, absq; fornicatione: & impudicitia, & immunditia. Dempta ergo fornicatione, cum suis annexis immunditia & impudicitia secundum beatum Ambrosium, & beatum Thomam: in hac prima tentatione implicite & virtualiter, demon Christum dominum tentauit sub gula, de omni tentatione: quæ nomine carnis continetur. Ob id autem è numero tollimus fornicationem, nempe propter sui infimum gradum & spurciciam quia non erat tanto congruum viro, & de cuius diuinitate diabolus suspicabatur, tam impudens & obscena proponenda quæstio. Audito domini responso, & ex scriptura tam vehemens sumptum testimonium, ad refutandam à diabolo propositam caluniam, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore dei: Obstupescit & denictus deceptor obmutuit: nec amplius de hac re quicquam locutus est. Garrulus est demon, importunus excitor, suptilis deceptor, crudelis detentor, veruntamen, quid posset domino de hac re ulterius proponere minimè comperit. Tacuit ergo & se victum sentiens, talem denuo prætexit caluniam

calumniam: ducens dominum supra pinnam templi, & dicens: Mitte te deorsum, angelis enim suis mandauit de te, vt custodiant te, nec recoluit quod sequitur: super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem, quod de Christo prophetatum est, & per eius gratiam iustis & electis concessum. Hæc secunda tētatō omniem includit fictionem & hypocrisim: vt videatur ab hominibus, & vt laudem quærat humanā, per inanes discurrat suadet auras. Omnis superbia igitur, omnis ambitio, oīs fictio & hypocrisis, & omnis vanitas, inclusa sunt in visceribus huius propositæ tētatōnis. Mitte te deorsum. Cum enim Deus summa sit veritas, odit nimium fictionem. Spiritus enim sanctus, Sapien. capit. i. effugit fictum, & separat se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. Quid enim remotius esse possit ab intellectu, quā mitte te deorsum? a summo fastigio templi in terram. Abominatur enim dominus hypocritas & simulatos homines, Matthæi. 23. octoq; illis maledictiones impræcatur (quarum tres tantum sufficiat hic attigisse) dicens: Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia clauditis regnum caelorum ante homines. Væ vobis pharisæi hypocritæ, quia circuitis mare & aridam, vt faciatis vñū profelytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia decimatis mentham, & anethum, & cuminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam: & fidem, hæc oportuit facere, et illa non omittere. Fugiamus igitur hanc spurcam luem: nec quisq; superiorem gradum, fictionibus et hypocrisi quærat: alioqui sciat se maledictione domini execratum. Sint virtutes nostræ veræ sint ieiunia candida: Cum ieiunatis, inquit, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. sint orationes puræ. sit conuersatio simplex: Estote (inquit dominus) prudentes sicut serpentes, ad cauendum mala: & simplices sicut columbæ. Sit vultus noster idem, nō exterminatus: nec quæramus quæ nostra sunt, sed quæ Iesu Christi, & quæ proximis vtiliora, & omnia adijcientur nobis. Retorsit ictum in dæmonem dominus à Deut. 6. sumpto testimonio: Nō tentabis dominum deum tuum. Cum enim sit per gradus descensus, tentabo dominum, si velim per aëra veluti auis volare. Qui tentat deum maxime peccat: nequaq; igitur, hac quatuor suades via, æquum est descendere: cum sit prohibitum deum tentare, Deuictus deceptor nihil respōdit amplius, totus intus dæmon cōcutiebatur, totus exurebatur: vidēs in se vtrunq; telum retortum, primæ & secūndæ tentationis: & obstrusam viam vtrunq; quam tanto studio strauerat ad decipiendum: iamq; præsumebat occultis machinis non eum deicere posse. Proinde quis sit decernit ostendere, seq; domino propalare. Et assumpsit eum in montem excelsum valde, qui distat, vt dicitur, à monte in quo dominus ieiunium celebrauit per duas leucas. Et ibi in momento temporis ostendit ei omnia regna mundi & gloriam eorum, ad sensum affirmans: illic est Asia, his diuitijs pollens. illic Europa, et Italia regio fertilissima, & militibus abundās fortissimis. Illic Africa habens frumenti et equorum copiosam multitudinem: omnia mea sūt, & cui volo, do illa. Omnia hæc tibi dabo, si cadens in terram adoraueris me. Summam auaritiā, & summā cupiditatem domino proponit, prout præcedenti septimo tractatu diximus. Cæterum alia hic includitur diabolica fraus: inquit enim, si cadens in terram adoraueris me: id est, si a deo recesseris, & apostataueris: & me pro deo adoraueris: De fide igitur hæc maxima tentatio est, simul & de cupiditate: vt per cupiditatē temporalium ad desertionem fidei deueniat.

Non

Nonne hoc est, quod proximo tractatu retulimus, ex beato Apostolo Paulo. 1. Timot. 6. Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam sectantes errauerunt à fide. Vide ut verum est quod scripsit Apost. Ecce seductor dixit: Omnia tibi dabo. Vide cupiditatē propositam & auaritiam. Vide defectionē à fide: Si cadens, inquit, in terram adoraueris me. Quod audiens dñs patientissime respondit, & utrumq; laqueū vno verbo contriuit. Scriptum est: Dominum deum tuū adorabis, & illi soli seruiēs. Nouerimus igitur cū honorem Dei deici ab aliquo cernimus, ut statim obiurgemus: Vade satana, scriptum est, dominū Deum tuū adorabis, & illi soli seruiēs. Cum enim satanas in hac tētatione se manifestasset, quis esset (aliās quomodo poterat nō irrideri quod pposuerat: Hæc oīa tibi dabo, nisi affirmaret se esse dæmonem: & illi in omni orbe, Iudæa excepta, tēpla instituta, & sacrificia offerri) iure optimo obiurgabatur: vade satana: quoniam solus Deus adorandus, & illi soli in seruire decet. Deuicit ergo dñs omnem tētationē fidei, omnē blasphemiam, omnem auaritiam: ut nouerimus illum per omnia tētatum, ut prædiximus ex beato Ambrosio & beato Thoma. Iste tamen tētationes aures tantum Christi occupauerunt, non ita verò in cor interius transierunt, prout in nobis, dum tētamur, contingit. Domino autem superante pro nobis, & nos in illo vincemus gratia eius adiuti: dum modo nobis sit cura, honorem Dei præ omnibus ante oculos habere, & hanc blasphemiarū pestem ita cauere: ut si quos blasphemātes vnquam audire contigerit, illico repellamus, tam nefarium crimen serio obiurgantes. Vulgus enim existimat, nunq; se perfectā proferre orationem, nisi iuramento adiuncto: per Deum, per euangelia, per Crucem. Nosti quid dicas, cum iuras per Deū? Id perinde est ac si Deum summū, verum, omni potētem, trinum in personis, vnum in essentia testem induco, ad comprobandū quæ sum locutus. Per euangelia, non aliud est, quam si dicas: omnem illam veritatē, quam Deus & homo locutus est, & in terra operatus est, adduco in testimonium veritatis eorum quæ prædixi. Per crucem autē idem est, ac si dicas: Crucem illam quæ tincta sanguine Christi, vexillum eius est cōsecratum, terribile inferno: quodq; in die iudicij apparebit in cælo, in testē profero eorū, quæ lingua locutus sum. An nō vides malum imensum? Dei offensam intollerabile? Alij pro consuetudine gerunt hunc admodum iurare: sicut Deus est veritas: sicut Deus est Deus, ita verè locutus sum, ac ipse Ioannes in euangelio. An non attendis blasphemiam? Quæ veritas potest ita esse vera, sicut Deus, vel sicut Deus est veritas: vel prout est verum euangeliū spiritu sancto conscriptū? Alij votum vouunt Deo, alij pœnitentiæ deo imprecātur: multi se discredere blasphemantur. votum voues, quod nō reddes. Deus quomodo potest pœnitere, aut quæ tristitia in illam summā lætitiā & gloriā incidere potest? Cur igitur negas Deum? quare dicis discredo? idem enim est ac si dicas fidem quam teneo derelinquo. O si statim cruciareris, lingua priuareris blaspheme. Hæcine reddis dño popule stulte & insipientes? Sūt rursus, qui Deū consecrāt. Vide sacerdotem ut consecret, quantis indumētis sacris ornatur: quot prius deprecationes, quot gratiarum actiones, tum manifestas, tum & secretas effundit: & tu popularis omni (ut ita dicā) momento consecras Deum? quin potius execraris, & quasi consors huius diabolicæ tētationis eiusmodi blasphemijs irritas Deū. Proinde audies: vade satana in infernum, vade blaspheme, vade & recede peierator: dñm deum tuū adorabis, & illi soli seruiēs. Qua propter curam habeamus præcipuam, exterminādi à cœtu fidelium has

tetras blasphemias: semperq; cum domino clamemus: Dominū Deum tuum adorabis, & il-
 li solis erues. Post hæc verba suffusus rubore diabolus, & omnino dcuictus, atq; confusus
 discessit à domino. Inquit beatus euangelista: Tūc reliquit eum diabolus, & ecce an-
 geli accesserunt, & ministrabant ei, & Luc. cap. 4. ait: Et tunc reliquit eum diabo-
 lus vsq; ad tempus: quia deinceps tentauit illum diabolus persecutionibus phariseorum, scri-
 barum: & persecutus est vsq; ad mortem. Hæc enim fuit quarta tentatio. Verba eius noue-
 rimus in deserto, si filius Dei es: in pinnaculo templi, si filius Dei es: in cruce, si filius Dei es,
 ex ore Principū sacerdotum, & scribarum: descendat nūc, inquit, de cruce, & credimus
 ei. Quod autē in primis tribus tentationibus, implicite & virtualiter omnis tentatio inclu-
 datur: & explicite & extensiuè in passione dominus patiat, audiamus apostolū ad Heb.
 cap. 4. Habentes ergo pontificem magnum Iesum filium Dei, teneamus spei nostræ con-
 fessionem. Non enim habemus pōtificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tē-
 tatum autē per omnia pro similitudine absq; peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronū
 gratiæ eius: ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno.
 Habentes igitur talem præfulem & pastorem, ducem, & regem regum teneamus spei no-
 stræ cōfessionem: id est, simus fortes & stabiles in virtute bonis operibus, & fide non defi-
 cientes in tentationibus: ipse enim compatietur & potens est. Repetitur est sepe in his ten-
 tationibus, dominū pro nobis vicisse: ut auxilietur nobis. Ecce quod intulit Apostolus: Nō
 enim habemus pontificem, qui nō possit compati infirmitatibus nostris. Quod idem clarius
 cap. 2. explicat dicens: In eo enim in quo passus est ipse & tētatus, potens est & eis qui ten-
 tantur auxiliari. Secundum quod Deus est: semper potuit et potest: secundū autem quod
 homo est, in eo quod tētatus est & passus, factus est mediator dei & hominum: ut possit eis,
 qui tentantur auxiliari. Tentatum autem per omnia, pro similitudine absq; peccato: In hūc
 locum, notat diuus Thomas, omnem tentationem in his tribus includi, cum dicat apostolus:
 tētatum autem per omnia. Quod autem diximus, non ingredi tentationes cor Christi: hoc
 est quod explanat apostolus, pro similitudine absq; peccato. foris tentabatur, sed non commo-
 uebatur: nos autem cum tentamur, concutimur interius, dum impellimur exterius. Itaq;
 tētatum per omnia: idem est secundū beatū Ambrosium, quod Lucas alijs refert verbis: Et
 consumata omni tentatione, id est materia omnis tentationis. Adeamus ergo cum fiducia
 dum tentamur, ad thronum gratiæ eius: ut misericordiam consequamur, & gratiā inue-
 niamus. Miseri, cum fiducia adeamus ad misericordiæ fontem: tentati, cum fiducia adea-
 mus ad tentatum & victorem: morituri, cum fiducia adeamus ad mortuum resuscitatū die
 tertia: persecuti, cum fiducia adeamus ad persecutum & vincentē: cruciati, cum fiducia ad-
 eamus ad plurimis tormētis cruciatū: Qui vitam concupiscimus, adeamus ad dominū nostrū
 Iesum christū viuentem cum patre, & Spiritu sancto, & regnatē in secula seculorū Amē.

TRACTATUS NONVS. IN IIII. CAP. BEATI MATTH.

De vocatione prima Apostolorum.

Postq̄ traditus est beatus Ioānes baptista (Quo in loco beatus Matthæus omittit opa
 Christi, quæ gesta sunt adhuc beato baptista prædicante: quæ quidē beatus Ioānes euā-
 gelista refert 2. 3. & 4. cap.) secessit dñs in ciuitatē (Capharnaum maritimā: ut vaticiniū

Esa.

Esa. 9. adimpleretur, terra Zabulon & terra Nephthalim, via maris trans Iordanem, Galilæa gentium: quæ sic dicebatur, eo quod Salomon, vt habeatur. 3. Reg. cap. 9. dedit viginti oppida Hirã in Galilæa trans Iordanem: a quo Hiram quia erat gentilis, dicta est Galilæa gentium. Et hoc fecit Salomon, in retributionem auri & cedri, quæ accepit ab Hiram: pariterq; censendum est, redditus harum ciuitatum dedisse Hiram, non in homines potestatem: ne Iudæi auerterentur à cultu Dei. Quod si fortè in homines potestatem concessit, male fecit. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbrae mortis, lux orta est eis, quoniam in hac primũ regione incepit dominus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Hoc idem Christi prædicationis thema, præmisit beatus euangelista cap. 3. Ioannis baptistæ prædicationis initium fuisse. Non otiosum utiq; datum est exemplum legentibus & prædicantibus: ne idem quod dixit vnusa, alter referre erubescat: si tamen id sit perutile & necessarium. Nec veritatem adumbrent verbis, nec abhorreant: & in suis & aliorum oculis se inferiores existiment: cum id quod prior illorũ proposuit audientibus, posterior etiam eisdem verbis repetat. Audiant beatum Ioannem baptistam dicentem in suæ prædicationis initio: Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnũ cœlorum. Audiant ex ore saluatoris, cuius nõ est dignus Ioannes soluere corrigiam calceamenti, idem in exordio suæ prædicationis eisdem verbis, audientium auribus acclamari: pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Contremisco, horror & stupor inuasit me, dum considero Luteranorum dementiam: cum audio dominum & Ioannẽ, talia proferentes verba: pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum: Ioannem in deserto Iudæe, Christum in Capharnaum. Quorum prima prædicationis verba, tanquam tormentis bellicis concutiunt, diruunt, & solo æquant prima Luteranorum fundamenta. Nam si sola fides homines in cœlum ferret: si sola peccata dimitteret, cum proposito bene viuendi: si sola in filiorum Dei nos faceret transire consortium: si sola merita passionis Christi attingeret: utiq; diceret dñs: credite, fidem habete, & appropinquabit regnum cœlorũ. Cum autem dicat, pœnitentiam agite, opera præcipit: lachrymas, prout in Magdalena, querit: orationes humiles, vt in publicano, expetit: elemosynas largissimas, vt in Zachæo, qui cõuersus & pœnitentiam agens, dimidium bonorũ suorum largitus est pauperibus, requirit. Nõ enim sola fide inuitur meritum nostrũ: non inquit, fidem tantũ habete, & apropinquabit regnum cœlorum: sed pœnitentiam agite, & appropinquabit regnum cœlorum. Cum autẽ pœnitentia in operibus consistat pœnalibus (in displicentia scilicet de præteritis, & obseruatione mandatorũ Dei de futuro, vt in his tribus quos retulimus pœnitentibus ostensum est) manifeste corrui omnis Luteranorum basis, de sola fide sibi blandientium: & per illã tantum cum bono proposito, se false iustificantium, dicente domino per Ezechielẽ prophetam 20. cap. Et recordabimini ibi viarum vestrarum, & omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis: & displicebitis vobis in cõspectu vestro, in omnibus malitijs vestris, quas fecistis. Vnde & Dauid: Cor contritum & humiliatum Deus non despiciet: contritum per dolorem, humiliatum per opera pœnalia. Sic dñs opera pœnitentiæ Achab humilitatẽ dicit 3. Reg. 21. cum se indueret cilitio & ieiunaret, & in sacco dormiret. Ait enim dñs Helie: Nonne vidisti humilitatem Achab coram me, quia igitur humiliatus est mei causa, non in-

ducam malum in diebus eius. Opera pœnitentiæ pœnalia humilitatem appellauit, & ipsam etiam cordis deiectionem à qua procedebant. Nec prætereundū, quod dominus dixit Magdalene: fides tua te saluā fecit, vade in pace. Prius enim dominus laudauit eam Simoni ex operibus pœnitentiæ, tanq̄ si ipse Simon iam alicuius luteranorum personā ageret: Intraui, inquit, in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit: osculū mihi non dedisti, hæc autem vnguento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniā dilexit multū: & dixit ad illam: remittuntur tibi peccata tua. Et intra se quærētibus conuiuis, quis est hic qui etiā peccata dimittit? dixit ad mulierem: fides tua te saluam fecit, vade in pace. Vide nūc qualis est fides, quæ per charitatem operatur: illa, inquam, qua opera pœnitentiæ agit Magdalena: qua lachrymis pedes redēptoris abluit. Ea namq̄ est operatrix fides, qua ipsa madidos pedes domini capillis capitis sui tergit, qua pietatis adimplet opera, & qua redemptoris osculatur pedes, vnguentoq̄ ungit. Vt autē de sola fide nemo sibi blādiri possit, sed illā potius quæreret, quæ charitate inmititur & solidatur: opera charitatis, doloris & pœnitentiæ, prius enumerātur, & extollūtur in pœnitēte Magdalena, posteriore autē fides cōmēdatur: fides tua, inquit, te saluā fecit: hoc est, fides charitatis, pietatis, & pœnitentiæ operibus plena. ac si dicat, & aperte exprimat: non sola fides, non vtiq̄ sola cum proposito bene viuendi: sed illa quæ opera charitatis exercet, illa quæ lachrymas fundit, quæ osculatur dñi pedes, quæq̄ elemosynas facit vnguento ungens: illa postremo quæ per charitatem operatur, hæc tantum saluare potest. Publicanus autē non audebat oculos suos ad cælum leuare, ne cum superbis rueret: sed percutiebat pectus suū. Ecce hic opera, non fides sola. Nā percutere pectus, cor cōminuere, animū pœnitentiæ & tristitia pro commissis sceleribus cōprimere: opera sunt pœnitentiæ & charitatis. Porro Zachæus dimidiū bonorum suorū pauperibus elargitur. Non sola hoc agit fides, atq̄ opus charitatis excellentissimū: opus, inq̄, non solius fidei mortuæ, sed eius quæ per charitatē viuit perficiturq̄. Obstruatur ergo os loquentiū inania, loquentiū iniqua, seducentiū carnales homines, qui secundum carnem viam perambulant latam: quæ, prout prædixit de his dominus, ducit in perditionem. Audiant baptistam dicentem: pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Audiant dominum eandem sententiam proclamantem: Pœnitentiā agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Non enim hucusq̄ hæc vox audita est in terra nostra: appropinquabit regnum cælorum: ac si dominus dicat, non iam vobis terra lacte & melle fluens spondetur: non terrenum regnum, prout Regibus Israel, si obseruassent legem domini, & cœremonias eius: non longitudo dierum in hac valle miseriæ, sed appropinquatio regni cælorum promittitur. Nec ita promittitur, prout de Lazaro mendico patientissimo loquitur Euangelium: quod portatus sit in sinum Abraæ, scilicet, sed regnum cælorum pœnitētibz offertur ore dominico, & cautio cōfirmatur de regno cælorum pœnitētibz dando: Appropinquabit enim regnum cælorum, enim inquit: Sufficeret namq̄ dicere: appropinquabit regnum cælorum. Cæterum voluit dominus, id certissime & fideliter à nobis suscipi, nec tātillum quidē suspitionis relinqui: ideo ait, enim, quod idē est, certissime appropinquabit regnum cælorum. Hoc autē quod in initio suæ prædicationis dandum dominus pœnitētibz pollicetur, pœnitēti latroni exhibetur in cruce: Hodie mecum eris in paradiso. Non iā absq̄ beatitudinis regno

cum patribus descendes in limbum: quia cum illuc deuenieris regnum caelorum inuenies, ac diuino fruere aspectu. In hoc quoque latrone asspitias in luterum poenitentiae opera. Ecce cum esset cruci affixus, nihilque illi liberum esset, corde & lingua dumtaxat exceptis: hic in Christum conuersus totus, ad solum latronem blasphemantem ait: Nec tu times Deum, qui in eadem damnatione es (id est, fixus cruci similiter es) & nos quidem iuste? Ecce poenam quam patitur ut patienter pro peccatis sustinet, pro peccatis offert, & veluti iustam in arcano corde acceptat, ore fatetur, ac publice confitetur se reum esse: & luteranus nec confessorio quidem se peccatorem dignatur ostendere. Poterat latro tacere: nec enim illi, quauis praua vita et iniquos actus confiteretur, veniam & descensum a cruce quisquam promiserat, sufficeretque sibi corporis cruciatus. Quis igitur illi iniunxit cordis comminationem? quis dolorem animae? quis illi confessionem facere peccatorum compulit? & haec non quidem in angulo, quin potius publicam, omni astante populo? & in alterum latronem dominum blasphemantem: Si tu es Christus, salua te ipsum & nos, arguemetum increpationis sumerere docuit, cum dixit: Nec tu times Deum, qui in eadem damnatione es, nos quidem iuste, nam digna factis recipimus: hic vero nihil mali gessit. Vides ut non solum credit, sed etiam publice se reum fatetur, & dominum innocentem: nec aliud poterat opus ut pote cruci affixus, manibus aut pedibus exhibere, tamen modo linguam solutam habebat, qua se reum inculat & saluari postulat: haec regem & Deum confitetur dominum, dicens: domine memento mei, dum veneris in regnum tuum. Ait illi dominus, id quod in primis suae sanctissimae praedicationis verbis promiserat. Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso: quod & factum est. Prosequitur beatus euangelista initium electionis eorum, qui predicaturi erant poenitentiam in omnes gentes: prout refert beatus Luc. cap. 24. Cum dominus manducasset coram discipulis post resurrectionem, aperuit illis sensum: ut intelligerent scripturas, & dixit eis: quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die: & praedicari poenitentiam in nomine eius, in remissionem peccatorum in omnes gentes. Non dicit solam fidem in remissionem peccatorum: sed poenitentiam in remissionem peccatorum, quam in omnes gentes praedicaturi erant apostoli. Hos nunc in euangelio ad se trahere incipit. Ambulans Iesus inquit iuxta mare Galileae, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim piscatores) et ait illis: Venite post me & faciam vos fieri pisces hominum. At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. Cui cum patre & spiritu sancto est gloria honor & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS. DECIMVS.

In quartum cap. beati Matthaei.

ET procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedaei, & Ioannem fratrem eius, in naui cum Zebedaeo patre eorum, reficientes retibus, & vocauit eos. Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt eum. Haec est tertia et vltima vocatio Petri & Andreae. Prima & vnica beatorum Iacobi & Ioannis. Nam Petrum & Andream ter legimus a domino vocatos. Prima ad conversationem, ut legitur Ioan. cap. 1. Erat enim Andreas discipulus beati Ioannis baptistae, qui secutus fuerat dominum:

& manserat die vno apud eum, cum audiret à magistro suo: Ecce agnus Dei. Erat autè An-
 dreas frater Simonis Petri. Inuenit hic fratrè suū Simonē: & dicit ei: Inuenimus Messia:
 quod est interpretatū Christus, & adduxit eum ad Iesum. Intuitus autè eum Iesus dixit,
 tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Gratias ob id nō
 minimas tenemur agere beato Andrea, cum ipse fuerit ductor principis apostolorum: ipse
 qui illum adduxit ad dominum: ipse qui illum primò de aduentu Messia instruxit: & qui
 secum deducēs ne vel trepidaret, vel ambigeret, conspectui dominico presentauit. Optimus
 utiq; frater, qui thesaurum inuentum nō occultauit: quinimo præ gaudio fratrem suum tan-
 ti muneris non expertem reliquit, & ecclesie dei futurum summum Christi vicarium con-
 tulit. Discant fratres prodesse fratribus: discant amici boni amicis consulere: discant cognati
 sanguine & baptismo affines suos aduirtutē inducere: & iam illos ad Iesum adductos, ad
 superiora erigere, remouere nocentia & procurare vtilia. Virtus enim crescit communica-
 ta, augetur sparsa, absconsa verò minuitur, attenuatur celata. Sic quidem beatus Andreas
 sibi reuelatum mysterium minime abscondit: quin potius Petro germano pandit, tan-
 ti que muneris participem reddit. Hanc igitur primam eorum vocationem dicimus: quan-
 do quidem iam vbicunq; inuenissent Iesum, fas erat illis accedere, licitum conuersari, quere-
 re, & dñi responsa suscipere. Secūda eorū vocatio est, de qua Luc. cap. 5. his verbis refert:
 Cum turbæ irruerent in Iesum, vt audirent verbum Dei: & ipse stabat secus stagnum Ge-
 nazareth, & vidit duas naues stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & la-
 nabant retia. Ascendēs autē in vnā nauē, quæ erat Simonis: rogauit eū à terra reducere pusil-
 lū. Et sedēs, docebat de nauicula turbas. Vt cessauit autē loqui, dixit ad Simonem: Duc in
 altum, & laxate retia vestra in capturam. Et respondens Simon, dixit illi: Preceptor, per
 totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc fecis-
 set, cōcluserūt pisciū multitudinē copiosā: rūpebatur autē rete eorū. Et anuerunt socijs, qui
 erant in alia nauē, vt venirēt & adiuarēt eos. Et venerūt, et impleuerunt ambas nauicu-
 las, ita vt penè mergerentur. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu di-
 cens: Exi à me domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circūdederat eū, & omnes
 qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant. Similiter autem Iacobum & Ioan-
 nem filios Zebedæi, quierant socij Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere, ex hoc
 iam homines eris capiens, & subduclis ad terram nauibus, relicti omnibus, secuti sunt eum.
 Iterum tamen reuersi sunt ad piscationem, cuius vsu & exercito victum quærebāt, prout
 nunc refert beatus Mattheus. Ambulans autem Iesus iuxta mare Galileæ, vidit
 duos fratres: Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius. Non
 prætereundum est, quod retulit Luc. quod in solam Petri nauim dñs concenderit irruen-
 tibus turbis, & ex illa docebat: vt Petri primatum denotet, & quicquid à nauicula Petri
 docetur, illam esse veram & solidam Iesu doctrinam. Quin & soli Petro dicitur: Duc in al-
 tum, tanquam omnium apostolorum vertici. Ille solus pisciū multitudinē copiosam in suo
 conclusit reti. Illi singulariter dicitur: Ex hoc iam eris homines capiēs, tanq; sub cuius ditioe
 totus subijciatur orbis. O mira christi potētia, o diuinitatis ipsius irrefragabile documentū,
 o fidei nostræ testimonium singulare: totus vni pauperculo piscatori subditur orbis. Im-
 pletur nauicula Petri, non iam piscibus, sed hominibus: & Roma caput orbis Petri cathe-

Petri prima-
 216.

dra sublimatur, & Petrus piscator Romæ sedit imperator. Stupor circūdedit Petrū in cap-
tura pisciū: Stupor inuasit mūdū dū Petro subycitur orbis. Hæc autē secūda vocatio, fuit ad
quandā familiaritatem. Verūtamen si tūc secuti sūt dñm prout refert beatus Luc. iterum
tamen ad piscaturam reuersi sunt. siquidem Matthæus nunc ait: Ambulans Iesus iux-
ta mare Galilææ, vidit duos fratres Simonē, qui vocatur Petrus, & Andreā
fratrē eius, mittentes rete in mare (erant enim piscatores) & ait illis: Venite
post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. In ista quidem piscatione, nihil
agitur de piscibus, de quibus retulit Luc. nec de impletione vtriusq; nauiculæ: nec de Pe-
tri stupore: nec dicitur Petro, ex hoc eris homines capiens. At qui vocantur actu ad aposto-
latum: Venite post me, & faciā vos fieri piscatores hominum. In illa vero vocatione, de qua
agit beatus Luc. dicitur: Ex hoc iam eris homines capiens. Nunc dicitur: Venite ad quam
spopondi vobis piscationem, & faciam vos fieri piscatores hominum: At illi continuo re-
lictis retibus, secuti sunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Ia-
cobum Zebedei, & Ioannem fratrem eius, in nauī, cum Zebedæo patre eo-
rum, reficientes retia sua: & vocauit eos. Illi autem statim relictis retibus &
patre, secuti sunt eum. Hæc enim est tertia Petri & Andreæ vocatio ad apostolatū,
& vnica beati Ioannis & Iacobi Zebedei. Quorū quidem obedientia edocemur, cum vo-
camur à domino præsto adesse obtemperantes: nullam moram, nullamq; excusationē inter-
ponentes, quo minus separemur à Christo. Duplicem ergo piscatorem in hoc euangelio inue-
nimus: Christus enim dominus piscatur apostolos, & illos ad se adducit: apostoli piscantur
homines. Quod si velimus addere tertiū: & diabolus piscatur suos. Hoc autem dei propriū
est, vt se cōmunicādo ad se etiā trahat: & ea est eius diuinitatis natura. Nam cum dicimus
propriū esse homini ratiocinari, quoniā est rationale: ita & propriū deo est bonitas quo-
niam illi à natura est diuinitatis. Cum ergo homines secundū rationē viuunt, tunc dicendū
sunt viuere secundū suā naturam: cū autē contraria rationi faciunt, contrariū suæ naturæ
id agere rectē existimantur. Cum igitur bonitas cōueniat deo secundū suā naturam, vt re-
fert diuus Dionysius ca. 1. de diuinis nominibus: & bonitati (secūdū eūdē ca. 4.) propriū sit
se ipsā cōmunicare: cōueniētissimè quoq; & Deo cōmunicare se, propriū est. Hoc autē
lucide intuemur, cum in tātum se cōmunicauerit deus noster: qđ homo factus, homines nūc
ad se aduocans, ipsos piscatores hominum constituat, hūc cum persequitur vsq; ad crucis exci-
tum demon, credens se deglutire hominem, diuinitatis hamo intus latente capitur, deuorā-
tur: & omni illi potestate adempta, quam in homines gerebat, piscantur ab illo detenti ho-
mines, per istos (quos nunc meminimus) piscatores hominum. Et cum, vt legitur in glossa,
Tobie. 6. demon cruci assisteret expectans exitum animæ Christi, an cum iustis descen-
deret in limbum, dominum agnoscens: aufugit in infernum: triste ferens nuntium, & deui-
etos annuntians demones, & defunctam mortē, & cito spoliandum limbum, misero eiulatu
suo principi nuntiauit. Piscatores autem nostri beatissimi apostoli rete verborū Christi per
vniuersum orbem tendentes, innumerabilem multitudinē hominum concluderunt, & in gre-
mium fidei catholice, & sanctæ matris ecclesiæ reposuerūt: præcipuē isti primi quatuor vo-
cati: quorum vnus asciuit fratrem Petrum ad Christum. Petrus ipse princeps apostolorum

Christi vicarius est constitutus. Porro Ionæes sole clarior euangelista, dilectusq; à Christo: cui virgo mater virgini cōmendatur in cruce. Iacobus verò primus inter apostolos martyrij laureã meruit. Magnamq; orbis partẽ isti quatuor euãgelii Christi annũciando peragrare: nempe, Andreas Achaiam: Petrus Pontum, Bithyniam, Cappadociam, & deum Romam atque Italiam: Ioannes beatissimus Asiam: Iacobus nostram Hispaniam. Itaque plus hominum Christi reti traxerunt, quàm vnquam suo piscium ceperint. Iure ergo in illis, quod per dominum promittitur, adimpletum est: Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum. Habet & cacodæmon suum etiam rete, quò iniquos irretiat. Voluptas, dicit quidam, est esca malorum: quoniam per illam nõ minus homines capiuntur, quàm pisces hamo. Hac igitur quisquis vult non illaqueari, ocissime fugiat: seque sub protectione illius submittat, de quo dictum est: Ipse liberabit me de laqueo venantium: ne de illo dicatur quod Hier. Tyhen. primo flens lamẽtabatur, dicens: Expandit rete pedibus meis, conuertit me retrorsum, posuit me desolatam tota die mœrore confectam. Quod ipse dominus Iesus à nobis auertat sua bonitate & pietate, tũ & meritis suæ sacratissimæ passionis, & beatissimæ matris eius, & istorum primorum apostolorum, & sanctorum omnium: cui cum patre & spiritu sancto est honor gloria & imperium in æternum Amen.

TRACTATUS VNDECIMVS.

In quartum cap. beati Matthæi.

Saluator noster: qui vt gigas cucurrit viam, cuius egressus à summo cœlo, nullam moram trahens, quinimo vt prædictum est ab Esa. 8. cap. Voca nomen eius, accelera spoilia detrabere, festina prædari: totus salutis nostræ intentus, deambulabat iuxta mare Galilee, quærens duces exercitus sui ad debellandas aëreas potestates, ad subiiciendum mundum Deo, cooperatores suos, & suæ magnificentie prædicatores. Magnificentiam Dei vocamus ipsam domini incarnationem & passionem: magnificus enim dicitur is, qui circa magna magnos sumptus facit. Quis enim alius tam magnificus, qui tales expensas impenderit pro re tam ardua, tam magna, prout est salus ipsa totius humani generis: & tales ac tantos fructus attulerit, vberrimos fluuios sanguinis defluere, à sacratissimo suo corpore volēs? vt inextimabili precio, nostra salus in nobis sua gratia per sacramẽta refunderetur. Si ad sumptus respicias, nullus vnq; tales exhibuit. Si verè ad rem tanto precio partam, nullam vnquam æquare poteris: ergo magnificentia maxima in nostra est redemptione per Christum exhibita. Quod & David admiratus ait: Domine Deus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. In quo admirabilis? Quoniam, inquit, eleuata est magnificentia tua super cœlos. Magnificentiam vtiq; nemo ambigat humanitatem dici: hæc namque est, quæ eleuata est super cœlos, cum diuinitas semper vbique adsit, in cœlo simul & terra. Hæc siquidem cum donata sit & oblata summo Deo pro reconciliatione & salute nostra magnificentia dicit. Huius ergo magnificentie generi humano exhibita, duodecim prædicatores elegit: de quorũ numero isti fuere quatuor, de quibus paulo tractatum est, qui primi vocati referuntur, Petrus & Andreas, Iacobus & Ioãnes. Hæc est autem altera verbi
incar

incarnati magnificentia: qua Deum homines ingeniosi & studiosi collaudant, mirantur, & gratias immensus optimo & maximo Deo referunt, nempe cum recolunt hosce homines sine scientia, sine potentia, sine diuitijs, omnem sibi subiecisse mundum. Itaque qui Athenis non studuit Andreas: rhetores, philosophos, & omni scientia præditos vincebat. Qui bello nunquam vacauit Petrus, Romanum sibi imperium, tunc orbis totius caput, subiecit. Qui nullis diuitijs affluit Iacobus, Hispaniam vincit occisus. Qui non habuit sanguine coniunctos magnates Ioannes, totam Asiam Christo asciiuit. Itaque piscatores imperatores deuincunt. Omnia Christi potentia, o sempiterna in eo latens diuinitas. Id beatus Paulus admirans inquit, prima Corinth. capit. 1. Videte uocationem uestram fratres: quoniam non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret: ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius. His hominibus magnificentiam suam in orbem uoluit manifestari: hos elegit, & eisdem dicit: uenite post me faciam uos fieri piscatores hominum. Non dicit faciam uos piscatores hominum, sed faciam uos fieri. Poterat namq; facere ipsos continuo hominum captos. Uoluit tamen paulatim disponere, ut cognoscant, quid à se sint: & quid per Christum efficiantur. Qui sua natura ingenio fragiles, non intelligebant aliquando, quæ aperte à domino dicebantur: ut est illud: Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis, & tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum & crucifigendum, & diuertens resurget. Addit beatus Luc. cap. 18. Et ipsi nihil horum intellexerunt: erat autem uerbum istud absconditum ab eis: & non intelligebant, quæ dicebantur. Paulatim igitur eos disponit, iamque dominus resurrexerat, iam per dies quadraginta in multis signis se resurrexisse ostenderat: cum ultimo illos increparet incredulitatis, eò quòd non credidissent eis, qui eum prius uiderant à mortuis resurrexisse. Illi imbecilles alteram proponunt causam, ut legitur Act. 1. Dñe si in tempore hoc restitues regnū Israel? Quos iterum arguit, dicens: Non est uestrum nosse tempora uel moniēta, quæ pater posuit in sua potestate: sed accipietis superuenientem spiritum sanctum in uos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & usq; ad ultimum terræ. Siquidem per aduentum spiritus sancti, efficiendi erant perfecti hominum piscatores: & unaquaq; die per Christum dominum edocendi, ut uno alioque gradu ascenderent ad uirtutem & sapientiam, & apostolatus officium: ideo non dixit dominus faciam uos, sed faciam uos fieri per spiritum sanctum, piscatores hominum. Nam tunc unusquisque dicitur sufficienter edoctus in unaquaque arte, cum perfectum ipsius artis habet experimentum. Nobis autem datur exemplum, non repente ascendere in arcem uirtutis: sed læto gressu, & per quosdā ueluti gradus peruenire ad summū. Quod quidā obseruare nolentes, sed se extollētes facilius quam ascēderunt deiecti sunt. Attēdat istī ad discipulos dñi, quos ipse quacunq; hora sumos facere poterat, quod tñ noluit: sed paulatim eos instruxit, usq; quo per aduentum spiritus sancti consummati fuere, & confirmati: faciā igitur, inquit, uos fieri piscatores hominū.

Instru

Instruimur etiam per hoc, quantis debemus pollere virtutibus, ut ad beatitudinem pervenire possimus. Quantis o Deus, discipuli tui disponuntur, ut ad apicem apostolatus ascendant: & in beatitudine gloriæ tuæ sedeant, super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Quanto mundi despectu ornantur, quanto desiderio patriæ cœlestis accenduntur quanta patientia præditi, quanta & pietate & puritate decorantur, quanta humilitate donantur. Ecce primus horum beatus Andreas: cum sibi iam imminere supplicium cerneret, crucem salutem dicens: O bona crux diu desiderata, & iam animo concupiscenti præparata, securus & gaudens venio ad te: ita & tu exultans suscipe me discipulum eius, qui pependit in te. O quis saluaret mortem cum iam sibi ipsam cerneret imminentem. O quis dicere posset: securus & gaudens venio ad te, o mors. Alter eius germanus apostolorum vertex beatus Petrus, cum cruci affigi præcipitur a Nerone, à carnificibus petit: ut verso in terram capite crucifigatur: quippe qui indignum existimaret, se eo corporis situ, quo dominus, crucifigi. Magnis igitur oportet nos virtutibus adornari, si ad tantorum sanctorum consortiū devenire cupimus. Quatuorq; reperi in rege David, hic merito conscribendas, meritoq; ab omnibus conquirendas & imitandas. Prima eius virtus fuit facilitas conversionis à commissis sceleribus: vix enim Nathan. 2. Reg. 12. verba increpationis finierat, cum iam ex ore David audiebatur: peccavi. Iterum cum populum dinumeraret. 2. Reg. vlt. priusquam à propheta Gad increparetur: ipse sibi displicens, supplicium sumit. Percussit, inquit scriptura, cor suum David, & dixit ad dominum: Peccavi valde in hoc facto: sed precor domine ut transferas iniquitatem serui tui, quia stulte egi nimis. Sunt autem aliqui, qui postquam peccaverint, obdormiunt in peccato: & ita quieti sunt, ac si in tutissima quapiam statione anchoram fixam tenerent. Secundam eius virtutē patientiam fuisse legimus, ex probris inimicorum: quorum ipse persecutiones æquo perferebat animo, patienterq; nimis eas sustinebat. Nam cum ipse aliquando iter faceret, & malediceret eum Semei. 2. Reg. 16. & lapides contra eum mitteret, & Abisai vellet ob illatam iniuriam Semei perimere, ita inquit: Quare, maledicit canis iste moriturus domino meo regi: Vadam & amputabo caput eius: ne id faceret David prohibuit, dicens: Dimitte eum, ut maledicat: dominus enim præcepit ei, ut malediceret David. Dimitte eum ut maledicat, iuxta præceptū domini: si forte respiciat dominus afflictionem meam, & reddat mihi dominus bonū pro maledictione hac hodierna. Idem cum posset bis occidere Saul in spelunca, quoniam eius oram chlamydis abscidit, pri. reg. 24. & quando ingressus castra Saul lanceam & scyphum qui erant ad caput regis abstulit. 1. Reg. 26. & à suis suaderetur, ut Saulem interficeret, ait: Vivit dominus: quia nisi dominus percusserit eum, non extendam manum meam in Christum domini. Tertia eius virtus, compassio est, fuit enim compatiens aliorum malis & infortunijs, & alienas calamitates etiam inimicorum ipse planxit. Cum enim audiret Saulis interitum. 2. Reg. pri. qui eum ad mortem persequabatur, fleuit & assumpta lamentatione ait: Saul & Ionathas amabiles & decori quomodo ceciderunt? montes Gelboë, necros, nec pluvia descendant super vos, ubi ceciderunt fortes Israël? Quid enim quicquam tristius poterat dici in morte vnicuius amici. Idem quoque fecit in morte proditoris filij Absalon, qui se regem fecit patre adhuc vivente: eumq; de regno moliebatur deicere:

Quatuor in
Dauidē virtu-
tis imitandæ.

Seq̄ in regni sedem collocare. Contigit autem ab exercitu Dauid, Absalō occidi: qui audita filij morte persecutoris sui, & proditoris iniqui, mœrens, & eiulatu magno incedens lamen tabatur dicens: Fili mi Absalon, Absalon fili mi, Quis mihi det, vt ego moriar pro te, fili mi Absalon, Absalon fili mi. 2. Reg. 18. Hæc compassionis virtus quàm maximè regibus & principibus & prælatis est necessaria, ad subueniendū viduis & pupillis, ad subleuādū oppressos, & reprimendam vim quam maiores in populū & fragiliores exercent. Quarta eius virtus est, bonum semper vniuersale præponere particulari: quod maximè agebat Dauid. Cum enim pro numerata gente pestis grassaretur in populo 2. Reg. vlt. ipse ad dñm conuersus clamare cœpit, dicens: Ego sum qui peccavi, ego qui iniquitatem egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? conuertatur obsecro manus tua contra domū patris mei. Hæc virtus vt etiam tertia, valde necessaria est regibus, principibus, prælatis, & omnibus præfectis terræ: vt vigilatiores semper sint pro bono vniuersali, pacis, iustitiæ, & quanimi tatis: quàm pro augendis censibus, redditibus & pecunijs: talibus enim virtutibus disponētur ad magnū culmen gloriæ consequēdum. Disposuit namq̄, dominus his alijsq̄, virtutibus plurimis apostolos suos, eosq̄, confirmauit, & perfectissimos in aduentu spiritus sancti constituit, & fecit eos tunc fieri & perfici piscatores hominū. Quorū alij continuo relictis retibus, alij relictis retibus relicto & patre, secuti sunt dñm: atq̄, illi quidē quæ iure possidebant reliquerūt, nos vero relinquamus peccata, quæ nos iniuste detinent. Rete enim consuetudo peccandi recte intelligitur, qua detenti homines nesciūt retrocedere. Dicamus ergo cū psalmista: Dirūpamus vincula eorum, & proyiciamus à nobis iugum ipsorum. Nauis autem voluntas nostra est, qua per huius seculi marē circumferimur, nunc huc, nunc illuc: quietum portum nescientes, neque tranquillam vllam stationem eligentes. Nos igitur sanctos hos apostolos imitemur, relictis à quibus detinemur criminibus, voluntatem nostram negantes: rationem sectates, deiq̄, iussa adimplentes, relictis retibus & naui sequamur dominum, nec sit qui ab hoc proposito nos dimoueat. Quin ob oculos hos sanctos proponentes & alios quam plurimos, ab omni nos detinente peccati laqueo, retinēte reti expediti Christum sequamur & imitemur: præq̄, omnibus diligamus, & ferucnter crucem portemus domini, prout ipse nobis cōmendat, dicens: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Non crucem vtiq̄, istam quam milites ordinis diui Iacobi & Benedicti, & hospitalis beati Ioannis baptistæ fixam pectori gestāt: sed nostri potius abiectionē & mortificationem. Nam eorum multi quos nunc retulimus, in suam damnationē crucem illam deferunt, horribilere vera demonis machinamentum: quippe qui olim deuictus per crucem, hac ipsa nunc cruce ab illis gestata in veste & non in corde, plurimos eorum secum trahit in chaos. Non enim superbire decet, quod crucem perceptor geris. non item decet per auaritiam congregare redditus decimales, non in vxorum & filiarum vestibus sericis & prolixioribus caudis & deauratis sandalijs, aliarumque vanitatum ineptijs ecclesiæ bona consumere. Non decet inquam tibi cambus & auibus de alieno (quod aiunt) corio ludere, nec patrimonium Christi aleæ exponere. Atqui in honesta tui & tuorum sustentatione, huiusmodi redditus expendito: armis & equis semper te paratum contra infideles exhibito. Pueris autem huiusmodi conferre relictis, & illos fauore intercedente strenuis militibus præponere, in distributiua iustitiam peccare est.

Verū

Veruntamen quo vertimus faciem, ut fas & equum prospiciamus? ecce mundū & curias regum, quæ ipsius mundi profundiores gurgites & voragines sunt. Totum sex teterrimi demones retibus suis tenēt illaqueatum: hi sunt, qui ambitioni præest cacodæmon, & qui superbiæ, item inuidiæ dæmon & odij, dæmon cupiditatis & auaritiæ, dæmon incontinentiæ & gulae, dæmon detractionis & murmurationis. Qui hos gratia Dei potest deuincere, non se permittat ab istis alapis cædi. Nam si apostolus colaphizari se dicit à stimulo carnis, cum solum illius pateretur molestias: quomodo qui alicui prædictorū malorum cōsentit, non se dicat alapis cæsum à teterrimo, & turpissimo dæmone? Turbata est aqua, & agitata nō est mare sæculi fluctibus tentationum & vorticibus peccatorum: detinenturq; homines delictorum retibus. Cæterum his qui præsumt magnū est ostium reseatum ad p̄ficiendum pluribus. Possunt enim residere si sunt beneficiati aut prælati: nā residentia ipsa cēsetur iuris esse diuini. Petro enī dicitur, pasce oues meas, terq; repetitur. Bonus pastor dicitur alibi, animā suam ponit pro ouibus suis: qui autem non pascit, sed est separatus ab ouibus, quomodo pro illis animā ponet? Si est minister iustitiæ, etiam magnum ostium est illi apertum, si pro iustitia certet, & neque sanguini, neque donis, quæ præuertunt corda iustorum: nec amicorum & aliorum precibus (& si sint preces regum) acquiescat flectaturue, quominus unicuique quod suum est tribuat. Si rex est tantum prodesse poterit, quantum volet: namque ad regis nutum omnis componitur orbis. Et sapiens ait in prouerbijs. 20. capit. Rex qui sedet in solio iudicij, intuitu suo dissipat omne malum, & cap. 29. Rex iustus erigit terram, vir auarus destruet eam. Hoc verò maximè fit cum reges per se, & prælati oppida & populos visitant & circumspectant. Cum enim sol illuminat terram, eam germinare facit, ministri verò (& si boni) sunt veluti solis claritas: quæ lucem quidem domibus infert, sed in eis & si iaciant semina, nihil p̄ducit. Disruptis ergo laqueis, & relictis retibus sequamur Christum Dei filium: cui cum patre & spiritu sancto est gloria honor & imperium in æternum Amen.

TRACTATUS DVODECIMVS.

In quartum cap. beati Matthæi.

Relictis igitur retibus sequamur dominum, laqueos disrumpamus, & soluamus vincula. Cum autem audis relictis retibus, prænosce non te vno reti ligari, verum etiam plurimis irretiri, & plurimis retineri nodis: Retibus, inquit, relictis: non reti. Quæ & si plura sunt, quatuor tamen præcipua in scriptura sacra censentur. Primū igitur rete, siue laqueum dicere malis, propria est voluntas: quod satis ostenditur ex eo quod dominus dicit: Venite post me, & faciam vos fieri. Venire enim voluntatis est, faciam vos, gratiæ tributur. Quibus sanè verbis sapienter dñs nobis & gratiam suam, & voluntatē nostram designat, in vnoquoq; bono opere fore necessariam. Cum dicit venite: vos vtiq; venite vestra sponte, non coacte: relinquite possessa. Faciam ego vos: gratiā tribuā modo velitis: nemini enim vim facio, & volentibus gratiā præstabo, & vos præcedam. Misericordia enim præueniet me, Psal. 58. & præuenisti eū in benedictionibus dulcedinis. psal. 20. & illud sap. cap. 6. Præoccupat qui se cōcupiscit ut se illis prior ostēdat. Ego sum qui excito, ego qui clamo, ego qui dico, venite post me: vos vero cū vocē eius audieritis, nolite obdurari cordib; vestris.

Quatuor præcipua retium genera, quibus peccatores irretiuntur.

Sed

sed vocante domino illico relictis retibus, eum sequimini. Ecce totus prescriptus est in his sacris verbis ordo, quo peruenitur ad dominum, in confusionem apertam Luteranorum, & reliquorum haereticorum negantium arbitrii libertatem, & vocationis & gratiae potestatem. Primo enim dominus iacentes vocat, vocatus liber est ad acceptandum: veluti ad conuiuium inuitatus, prout scriptum est cap. 22. Misit rex seruos suos vocare inuitatos ad nuptias, & nolabant venire. Si vocationem voluntas renuere non posset: non vtiq; diceretur: & nolabant venire. Qui ergo venerunt? qui volebant venire. Cum autem venissent illi, qui relictis retibus secuti sunt eum: facit eos gratia piscatores hominum. Vocat ergo dominus gratia sua: respondit voluntas, volo. Vocatis autem gratia & libere volentibus suo arbitrio, largitur praemium. Propria igitur libera voluntas primum rete est, quo illaqueamur. Beatus Augustinus lib. 8. confess. cap. 5. de hoc conqueritur dicens: Suspirabam ad te domine grauatus non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate, velle meum tenebat inimicus, & inde catenam mihi fecerat & constrinxerat me. Profecto arctissime ligatur homo propria voluntate: quam cum a nullis malorum extenderit daemon, concatenatum relinquit hominem: dulciter enim quisq; voluntate vincitur sua. Suauis namq; venenum est, prout vis viuere, viuere. Anima igitur misera suae voluntatis laqueo constricta, cum sponte deciderit, nisi adiuncta gratia surgere non valebit. Quemadmodum enim qui in praefalto puteo se volens projicit, e puteo adiutorio alieno extrahatur necesse est: Caeterum si immisso fure aut vase, eius manum adhibere nolit, a puteo non extrahetur: ita & peccans se in puteum projicit, dominus vocat & pulsat: habes funem: si tamen manum, voluntatem tuam scilicet, non adhibueris, in profundo manes deficies. Itaque prouisi sunt homines ad expleendam voluntatem suam, quinimo cum faciunt, quae volunt, cumq; res secundum vota succedunt, gloriantur: & quanto amplius cupiunt omnia ad voluntatis libitum euenire, eo minus sentiunt se ligatos, propriaq; voluntate teneri: imo tunc cum quae volunt compleuerint, se maxime liberos arbitrantur, cum tunc maxime praua voluntate & ferrea eius catena viciantur. Huius ferrei nexus exemplum cernimus in nefarissimo scelere, quod perpetravit Herodes, precipiens amputari caput beati Ioannis baptiste, quod lucide indicant verba puellae saltantis. Non enim aliud proposuit crimen, nec quicquam perpetratum intulit, quam id quod eius verba sonant dicentis: Volo ut protinus des mihi in disco caput Ioannis baptistae. Herodes, inquit, quid vis? illa ad matrem quid petam? mater vult caput Ioannis abscondi: puella ait volo, illa sic volo: Herodes sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Propriae igitur voluntatis venenum, quo sopita Herodias & ipse quoq; Herodes tenebantur, execrabile parturiunt homicidium. Pravae autem huius voluntatis suo velle detentae, sua volitione ligatae, si causam requiras efficientem: minime secundum beatum Augustinum reperies. 12. de Ciuit. dei cap. 6. 7. & 8. Non enim, inquit, aurum est causa cupiditatis efficiens, atqui prava ipsa voluntas peruersae amanti aurum: nec speciosa femina causa fornicationis est, sed peruersa voluntas male amanti pulchritudinem. Omnis namq; creatura dei bona est: bonum autem mali causa non est, quod percipimus exemplo: Duo homines cernunt diuitias: alter cupit, & rapit: alter vero, non. Si autem aurum causa existeret cupiditatis, vtrumque ex aequo cupiditas impelleret. Conspicitur a duobus pulchra femina: alter cupit & moechatur corde, alter benedicit Deum. Si ergo pulchritudo causa esset fornicationis, aequa vterq; lance pravae concupiscentiae

pondus sustineret. Non ergo queramus causam efficientem malæ & peruersæ volūtatis: quod perinde est, ac si quis querat videre tenebras, & audire silentium. Tenebra enim, lucis carentia est: silentium, sonitus & vocis defectio: eodem utiq; modo malæ volūtatis causa efficiens non est, sed deficientes: deficit enim a rectitudine, deficit à luce: deficit à bono, quæ non deficit ad mala: cum omnia quæ dominus fecit bona sint. Sed utiq; deficit malè, cum relicto Deo summo bono, & recto & bono creaturarum vsu, peruersè diligit aurum, terram, fundos, feminas, & quicquid bonus Deus bonum creauit in terra. Intricatisima & labyrintho similis hæc volūtatis catena est: cuius si causam queras efficientem, non inuenies sed deficientem. Peccati ergo ipsa praua voluntas est causa efficiens. Summopere idcirco vigilandum est, ne teneamur prauæ nostræ volūtatis catena. nec quæ velimus sectemur, sed quæ suadet gratia illa agamus: nec nostram, sed Dei voluntatem in omnibus præponamus. Et hæc est illa summa obedientiæ virtus tant opere in scripturis exaltata: Deo in omnibus consentire, & nostræ volūtatis dissoluta & comminuta catena ei in omnibus subdi. Hinc illud Samuelis ad Saulem, cum quod voluit fecit, reseruans Abimelech, & eius pinguisima quæque, cum Dominus ei præcepisset omnia demoliri. pri. Reg. 15. Melior est enim obediētia quam victimæ: & anscultare, quam offerre adipē arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatriæ noli acquiescere. Pro eo ergo quod abieisti sermonem domini, abiecit te Deus ne sis rex. Obedientia etiam Christi humanitas exaltatur, pro vt exclamat beatus apostolus Paulus ad Philip. 3. humiliavit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis: propter quod & Deus exaltauit illum. Propter quod totiens inter nos repetitum, & nunquam nobis plenè obseruatum: & dedit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine I E S U, omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dñs noster Iesus Christus in gloria est Dei patris. Obedientia ergo disrūpitur rete diaboli: obedientia cōminuitur ferrea catena prauæ volūtatis. Obedientia & paradysus reseratur, & infernus obstruitur. Obedientia Apostoli cōmendantur & præsignantur, cum dicitur: At illi continuo relictis retibus secuti sunt eū. Secundū rete dæmonis, ab isto quasi contextum descendit: hoc est, præfigere, & statuere quæq; sibi viuēdi normā, & etiā legē sancire hoc aut illo modo faciendi. Si tu tibi proprijs lineis describis vitā, pprijs depingis penicillis, pprijs cōstituis legibus, pprio exaras graphio: quæso ubi ianua habitationis tuæ, qua Deus possit suis in te introire præceptis? qua cū audieris disputatē & verā differentē exaudias? qua cum audieris sanctam matrē ecclesiā aliter docente obediās? qua cum audieris prædicantem credas? Si in te fixus manes Lute ane, & tu peccator nulla commoueris voce, nullo doctore seu disputatore flecteris, quin & sanctam matrem ecclesiam catholicam audire negligis: clausisti pfecto post te ianuā, qua tui dissoluentur nexus: tu tibi præfixisti legē, qua in te permanebis immobilis, & obtrusus: tanq; aspisurda, quæ non exaudiet vocē incantantis, incantantis sapienter. Periculosissima res est, tibi ipsi statuere legē, & instituta condere: quæ cū præfixa & condita fuerint, dextera excelsi sola imitari possūt: vt verè de illis dicatur: Hæc mutatio dextere excelsi, Psal. 26. Timēs enim Apostolus proprius leges dæmonis suasu Thessalonicenses sibi posse firmare ad omnē illorū ambiguitatē tollendā, ad obstruendā viā propriæ volūtati, & dæmoni per illā ingrediētī, ita illos exhortatur

dicens immò imperat præcipiēs 2. Theff. 2. Itaq̄ fratres stans, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonē, siue per epistolam nostrā. Quam suauī voce præcipit illis beatus apost. non discedere à fide, non audire vocem alienorum, stare fixos, manere in traditionibus, quas acceperant per sermones & epistolas eius: non nouellis, fabulis & fallacijs intendere: quin potius ea tenere, quæ tenet sancta mater ecclesia, & fixos permanere in eo, quod semper à temporibus apostolorum obseruatum est. Quinimò si foret possibile, angelū aliter nunciare: minime illi credere, doceri idem beatus Apostolus ad Gal. 1. dicens: Sed licet nos, aut angelus de cælo euangelizet vobis, præterquā quod euangelizauimus vobis anathema sit. Quarta autem vigilia cauenda sit vox, verba, & cōuersatio illorū, qui nō ambulāt secundū ecclesie sanctæ consuetudinem, ipse beatus apost. ad Theffa. 2. cap. 3. insinuat dicens: Denunciamus vobis fratres in nomine dñi nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non scām traditionē quam acceperūt à nobis. Vnusquisq̄ ergo ad scholā sanctæ matris ecclesie currat, nō sibi legē statuat: quod ab illi ex euangelio, & ex alia diuina scriptura, & sanctis concilijs, & sanctis doctoribus audierit, obseruet, retineat, & mente condat: nec à sensu sanctæ matris ecclesie vnq̄ recedat: & si possibile foret: quod angelus de cælo, siue apostolus quisq̄ aliter doceat. Igitur à sc̄ta matre ecclesia rex regere regna petat: à sancta matre ecclesia princeps quisq̄ qualiter viuere debeat, doceatur: à sc̄ta matre ecclesia, omnes episcopi, clerici, laici, normam viuendi traditā sanctissimè seruet: sicq̄ euadent hæresum laqueos, peccatorū retia, & Christum vocantē sequentur. Rete tertium incōsiderationis est magis q̄ actionis, omisionis plusq̄ cōmissionis: Idq̄ non paruum imò magnum est malum, plurāq̄ ex illo incōmoda exoriūtur. Hoc est incōsideratio, & obliuio vitæ dñi nostri Iesu Christi, eiusq̄ actionū. Quis enim consideret humilitatē Iesu, qui nō in suam stomachetur superbiā? quis obedientiā illius, qui non relicta omni opinione, & omni peccato, voluntati Christi subdat? & collū iugo eius suauī submittat obediēs? Quis ad puritatē illius respiciēs, spurcā fornicationem non vilipendat? Quis eius ieiuniū considerat, qui non tēperā esse veli? Quis eum orantē contēplatur, qui orationi vacare non cupiat? Quis eius probra animo versans, inimico nō parcat? Quis patientiā cernens, non æquo animo aduersa ferat? Quis eius passionē & mortē memoria recolēs, nō illico omnia quæ in mundo sunt prorsus aspernatus, pro peccatis strictā penitentiā agat? Quis eius gloriosā resurrectionē & ascensionē ruminet, & non totus desiderio futuræ vitæ, & cælestis patriæ accēdat? Vnicū & præsentanū remedium est cōtra omnē mundū, cōtra omnia carnis oblectamēta, cōtra oēm seculi sublimitatē, cōsideratio vitæ dñi nostri Iesu Christi. Nec enim ita diabolus è memoria hominū hanc aboleret, si contra omnia eius machinamenta hoc efficacissimū nō fuisset remediū. Vnde & apost. ad Heb. 12. ca. Currām, inquit, ad ppositū nobis certanē aspicientes in auctore fidei, & consumatore Iesum: qui proposito sibi gaudio sustinuit crucē, confusione contēpta, atq̄ in dextera sedis dei sedet. Et cap. vlt. propter quod & Iesus vt sanctificaret per suū sanguinē populū, extra portā passus est. Exeamus igitur ad eū, extra castra impropertiū eius portantes. Aspicientes igitur in Iesum, impropertiū eius semper portantes, memoria recolentes, & moribus imitantes: omnia tela & retia, & laqueos inimici infringere & euadere poterimus. Quartum rete diaboli est, cum peccator vinculis amoris detesus, seu timore perterritus alligatur. Sunt enim quidā: qui cum fortē disputantē audie

runt vel legentem siue concionantem, compunguntur, & fatentur doctorem vera qui lem
 dicere: veruntamen si male oblata restituant, nimium defraudari: si inimico reconcilietur,
 à turba seculi contēni & vituperari: si à praua societate separentur, nimio amore nō posse
 vna hebdomada se continere, quin iterum in pristinam reuertātur labē. Rete hoc, laqueus
 iste, dæmō iste, nō eicitur nisi ieiunio & oratione. Qua ppter necesse est, huiusmodi irre-
 titos vacare ieiunijs & orationibus: quin etiam elemosynas indigētibus impartiri, & ad
 aliquem sanctorum sese cōuētere, eiusq; auxilium implorare, & ecclesie sacerdotes adhi-
 bere, sacrificia pro se offerre, & oratiōibus seruorū dei se cōmendare. Nouit enī dñs potentia
 sua, & misericordia sua talibus mederi: dūmodo perseuerent pulsando, nec deficiant per-
 sistendo. Persequebatur apostolus Paulus ecclesiam Dei: quonia n arbitrabatur ita se
 obsequium prestare deo: pro quo beatus Stephanus orationem fudit, dum lapidibus ob-
 rueretur, ipseq; Saulus vestes lapidatiū asseruaret: qui postea subita luce de cælo tactus, in-
 terramq; deiectus: leo alioquin sæuus, vt mansuetus agnus vocem emisit, dicens: Domine
 quid me vis facere? Vides Magdalenā, mundi amore captā: quæ accedēs ad Christū, & eius
 ad pedes prouoluta amoris dei vinculis irretitur. Telonio occupatus beatus Matthæus reli-
 quit telonium, & secutus est dñm. Zachæus, vt tradit Luc. 19. cap. cupiēs videre Christū,
 quia statura pusillus erat, ascendit in arborē sycomorū, quem cum vidisset dñs ait: Zachæe
 festinans descende, quoniam hodie in domo tua oportet me manere. At ille suscepit eū gau-
 dens, largissimasq; elemosynas fecit, pauperibus donās dimidiū bonorum suorum: & si quē
 fraudauerat quadruplū reddens. Tu igitur qui peccati tui amoris vinculis alligaris, nec
 laqueos cōfringere vales: timoreq; obstupescit, raptare restituere times: parcere inimicis tre-
 pidas: curre ad Christum, ascende in arborē non sycomorum, sed vite arborē saluberrimā,
 Crucem videlicet dñi: Clama, ora, ieiuna: potens est enim deus cōminuere annulos ferreos
 catenæ tuæ, & rūpere nodos retis tuæ. Tu autem liberatus, innumerabiles gratiarū actiones
 dño refer, cum Dauid dicēs: Dirupisti dñe vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis: Et
 relictis cōtinuo retibus, cū his quatuor beatis apostolis sequere dñm. Et circuibat Iesus,
 post vocationem istorū beatorum quatuor apostolorū, totam Galilæam: docens in sy-
 nagogis eorum: & prædicans euangelium regni: id est, bonum nuntiū. Quod scilicet
 regnum Dauid aduenerat sempiternum, cuius non erit finis: & quod regnū cælestē do-
 natur creditibus & pœnitentiā agentibus. Et sanans omnē languorem & omnē
 infirmitatem in populo. vtpote medicus vniuersalis. In hoc enim se Christū deū mani-
 festabat, cum dicit euāgelista: quod onē languorē, & omnē infirmitatē sanaret dñs. Nū vt
 autor nature omnia quæcunq; volebat perficere poterat. Et abiit opinio eius in totā
 Syriam: & obtulerunt ei omnes male habētes, variis languoribus & tormē-
 tis comprehensos: & qui dæmonia habebāt, & lunaticos, & paralyticos, &
 curauit eos Quoniam autem tot viderant miracula, & tot beneficijs oppignierabantur,
 Secuti sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Hierololyms,
 & de Iudæa, & trans Iordanē. Tantis igitur turbis congregatis incepit Christus dñs
 legem euangelicam tradere: prout sequenti capitulo quinto cōtinetur: multis prius miraen-
 lis perpetratis, quibus verba confirmarentur: cui est honor, gloria & imperium eū patre &
 spiritu sancto in æternum. Amen.

In capitulum quintum beati Mathæi.

tractatus primus.

Videns autem Iesus turbas, & tempus oportuni ad legem ferendam, aperiens os suum. *Phrasis est sacr. scripturæ Iud. xi. dixit Iephte, quoniam noverat occisurum, quicquid illi victori de prelio revertenti primū occurreret: aperui enim os meum ad dominum, & Iob. 3. cap. Post hæc aperuit Iob os suū, & locutus est. Psal. 77. Aperit in parabolis os meū. Eccle. 39. Aperiet os suum in oratione. Et actorum 8. dicitur: Aperiens aut Philippus os suū, & incipiens à scriptura ista, euāgelizavit illi Iesam. Iterumq; Actorū. 10. Aperiens autē Petrus os suum dixit: In veritate comperi quoniam non est personarum acceptor Deus. Docebat eos dicens. Beati pauperes spiritu, quonia ipsorum est regnum cælorum. Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugēt, quoniam ipsi consolabūtur. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quonia ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam cōsequentur. Beati mundo corde, quonia ipsi deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes propter me. Grassante in homines dæmonis rabie, totus penè orbis lethaliter sauciatus eius saeuitia iacebat: nulla que alia lex obseruabatur in mūdo, præter illam quam cacodæmon intulerat orbi. Ararissimis hominibus Iudæis colebatur Deus, lege lata per Moysen. Imposuerat autem diabolus leges octo hominibus, quibus omnē penè ad se traxerat mundū: tyrannicoq; regimini ultra omnem tyrannum genus premebat humanum. Primā tulit legem de acquirendis & congerendis diuitijs, qua omnē auaritiam intulit mūdo. Tū aliā de non toleranda iniuria, quin potius retaliandam calumniam condidit, qua plurima perpetrata sunt homicidia. Alia de humana seu mundana lætitia, & nunquā pro peccatis lugendum inualuit, qua omnē demolitus est contritionem & pœnitentiam peccatorum. Aliam verò induxit de nō obseruanda iustitia, tum virtutis, tū etiam quam dicimus cōmutatiuā & distributiua: qua omnem abstulit veritatem, induxitq; mendacium & hypocrisim. Aliā etiam promulgauit de non exhibenda elemosyna, sed quod proprijs cōmodis sit insistendum: qua negauit omnē in pauperes misericordiā. Quintam præcedente præcone conclamauit, vt vniciq; liceret pro voto concupiscere, cor immundū quoquò vellet gestare: qua libidinibus totum repleuit orbem. Aliam quoq; pestiferam legem discordiæ & seditionis disseminauit: qua bellorū strage & crebris ruinis mundū concussit. Aliam septimam pronuntiauit, de non ferendo incommodo, etiam propter virtutem illato: qua etiam plurimos viuentes in ruinam induxit. Vltimam tandem octauā iure stabiliiuit perpetuo: maledicēti maledicere, in impropertē impropertia retorquere, seuire, & quo quis posset modo de damno illato vlcisci. His tantis cladibus iacētē mundum, volens pientissimus saluator noster manu & doctrina cœlesti leuare: vidēs turbas ascendit in montem, octoq; e contrario pronuntiauit sanctissimas leges, strauit beatissimas vias, & mundissimas semitas: quarum obseruatione vnusquisq; à gladio dæmonis, tan*

F quam

quam scuto protectus securus unde quaque incedat, beatus uiuat, felix moriatur. Et quamquam in unaquaque harum beatitudinum, diuersis nominibus premium pronuntietur semper intelligendum est illud premium, quod in prima beatitudine pauperibus spiritu, & in vltima illis qui propter iustitiam patiuntur promittitur: quoniam videlicet ipsorum est regnum caelorum. Quod autem in principio dicitur de unaquaque via, Beati, perinde est, atque illud Psal. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum: Beati omnes qui timent dominum: Beatus vir qui timet dominum: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Quae omnia eodem modo oportet intelligi: hoc est qui talia vel illa operatur, in via est beatitudinis: per semitam graditur, qua peruenitur ad caelestem felicitatem. Quemadmodum si quis in papyro depictum lineis aedificium templi manu gestaret, quaerenti quid manu tenes? recte responderet, templum: neque enim lapides, ligna, & calcem tenet, sed ipsum lineis descriptum templum. Sic qui pauper spiritu est, qui mitis, qui misericors, qui luget, qui pacificus, beatus dicitur: non quod sit in regnum felicitatis aeternae, sed quia gerit felicitatis in se imaginem & similitudinem ciuium beatorum: quandoquidem per semitas, quibus in patriam caelestem peruenitur, ambulat. Quas octo beatitudines vere dixerim, signa beatitatis & praedestinationis esse. Quandoquidem doctores sancti quatuor coniecturalia signa ex diuina cuderint scriptura, quibus se vnusquisque coniectari potest in gratia persistere. Nam hoc pro certo habere, repugnat sapientiae dicenti Eccles. 9. Sunt iusti & sapientes & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrum amore an odio dignus sit. Et beatus apostolus Paulus inquit: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. 1. Corint. 4. Haec enim enumerantur: libenter audire verbum Dei, ex illo saluatoris Ioan. 8. Qui ex Deo est, verba dei audit. Promptum se experiri ad omne opus bonum, cum autem in memoriam commissum peccatum incidit, eodem momento dolere, vltimo cum se experitur propositum habere non peccandi, etiam si totus sibi exhiberetur orbis. Octo autem praedictas beatitudines sic coniecturaliter diximus signa esse beatitudinis consequendae: quandoquidem dominus pauperes spiritu dicit beatos, & ipsorum esse regnum caelorum pronunciat. Si igitur quisque se experiat vere pauper esse spiritu, vel vere se esse mitem, siue vere pro commissis lugere peccatis, aut vere esse misericordem: iam profecto coniecturam habet, adepturum se futuram felicitatem. Siquidem ore domini illi dicatur: Beatus pauper spiritu, Beatus mitis, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Neque silentio praetereundum quod dominus in initio suae beatae praedicationis & euangelicae lege promulgationis, non solum poenitentiam praedicat: imo has octo beatitudines longo sermone prosequitur: quae omnia in operatione consistunt: vt hinc Christiani nouerint, quanto feratur impetu euangelium in luteranos, solam fidem saluatricem statuentes, & sola ad merita passionis Christi perueniente: cum beatitudo & poenitentibus promittatur: nunc autem & operantibus: cuiusmodi sunt qui paupertatem sponte sectantur, mites, & qui bene faciunt inimicis suis, misericordes, & eleemosynas largientes, lugentes, & iustitiam esurientes, quae omnia operibus perficiuntur. Bone Deus, quanto opere nos bonis operibus vacare consulit, exhortatur, & praecipit: & non de sola fide inaniter iactari sinit: cum tot beatitudines, tot semitas in regnum caelorum ducetes, quae adimplentur operibus, & per quas sine opere minime pergitur, nobis eligendas proponat. Optime ergo beatus notat euangelista in principio. Vidēs Iesus turbas, ac si diceret: voluit illis

Fidē nihil prodesse sine operibus, ostenditur contra Luteranos.

que agēda sunt ad salutem ostēdere, quod & fecit. Nā homines vidēt homines: neq; illis bona, eo qđ illos cernant, tribuūt. Dicūt enim adinuicē qui versantur in curijs principum: aspexit te Papa? aspexit te rex? ille vero respondet, etiam: Verūtāmē quotidie plurimi aspiciuntur, & forte nulli aliquid confertur. Prospicere Dei est facere, videre dei donare est: neq; enim vnquam Deus aliquem videre dicitur, cui nō bona tribuat: Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Cum audis Christum habere oculos in iustū: scito quoniam auris eius est prona in precē eius: Respexit enī dñs ad Abel & ad munera eius. Respicere dei approbare est, & bona rependere: Ad Cain autē & ad munera eius nō respexit, Gen. c. 4. Respexit, inquit de ipera semp̄ virgo Maria, humilitatē ancillae suae: sequitur quod illi largitus est: Ex hoc beatam me dicent omnes gnationes. Videns ergo: Iesus turbas. Ecce octo ostēdit beatissimas vias, quibus in diuersū nitentes contra diabolica machinamēta, pergamus in caelestē patriā: ecce vt nos munit virtutibus, quibus tanq̄ scuto fortissimo iacula ignea excipientes victores simus in beatissimā Dei nostrifruitionē: Ascendit autē in mōtē, vt ab omnibus videri & audiri commode posset: praealtissimas enim leges & supremas in caelū vias, ē mōtē alto enūtiari & aperiri decebat. Vaticanū enī Esaiā. 4. ca. sic habet: Super montē excelsū ascēde tu, qui euangelizas Sio: exalta in fortitudine vocē tuā, qui euāgelizas Hierusalem. Cū autē hoc de annūtiatoribus euāgelij sit p̄nuntiatū, voluit & ipse dñs etiā in montē ascēdere: & ex illo prae celso loco, supremā pronūtiare euāgelicā legē. Datur postremō fidelibus exemplū in altis comorari, nō in terrenis corde fixū, & animū depressū habere, sed oculos ad Deum leuare, cor ad superiora erigere, amorem illic reponere, vbi non pigeat vnquā amare. Humilis & deiectus dicendus est. quisquis ille sit, quanq̄ regia polleat dignitate: qui cū excelsus dicitur, ipse per terram graditur, & cum potens appellatur, a vermibus defūctus corroditur. O fallax celsitudo mūdāna, & a virtutis tramite diuersa potentia. Qui per terrena sparsus, terrena cogitat: & de terrenis loquitur, pro terrenis tādē moritur. & mortuus ille potēs vermiculo fit inferior: a verme enim cōsumitur cibus vermiū. Ascēde ergo in mōtē, esto paup̄ spū, & ecce dicitur tibi, beati paupes spū, quoniam reges cōstitue mini regni p̄petui, quoniam ipsorū, inquit, est regnū caelōrū. Beati mites, qm̄ ipsi possidebūt terrā. Beati qui lugēt, qm̄ ipsi cōsolabūtur. Beati pacifici, qm̄ filij dei vocabūtur. Itaq; in hoc seculo qui vitā beatā, & quietā degunt, in futuro regno gloriae coronātur in aeternū. Tantis enim modis virtutū promittitur oibus beatitudo, & regnū caeleste in fine. Ecce quanto praemio donātur, quātoq; noīe in praesenti vita extollūtur observatores euāgelicā legis. Nunq̄ enī talia lex p̄misit Moysi: nunq̄ talia sunt in legena turae pollicita. Ostēditur Chrūs dñs verus deus in his verbis, quodq; ipse verus sit Messias, cū suae legis observatoribus pollicetur in praesenti sūmi honoris fastigiū, dicens: Beati pauperes spū, Beati mites, Beati misericordes, Beati, qui p̄secutionē patiūtur p̄pter iustitiā. In futuro autē ipsā perpetuae diuinitatis visionē cōsequētur, cū ait: Quoniam ipsorū est regnū caelōrū. Quis enī potest in hac vita hōiem in talē euehere statū, vt illū dicas beatū, nisi ille qui solus altissimus est, & qui pōt retinere hōiem ne ex praerupta rupe labatur: Qui cecidit, dixit Boetius, stabili nō erat ille gradu. Virtus enī euāgelicāe obseruationis, hominē in tali statu cōstituit, vt vere dicatur in alto situs. Quis enī deiectior pauperibus est? hi autē si volūtariē se tradūt inopiae, beati sunt: tanq̄, inquit beatus Paulus, nihil habētes & ōnia possidētes. 2. Cor.

6. Insuper & illis promittitur regnū cælorū. Nullo enim termino ābitus cælestis patria circuncingitur, nullo cōcluditur loco, nullis coartatur spatijs. In domū vero regū terrenorum, si pauperculus agricola, cilicino & attrito ingrediatur capitio, nō talem hominem capit aula: domus autem Dei pauperes capit, humiles, deiectos, & mendicos, nō aspernatur. Portatur enī ab angelis mēdicus, qui iacebat ad ianuā auari diuitis in Abrae sinū. Luc. 16. Capit etiā reges, Dauidem, Iosīā, Ezechīā, Ludonicū Frācorū regē, & alios quā plurimos diuites, si misericordie operib⁹ exercētur. Ecce habes: Beati misericordes, quoniā ipsi mīam cōsequētur. Capit Ethiopes: Ethiopia pr̄ueniet manus eius deo. Psal. 67. Omnibus lex euāgelica datur, ab oībus obseruari potest masculis & feminis, Iudæis & græcis, sapientibus & simplicibus, philosophis & rusticis. In hoc enī sup̄ oēm aliā legē mirabilis ostēditur, & ab ipso deo ore suo deprōpta, quæ ab oībus possit suauiter obseruari. Iugum enim meū ait dñs, suaue est, et onus meū leue. Nō est iugū legis mosaicæ, de quo beatus Petrus dixit: Iugū qđ nec nos neq; patres nostri potuerūt portare: verū iugū suaue, onus leue. Nō enī absq; causa pr̄notauit beatus euāgelista: Aperies os suū: quaniq; hæc sit scripturæ diuinæ phrasis. Veruntamē videtur pr̄notare secūdum beatū August. ille nūc suo ore legē tulit, ille loquitur qui antea loquebatur per angelos Moysi & Abrahæ, & qui totiēs per pphetas loquebatur Iudæis: cui cū patre & spiritu sancto est honor, gloria & imperium Amen.

TRACTATUS SECVNDVS.

In quintum cap. beati Matthæi.

Quid autē de vnaquāq; harū beatitudinū intelligēdū sit, lōgissimē à quā plurimis scriptoribus expositū est: p̄pterea breuiter, quē reputamus verū sensum explorātes, ad reliquas huius capituli quīti partes deueniemus. Beati, inquit, pauperes spiritu: quī ipsorum est regnum cælorum. Si autē dñs dixisset: beati pauperes, nulla superesset quæstio: cum verò addit spiritu, oīs in primis expellēdus est ab hac beatitudine, qui diues fieri cupit, siue necessaria possideat, aut certē nihil habeat. Potest enī mēdicus, diuitias cōcupiscere (vt serē cōtingit) & talis diues spiritu, & pauper victu dicēdus est: non pauper spiritu. Ille ergo est pauper spiritu in hac beatitudine prima inclusus, qui amore Christi relictis opibus, vel quidquid possidet abijciēs, nudū in cruce positū sequitur dñm suū: Omnis ēt verus religiosus, qui seculo renūtiat: quīq; in monasterio cōstitutus, bona t̄poralia minime querit: quinimo gaudet reliquisse oīa, verē dicendus est pauper spū. Hāc beatitudinē in frōtispicio aliarū posuit dñs, quoniā verē est apostolica virtus: nāq; ipsi beatissimi apostoli relictis oībus secuti sūt dñm. Ad hāc igitur beatitudinē ille pueniet, qui sp̄retis oīb⁹ sequitur Christū: nihil t̄porale deīde cōcupiscēs. Ideo dicitur spū, quia nō tātū relinquit oīa, verū etiā nihil cōcupiscētiae bonorū terrenorū eius anime adheret. Itē pauper spū, secūdū beatū August. dicitur humilis, qui seipsum nō possidet: & si ille est, qui oībus relictis t̄poralibus bonis, etiā sibi ipsi vilescit: cū primā verā spūs paupertatē possideat, nimīū vtiq; pdest illi hæc secūda. Placuit alijs dicere pauperes spū esse illos, qui & si possideant bona t̄poralia, nihil horū recordātur: vt pote quibus hæc ita ē corde absunt, ac si penitus ea nō haberēt: iuxta illud Psal. 61. Diuitiæ si affluāt, nolite cor apponere. Alij vero dicūt pauperes spū, qui seruo re magno & accenso desiderio cōcupiscūt relinquere oīa p̄pter Christū: & cū nō possint, quoniā alio iugo ligati tenētur: vt sunt matrimonio cōiuncti, vel astricti filijs: spūm tñ prōptū

habet

habet, quoniam vobis vehementer desiderat omnia pro Christo relinquere, & occasione adesse concupiscunt
 ad id peragendum. Utrosque equidem arbitror concupiscere pauperes esse spiritum, & pauperes spiritum dici desi-
 derio: quamquam adhuc ad tantam excellentiam beatitudinis & apostolicam virtutem non pervenerint (quemadmo-
 dum & martyrem dicimus desiderio, qui nimio seruire procupit & vitam finire pro Christo, non tamen
 martyr absolute dicitur, nec eius obitum tantquam martyris celebrat sacrosancta mater ecclesia) tunc
 autem perveniet, cum actu omnia pro Christo relinquentes, nihil deinceps nec opere nec voluntate et spiritu
 de temporalibus concupiscant. Quod manifeste dominus consuluit inveniri, dicens: Si vis perfectus esse, vade
 & vende omnia quae habes: & veni, & sequere me. Nam qui omnia pro Christo respuit, nihil actu possi-
 des, si tamen voluntate concupiscit habere, cum ostiati medicis divitias desiderantibus, divitum appel-
 lantur censeo. Rara igitur & excelsa beatitudo haec est, & tantquam sublimis posita est a domino in ca-
 pite omnium beatitudinum. quoniam ipsorum est regnum caelorum. Vide clementiam domini salvatoris: ne-
 forte hoc audito admiratus expaulesceres, dicens: equis poterit salus fieri? septem alias apposuit
 beatissimas semitas: per quas, licet divitijs affluas, dummodo cor non apponas, sed distribuas
 indigentibus, pergas feliciter perventurus tandem in supernam & aeternam felicitatem. Beati mi-
 tes quoniam ipsi possidebunt terram. Bene se habere aliquis ad inimicum potest dupliciter: aut
 quidem mala non inferendo, quod patientia prestat: aut certe, quod maius est, faciendo bona: hoc est
 esse mitis. Quae virtus & evangelica est, & excelsa, de qua dominus dicit: Discite a me, quia mitis
 sum et humilis corde. Mitis, inquit, sum: non enim malum pro malo infero, immo verum bonum pro malo
 reddo, & inimicis meis plurima beneficia confero. Eiusdem sacratissimam matrem voce magna ex-
 tollit ecclesia dicens: Virgo singularis, inter omnes mitis. Quoniam ipsi possidebunt ter-
 ram, hoc est patriam veram suam caelestem, et simul seipsos: cum neque per inimicos disturbari possint.
 Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Pro luctu quem habent ista beatitudine
 praedotati, de peccatis in deum commissis, a se sine ab alijs, et ingenti desiderio quo serviet nihil cul-
 pa in illis & in proximis reperiri, ob id dicitur: Beati qui lugent: nepe qui inter tot adversa
 animae lugent, iuxta illud quod dictum fuit a domino Samueli. 1. Reg. 16. Quousque tu luges Saul?
 cum ego spreverim eum, ne sit rex. Non utique lachrymis Samuel flebat Saul, verum tristitia &
 angustia eius casu lugubri animo ruminabat. Quid igitur vides tot incommoda, tot animarum euer-
 siones, tot peccata: tristatur, angustiat, & nihil in Dei offensam fieri concupiscit, Beatus qui
 luget dicitur, secundum illud apostoli. 2. Cor. 7. Quae enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam
 tum salutem stabilem operatur. Quoniam ipsi consolabuntur in gloria utique, ubi omnes una-
 nimiter Dei voluntati sunt devincti. Interim lugentes clamemus: fiat voluntas tua sicut in
 caelo & in terra. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Hoc est, qui iustos omnes homines
 esse desiderant, & hos iustitiam commutativam tum distributivam in omnibus asservare.
 Quod quidem non utcumque exoptant, sed quemodum famelicus vel sitibundus cibum, & po-
 tum summe desiderat: pari etiam modo isti beati esuriunt et sitiunt iustitiam in omnibus observari, &
 ab omnibus custodiri, omnesque homines iuste & bene agere. Quoniam ipsi saturabuntur: in gloria scilicet,
 ubi omnes sunt iusti et sancti. ubi omnino iustitia a summo & iustissimo deo inviolabiliter custoditur.
 Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Hi sunt qui omnino proxi-
 morum commodis inserviunt, prout Iob dicit cap. 29. Pes sui claudo, oculus sui caeco, & latera
 pauperum calefacta sunt de vellibus ovium mearum, neque sufficit ad beatitudinem hanc quaecumque
 rerum temporalium administratio. Operae enim pretium est omnibus indigentibus subvenire, hospitalem
 esse, & cetera necessaria proximis suppeditare, beati Martini exemplo: qui cum omnia in

huiusmodi operibus expendisset, & sola illi chlamys superesset, nudo pauperi obuiam eun-
 tila arrepto gladio diuidens, dimidia parte largitus est, & reliqua se cōtexit. Qui enim vide-
 rit, inquit beatus Ioannes epist. 1. cap. 3. fratrem suum necessitatem habere, & clauerit vis-
 cera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? Itaq; qui sic inseruit pauperibus Chri-
 sti, ut vere misericors dici mereatur, præexcelsam cōsecutus est beatitudinē: neq; solū id, ve-
 rū & mīam cōsequetur, & illi centuplū retribuetur: Ecce a misericorde deo quē admodū re-
 penditur mīa misericordibus. Tu donasti pecuniā, tibi donatur felicitas: saturasti famelicū,
 tibi angelorū cibus suppedatur, nō quidē ad horā, prout tu pauperē refecisti, sed in æternū.
 Nudū cooperuisti, tu splendore & fulgore plusq; sol coruscātib; in æternū amiceris. In do-
 mo tua terrena hospitē suscepisti, & tu in cœlesti aula recipieris a dño. Vitæ t̄porali necessa-
 ria p̄ximis subministrasti, tibi retribuetur æterna. Igitur beat⁹ es, quoniā misericors mīam
 cōsequeris. Beati mundo corde. Huiusmodi est, qui nihil impurum admisit, qui fide re-
 cte credens, spē fidēter sperās, & charitate totus operibus bonis intētus, nihil comquinatū
 cōsensit in corde, nihilq; immūdū retinuit mēte: Rara & p̄excelsa hæc beatitudo est, sacra-
 tissimæ deiparæ et sacris virginib⁹ peculiaris. Ipsi ergo ita purissimi deū videbūt: & quanq̄
 ab oībus beatis deus videatur (nā ipse obiectū est beatissimū totius beatitudinis) isti tñ cor-
 de mūdi & corpore, sequūtur agnū quocūq; ierit, tanq̄ ab oī sorde purgati. Imo quoniā puri-
 ficati ut primū ex ergastulo carnis exierint, nullo interposito ipe dimēto deū vidēt, & eo fru-
 untur. Hæc mūditiā cordis nō tantū de illecebris carnis cēsenda est, sed de oībus quibus ma-
 culatur aīa. Qui autē sic sp̄m possidēt imaculatū beati sūt, quoniā ipsi Deū videbūt in æter-
 nū. Beati pacifici qm̄ filij dei vocabūtur. Hi sūt, qui ne pace vera cordis & p̄ximorū
 priuētur, plurima patiūtur incōmoda: nō qd̄ nō sint plia iusta, quibus se tueantur Christiani
 principes, dū alter in alterū insurgit: & unusquisq; illorū se bellū iustū gerere putat: et liti-
 gātes qui se iustitiā habere existimāt. Verūt̄n̄ isti qui beati pacifici dicuntur, ōne prius pa-
 tiuntur incōmodū quā pacē deserāt: præcogitātes quoniā deo gratissima hæc virt⁹ est, quæ
 pro fesceniis saluatori nato ab angelis canitur. Hæc moriēs Christus dñs in pietissimū le-
 gatū suis reliquit, dicens: Pacē meā do vobis, pacē relinquo vobis, nō quomodo mūdus dat
 ego do vobis. Hæc tandē a mortuis victor resurgēs discipulos salutauit dicēs: pax vobis. Qd̄
 neq; semel fecit, quinimo repetiuit dicēs: pax vobis. Et die octaua cū beatus Thomas cū alijs
 discipulis esset, iterū ad eos ingressus dñs inquit: Pax vobis. Vbi nūc sūt Christiani bellato-
 res? vbi digladiatores? vbi percussores? vbi litibus cōuentus forenses replētēs? & p̄ quacūq;
 minima re litigantes? Audiant dñm dicentē: beati pacifici. Audiāt & illud rursum: Qui vult
 tecū in iudicio cōtēdere, & tollere tunicā tuā, dimitte ei & palliū. Ne pacē lædas, ne te dis-
 turbes, ne in odiū p̄ximi incidas. Audi bt̄m apost. Paulū. Cor. cap. 6. Iam quidē omnino
 delictū est in vobis, qd̄ iudicia habetis inter vos. quare nō magis iniuriā accipitis? quare nō
 magis fraudē patimini? Scio vtiq; aliquē iustē p̄ re sua litigare, vel iuste iniuste requisitū se
 in iudicio defendere, put dixi de bello iusto. Noui tñ difficillimē tales posse ad hæc ingētis
 p̄fectionis beatitudinē puenire: quib⁹ dicitur, Beati pacifici qm̄ filij dei vocabuntur,
 Hos deus filios charissimos tanq̄ patris veros imitatores, i cœlesti gloria collocabit. Bt̄i qui
 persecutionē patiunt̄ propter iustitiā, qm̄ ipsorū est regnū celorū. Qui probra,
 irrisiones, carceres, bonorū rapinam, flagella & mortē (si opus est) tolerat æquo & inuictō
 animo, ne virtutem, fidē seu charitatē amittat: & omnia vultu placido & serena facie suffer-

re nō remittit, ne legē dei violet, & à Christo dño separetur, hic beatus est: & veluti similis pauperi spū, qui sponte omnia pro Christo relinquit. Siquidē & isti qui persecutionē patiuntur ppter virtutē, ne iustificatione priuentur: & ppter iustitiā, ne in deū peccēt, oībus bonis & honoribus, in super & vita spoliantur. Nam vt ex animo projiciunt à se tēporalia bona, ita quoq; isti ex animo ablationē tēporaliū et vitæ, si opus est, sustinēt. Quo circa vtrif que idē pponitur pr.emiū: Quoniā ipso nō est regnū cælorū. Beati estis cū maledixerint vobis hoīes, & persecuti vos fuerint, & dixerint oē malū aduersum vos, mē tientes propter me. Hæc ideo nō annūmeratur inter octo p̄dictas beatitudines, quoniā eadē ferē cōtinet, quæ in octaua proximē explanata. Isti enī qui propter dñm patiūtur: nō dubiū est, quin pro iustitia patiātur. Ne enim à Christo separentur, a quo oīs nostra iustificatio est, quiq; fons est in exhaustus totius virtutis & bonitatis, & deus verus, a quo bona cuncta pcedūt, patiēter oīa mala & incōmoda sustinent. Verūtñ quoniā beatissimi apostoli plurimas psecutiōes passuri erāt ppter Christū, voluit dñs illis specialiter hæc dirigere beatitudinē, ne deficerent in psecutionibus: sciēt es se exinde fore beatos, & ingentē sibi mercedē acquirere, in regno cælorū illis retribuendā. Quod aut ait mentiētes ppter me: existimo à dño additū, vt scirēt omnia signēta & mendacia esse, q̄cunq; audirent ab inimicis sibi imponi: nouerintq; dñm ante illis omnia q̄ euenirent p̄dicasse: & hoc signū suæ diuinitatis esse manifestū. Tertio autē nequis Christianus pessimē viuēs, dū obiurgatur, respondeat: Beati estis cū maledixerit vobis hoīes, quoniā è cōtrario illi retūditur clauus: cū dñs dicat, mētiētes. Nā si verū est qd̄ tibi ò Christiane detrahatur, te ipsū corripe, castiga & corrige gratia eius dei & dñi nostri Iesu Christi: cui cū patre & spūsc̄to est honor, gloria. &c.

TRACTATUS TERTIVS

In quintum cap. beati Matthæi.

Preostēsa est nobis charissimi oīs via sc̄torū, per oīum sc̄torū sc̄tissimū dñm nostrū Iesum Christū, per quā & ipsi beati, qui eo fruūtur & fruētur in posterū, inceserūt: p̄ quā qui gadiētur, cū ipsis consequuntur supernā felicitatē. In ipso enī suæ p̄dicatiōis exordio, Christus oīa sciens (vt pote cui oīa nuda & aperta sunt) voluit oēs dirigere, quotquot saluā di sunt: & illis vias ostēdere, per quas recto tramite in cælestē beatitudinē tandē peruenire possēt. Qui omniū cōditionibus volēs consultū iri, & vnicuiq; secundū suā sortē viā aperiri, octo pponit semitas, per quas incedēs ad salutis portū perueniat: & qui non pōt per oēs octo incedere, per vnā saltē illarū gradiatur: qñ quidē charitate comite, & p̄nitētia à pctōrum sorde purgatus, quisquis se vni barū cōmiserit, deueniet ī beatorū cōsortiū. Fecit igitur dñs, quēadmodū dux strenuus, & pater familias prudēs, qui vnicuiq; militi seu vnicuiq; famulo ea imponit & p̄cipit, quæ secundū suā virtutē vnusquisquis cōmodē ferre pōt. Si enim vna sola pponeretur via, vel paupertatis spūs, vel tolleratiæ & psecutionis ppter iustitiā: quis diues, quis rex, quis huius seculi princeps p̄ has possēt verē incedere? Tali igitur tēperamēto vsus est dñs: vt vnusquisq; inuenire possēt ī his b̄tudinib; viā, per quā sc̄m suū statū seu cōditionē incedat. Statū seu cōditionē appello, nō illius qui est in pctō mortali. Nā quēcūq; sic affectū necesse ē à pessimo illo statu, et ab illa miserrima īferni cōditioē recedere. At quī si quis forte platus est, religiosus, cōingalib; astric̄t; viculus, diues, pauper, virgo, aut vidua, horū appello cōditiones, horū dico status diuersos: quibus oībus à pctōrū labe purgatis, nec deficiētē charitate, via sternitur à dño, qua possint dirigere gressus suos, ad felicitatis æter

næ tramitē. Vnicuiq̄ igitur p̄ditur via regia, qua tuto incedat, quæ recte ducit in empyreū
cælū. Nemo ergo torpore langueat, nemo rebus terrenis & fortunæ ludibrijs innutatur: ne
mo in scitiæ & ignorantie excusationē præterdat, quia nemini cōceditur excusatio, cū palā
sit oīb⁹ euāgelīū. Beati pauperes spū, qm̄ ipsorū est regnū cœlorū: Beati mites,
qm̄ ipsi possidebūt terrā. *Has primas duas b̄titudines apostolis sanctis & apostolicis*
viris pprias esse ipsa verba dñi manifestāt. Nāq̄, hi sūt verè pauperes spū, qui relictis oīb⁹,
nihil vnq̄ terrenū cogitauerūt, quiq̄ inimicis bona semper cōsulētes, & bona pro malis reddē
tes ipsos dilexerūt, q̄ plurimos bonis & cōmodis nunq̄ non p̄secuti. Quāq̄ enī b̄tissimi apo
stoli per oēs has octo viā fecerūt beatissimas semitas: & cū nihil possiderēt, etiā plurimas in
stōs pauperes collectas faciētes, illos reficiebāt: vt etiā de illis verè dictū existimari possit:
Beati misericordes: verūtñ has duas primas beatitudines, veluti illis maximè pprias, attri
buiamus: qd̄ in his crebrius se exercuerint, quodq̄, vehemētī quodā studio eas sint p̄sequuti.
Sūmanamq̄ cura verā paupertatē spūs amplexi sunt: & mitissimos se inimicis & persecu
toribus exhibuerūt, semp̄ pro illatis malis bona reddētes. Porrò patriarchis, p̄phetis & p̄e
nitētibus beatitudo luētus tribuitur. Quanto enim luētus Loth Sodomorū pessima crimina
p̄sequebatur? Itē & Abrahā, qui tātis orationib⁹ dñm obsecrauit: si fortè decē iustos inuenis
set, Sodomorū & Gomorrhæorū parceret ciuitatib⁹. Quātis p̄cibus Moyses dño pro populo
Indæorū dēp̄catus sit, crebro legim⁹ in scripturis. Samuel lugebat Saulē: Hieremias Hie
rusalē: Helias Achab: & Dauid, exitus, inquit, aquarū deduxerunt oculi mei, quia nō cu
stodierūt legē tuā. Defectio tenuit me pro p̄cōribus, derelinq̄ntibus legē tuā. Ecce sua &
aliena lugēt facinora, suā & aliorū quærentes salutē. Quæ cōfessoribus ppria est b̄tudo.
Beati qui esuriūt & sitiunt iustitiā. Ipsi nāq̄, sūmopere quæsierūt & suā & aliorum
salutē a d̄monitiōibus, & quā plurimis alijs virtutū exēplis & exercitijs. Nolo enī, dicebat
beatus Aug. plebi suæ, saluari sine vobis. Btūs quoq̄, Martinus exclamat: Dñe si adhuc po
pulo tuo sum necessarius, nō recuso laborē: fiat voluntas tua. Imitati sunt isti b̄tī cōfessores
apl̄m Paulū ad Phil. ca. 1. vbi dicit: Coartor autē ē duobus, desiderīū habēs dissolui, & esse
cū Christo, multo magis melius: permanere autē in carne, necessariū p̄pter vos. Innuptis, vi
duis, matrimonio iunctis, diuitibus quibuscunq̄, oībusq̄, hēntibus huius mundi subst̄tiā, p̄
ppria b̄tudo est. Beati misericordes, qm̄ ipsi miām cōsequuntur. Diuitibus huius
seculi, ait apost. 1. Timot. vlt. præcipe non sublime sapere, neq̄, sperare in incerto diuitiarū,
sed in deo viuo (qui præstat nobis oīa abunde ad fruendū) bene agere, diuites fieri in bonis
operibus, facile tribuere, cōicare, thesaurizare sibi fundamentū bonū in futurū, vt app̄hēdāt
verā vitā. Et dñs: Theaurizate vobis thesauros in cælo. Et Lu. ca. 11. Verūtñ qd̄ superest,
date eleemosynā: & ecce oīa mūda sūt vobis. Et Dani. ca. 4. ad Nabuchodonosor ait: Quā
obrē rex cōsiliū meū placeat tibi, & pctā tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas miseri
cordijs pauperū: forsitā ignoscet deus delictistuis. Et angelus Raphael ad Tob. c. 12. Bona
est oratio cū ieiunio, & eleemosyna magis quā thesauros recōdere: qm̄ eleemosyna a morte li
berat, & ipsa est quæ purgat pctā, et facit inuenire vitā æternā. Cordis autē mūditiā, ppria
virt⁹ est virginū: quā sūmope optabat sibi cōcedi Dauid, cū orabat: Cor mūdū crea in me dē.
Virgo enī, vt ait apost. cogitat quæ dñi sūt: quomodo placeat deo: p̄pterea cor mūdū gerit,
qm̄ illi vnica cura est, quomodo placeat superno sp̄so. Agnus enī purissimus & virginis fi
lius cādida q̄rit corda & receptacula oī ex parte mūda. De virginib⁹ dicit b̄tūs Io. in Apoc.
c. 14. Hi sūt qui cū mulieribus nō sunt coinquimati: virgines enim sunt, & sequuntur agnū
quocunq̄ ierit. & ps. Adducētur regi virgines post eā. Beatitudo pacis regib⁹ & p̄cipib⁹

viris, ideo attribuitur: qm̄ cū bella gerere possint, à bello abstinet: vt suū summū regē regū
 Christum imitentur et dñm, cui princeps pacis ab Esa. c. 9. inter cætera nomen imponitur
 quoniam cū David dicit: Cū his qui oderunt pacē erā pacificus, cū loq̄bar illis ipugnabāt me
 gratis. Natiua igitur principis verē Chrīani virtus est, pacē seruare: qui nec mutuas in dis
 pēdiū vitæ puocatiōes, ab iratis & ab iracundis hoībus pmittat fieri: nec huiusmodi certaminib⁹
 capiatur vnq̄, ex quibus mutua pax quoquomodo turbari possit. Si fieri potest, inquit apost.
 ad Rom. cap. 12. qđ ex vobis est, cū oībus hoībus pacē habete. Et ca. 14. Ita q̄, quæ pacis sūt
 sectemur. Ideo verò potētibus hæc beatitudo tribuitur: qm̄ qui imbecillis est & impotēs, pa
 cē quidē seruat, necessitate coactus: qui verò potentia pollet, cū id agat ex animo, plurimis
 sese exponit incōmodis, ne pacis dissoluātur vincula. Idcirco filius illius dr̄, qui cū sit om̄ps,
 & possit oīa nutu suo vel momēto delere, cōseruat, sustinet, et parcit ad se reuersis. De mar
 tyribus dicitur: Beati qui p̄secutionē patiūtur p̄pter iustitiā. Ipsorū em̄ hæc btitudo cēsēt,
 qui ne auerterent a fide, a charitate & spē: nō tm̄ sunt bonis priuati, verū & vita. Imma
 nia tormēta passi sunt, lapidib⁹ obruti sunt, secti sunt, gladio occisi sunt: alij igne cōbusti, alij
 mari submersi. Trāsierūt per ignē & aquā (vt ait David) et eduxit eos dñs refrigeriū, qm̄
 ipsorū est regnū cælōrū. Gaudete ergo & exultate, qm̄ merces v̄ra copiosa est in
 celis: Multiplex est merces, qm̄ multipliciter inseruitur deo. copiosis vijs copiosa respōdeat
 ciuitas cōdecens est. Multiplicibus btitudinibus, multiplex ēt p̄miū retribuitur. In domo
 patris mei (dixit dñs alibi) māsioēs multæ sunt, Ioā. 14. Gaudeamus igitur, qm̄ vniciūq̄
 copiosa merces pmittitur. Cū autē audis mercedē, euersum Lutheranorū fundamētū agnos
 ce, qui sola fide nitūtur. Etenī vbi merces datur, mercenario datur: mercenarius autē opa
 tur, laborat, insudat, meretur: nec vtiq̄, sola fide bene viuere, vt lutherano placet, proponit.
 Ecce habes opa necessario ad salutē req̄ri. Nomē nāq̄, mercedis hoc necessario iportat: Opa
 vides, meritū cōsidera. Habemus ergo ex verbis dñi: Gaudete & exultate, qm̄ merces v̄ra
 copiosa est in cælis: Opus habem⁹ & meritū. Labefactatur ergo lutheranorū basis, cū nō so
 lā fidē sufficere dñs exprimat, dices: Merces vestra copiosa est ī cælis. Qui enī nō opatur, sed
 tm̄ modo (vt lutheran⁹ fingit) soli inuitur fidei, p̄ illā volēs ad se trahere meritū sāguinis
 Christi, nō est mercenarius, nō opatur, nō eius merces est copiosa in cælis, sed tenebrosa eius
 erit anima in infernis. Socios enī hēnt q̄ plurimos demones, qui nihil vnq̄ operātes boni, ni
 hilom̄ credūt & cōtremiscūt. Gaudeāt igitur viri catholici, cū eis maledixerint hoīes, &
 p̄secutifuerit eos p̄pter Chrīum: qm̄ merces eorū est copiosa in cælis. Nec silētio p̄tereūdū,
 tot btitudines, tot q̄ earū nōia exprimi à saluatore in suæ diuinæ p̄dicationis initio. Beatitu
 dinē nāq̄ oīs homo natura appetit. Cū ergo dñs quēadmodū ad hāc pueniatur, & ī quo hæc
 cōsistit, palā ostēdat, bñficiū celeberrimū hoīb⁹ cōtulit. Si enī quis sitibūdus, et qui iā p̄ siti
 interiori ardore nimīū aestuaret, nec vbi loci fontē esse nosset, nec viā qua illuc puenire pos
 set: & is aliquē inueniret, qui & fontē illi & viā ostēderet, an nō toto vitæ decursu tali suo
 duci deimētus esset? Cū igr̄ naturalr̄ btōs nos esse interiori aestu desiderarem⁹, neq̄ in quo
 btī esse possim⁹ cognosceremus, nec et viā sciremus: miser⁹ nostri saluator nr̄ in hoc euāge
 lio, & suæ p̄dicationis exordio, btitudinis fontē in cælo esse, et viā qua illuc pueniatur, ante
 oculos ponit. Qđ autē naturalr̄ oēs btitudinē appetāt, & Plato, & Arist. plurimis in locis af
 firmāt. Brūs Aug. li. 10. ciuit. dei. c. 1. Beatos esse, inquit, oēs hoīes velle, oīm certa sētētia
 est, qui rōe vti possūt. qui autē sunt, vel vnde fiāt, dū humana quærit infirmitas, multæ mag
 næq̄ cōtrouersie excitatæ sunt, dū enim in diuersis rebus quæ sita est felicitas, nec inuenta

Cōtra Luth
 ranorum fun
 damenta

Mundi imperium transit, nō aliter hinc inde impulsū, quā pila repleta aere manu forti percussa iactatur

soli Christo gratiæ rependendæ, qui nobis beatitudinē in ipso deo esse ostendit, & quo illuc perueniatur demonstravit. Quæsierunt plurimi in magnū strepitu dominationis humane felicitatē: & ecce Alexander, qui præ omnibus orbi dñatus est, anno sui imperij duodecimo extinctus est. Plurimas diuitias cōgregauerunt Ægyptiorū reges: nemo tñ inde felix euasit, siquidē oēs perierunt. Regnū Persarum & Medorū florebat, & tandē trāsijt ad Macedones, à Macedonibus ad Assyrios, ab Assyrijs ad Romanos, quousq; in fixum delatū est, in regnū vtiq; Christi, cuius nō erit finis. Qui cum sit dñs omnium, nō tēporaliter regnare voluit, sed spiritaliter. Plus enī est animabus quā corporibus dñari, plus virtutes largiri, quā diuitias: plus regnū donare cæleste sine fine permanēs, quā dominationē terrenam impartiri: maximē vero, cū nec ipsa terrena alicui absq; eius nutu donētur, prout ipse testatur, dicēs. Nec foliū arboris cadit sine nutu patris vestri. Et alibi: Dñs pauperē facit & ditat, humiliat, & subleuat, 1. Reg. 2. ca. Hæc David considerās, Psal. 62. Sitiuit, inquit, in te aīa mea, quā multipliciter tibi caro mea. Anima enim hoc vno duntaxat æstuat desiderio, vt beatitudine perfruatur: & hanc nō alibi quā in te cognoscit posse haberi: verū tñ quā multipliciter tibi caro mea. Beatus Aug. cū in hunc incidisset locū: Quā multipliciter, inquit, sitit caro? quā multipliciter fatigatur? anima sitit visionem beatificā & fruitionē: sed caro cū multipliciter sitiāt, variē fatigatur: fatigatur mortalitate, infirmitatibus, æstu, frigore, fame, siti, dolore, grauedine, passibilitate. Et ideo cōcupiscit immortalitatē, agilitatē, impassibilitatē, subtilitatē, claritatē, societātē, iucunditatē, multiplicia nāq; hæc sunt. Curramus igitur per has nobis à dño expositas semitas, gradiamur per has vias, tūc satiabitur appetitus noster insatiabilis, quē intus gerimus: quē nullæ vnq; diuitiæ, nulla vnq; potētia, nullū vnq; gaudiū explere & quietū efficere potuit. Nā solus hoc p̄stare deus pot, & eius filius dñs noster Iesus Christus, cui cū patre & spū sc̄to est honor, gloria & imperiū. ā.

TRACTATUS QVARTVS.

In quintum cap. beati Matthæi.

Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos. Ne ergo miremini, quod dixi vobis: beati estis cum maledixerint vobis hōies, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malū aduersum vos, mentiētes propter me. Sic enim iā pridē cōsueuerunt facere Iudæi, sic nouit facere mundus his, qui sibi veritatē prædicare nō trepidauerūt. Latenter dñs innuit apostolis, prophetas de eius aduentū prædicasse: cum illi deū venturū, apostoli dñm venisse mundo nunciauerūt. Et apostolos dicit persecutionē passuros, quæadmodū pphetæ qui fuerunt ante illos, eandē veritatē prædicantes, & eadem vitia fugere hōies exhortantes. Eadē rēphensuri estis flagitia, propter quod eadē passuri estis incommoda: sic enī persecuti sunt pphetas, qui fuerūt ante vos. Vos estis tal terie, quod si sal euauerit, in quo salietur. Ego vos elegi, vt per vos condiātur hōies, quæadmodū & sale oīa quibus vescimur cōdiuntur. Si ergo vos pertimueritis psecutiōes, si necē formidaueritis: & pressidiro eius timore, vel persecutiōis molestia succubueritis, ad nihilū vltra cōmodi eritis. Nā & sal si virtutē salientiam mittat, ad nihilū vltra prodest, nisi vt conculcetur, cum neglectū fuerit & proiectū. Vos estis lux mūdi. Non potest ciuitas abscondi super montē posita: nec accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Quatuor his rebus apostolicos viros similes facit dominus, sal, luci, lucernæ ardenti, ciuitati super montem posite.

Sali

Sali, quoniam doctrina euangelica est sal totius sacrae scripturae, totiusque virtutis. Quaecumque enim scripta sunt in veteri lege & prophetis & psalmis, condimentum a Christo acceperunt: quoniam de ipso omnia scripta, & propter ipsum figurata, & per ipsum completa sunt. Qui & ipse ait, Lu. 24. Haec sunt verba quae locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum: quoniam necesse est impleri omnia, quae scripta sunt in lege Moysi & prophetis & psalmis de me. Cum autem apostoli praedicaturi essent Christum in vniuersum orbem, utique sal terrae dicuntur: quoniam ipsi sal totius veteris legis & prophetarum, id est Christum in mundum sparsuri erant. Quia & ipsi sal sunt, quoniam per doctrinam eorum a putrefactione peccatorum mundus eximendus erat, & nouo sapore virtutis saliens. Lux mundi dicuntur, quoniam per verbum eorum tenebrae idololatriae expellenda, & lux qui Christus est illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, introducenda. Quod autem dicitur de Baptista: non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine: de apostolis autem dicitur: Vos estis lux mundi, non utique contraria sententia est, quinimo eadem. Nam de Ioanne dicitur: Ille erat lucerna lucens & ardens. Io. c. 5. Sic ergo accipiendum est quod dominus dicit de apostolis: Vos estis lux mundi: quae admodum quod dixit de Ioanne: Ille erat lucerna lucens & ardens. Apostoli pariter lux mundi sunt, id est lucerna ardetes & illuminantes. Non erat ille lux, non erat ille Messias, non erat ille Christus: non erat lux vera, quae per se illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: nam haec lux Christus solus est. Verumtamen apostoli sunt lux mundi, hoc est portantes lucem quae Christus est in vniuersum mundum. Ac si faculae portitori diceres: tu es lux mea, non utique ferens faculam lucet, sed lucis portitor est. Apostoli lux mundi dicuntur: quoniam lucem in totum orbem detulerunt. Unde & subditur: Nec accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio: sed super candelabrum. Hoc est in eminenti loco ecclesiae. Reuera Ioan. 1. Apoc. septem candelabra septem ecclesiae sunt, dixisse sibi angelum refert. Propterea ciuitati in alio sitae comparantur. Ipsi enim beatissimi apostoli primum & supremum locum obtinent in ecclesia. Ait enim beatus apostolus Paulus. 1. Cor. 12. Et quosdam quidem posuit dominus in ecclesia primo apostolos, secundo prophetas, tertio doctores. Notandum autem quod a salis similitudine incipit dominus, quoniam iam pridem in lege Leui. cap. 2. preceptum fuit: Quidquid obtuleris sacrificij, sale condies: nec auferes sal foederis dei tui de sacrificio tuo: in omni oblatione offeres sal. Sal enim discretionem significat, iuxta illud apostoli ad Colos. 4. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus: ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere. Omnis enim virtus sine discretionem periculosa est. Aristoteles namque ait. 6. Ethic. Inclinationes virtutum sine prudentia, sunt sicut corpus forte, motum sine luminoso. Quanti vero discretionis defectu in ipsis virtutibus corruerunt, omnibus iam perspicuum est. Quidam enim tanta se abstinencia & vigilia macerauerunt, ut in dementia inciderint: alij tantis se flagellis sauciauerunt, ut prope se interfecerint: alij de se nimium confidentes muliercularum confabulationibus ultra modum dediti, in carnis immunditia prolapsi sunt. A discretionem igitur & prudentiam apostolica incipit virtus: & a salis similitudine viri beatissimi duces imbuuntur, qui quidem sal in lege tantopere commendatur. E contrario autem per prophetam Ezech. ca. 16. de Hierusalem dicitur: Non es aqua lota, nec sale salita: quoniam immunda & sine discretionem & prudentiam operabatur. Ingentem etiam apostolorum virtutem dominus nobis voluit ostendere: cum eos sal dicit, lucem, lucernam, & ciuitatem in excelsis positam: nimirum ut cognoscamus quanta sint virtute praediti viri illi, qui tantis rebus comparantur. Sal mundi sunt, lux orbis sunt, lucerna ardetes & illuminantes, & ciuitas pre excelsa. Qui ergo insipidus & imprudens es, eorum erudiri sapientia satage. Qui in tenebris vitiorum fordescis, splendoribus doctrinae eorum

illu-

Contra tres ar-
ticulos Lute-
ranos Euan-
gelium.

illuminaberis. Quinto dubitas, quemadmodum te vivere decet: lucernae sunt in ecclesia positi, ad illuminandum: quorum si vestigijs haereas, indirectum haud dubio gradieris: si pavidus es, & mundi seu tyrannorum minis terreris, ciuitas sunt preexcelsa: ad quorum si confugias, exemplum nihil pro Christo faciendum formidabis. Sic ergo luceat lux vestra coram hominibus: ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in caelis est. Cum illos dominus tam preexcelsis rebus comparasset & publicis: ciuitati scilicet constitutae in monte, luci, lucernae super caedelastrum posita, & salis: in interiorum eorum opera reflectit partem: ut quidquid operis mundo intulerint, non sibi sed deo operanti per eos referat: non suam querentes gloriam, sed patris aeterni. Quod imitatur beat. Apost. Paul. ait 1. Cor. 3. Itaque neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid: sed qui incrementum dat deus. Dei enim sumus adiutores, dei agricultura estis, dei aedificatio estis: Sic enim quidquid agat apostolus, dei aedificatio & agricultura est conuersus. Videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est. Cum audis, sic luceat lux vestra, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est: agnosce in lutheranos apertam sententiam, & manifestam eorum damnationem. Non inquit, videant fidem vestram: atque opera vestra bona. Non enim fide sola saluus quis esset poterit. Quapropter pronoscens dominus Iesus, quae per inimicum seminanda erat zizania: in sua sacratissima predicationis initio, cauere nos docet a falsis dogmatibus. Ut videant, inquit, opera vestra bona. Et dicentes vestra, ecce iam liberum ostendit arbitrium. Si enim non essent in nostra potestate, non utique diceretur vestra: Cum igitur dicit vestra, nostra esse opera bona & libera docet. Cum autem ait: Et glorificent patrem vestrum, qui in caelis est, gratiam innuit. Ab illo enim praecipue opera bona procedunt, in quae referri dominus ipse praecipit. Quis enim alius nisi benedictus deus meus rex Christus, qui docet manus ecclesiae suae sanctae ad praeliu, & digitos eius ad bellum, tribus in verbis euerteret tres Satanae machinas? Patrem igitur nostrum glorificemus, qui in caelis est: cognoscetes a gratia eius esse, quidquid boni facimus. Videant homines opera nostra bona, non tantum fidem. Sciamus nos liberum operari, cum opera bona nostra esse veritas asserat. Nolite putare, quoniam veni soluere legem aut prophetas: non veni soluere, sed adimplere. Ac si dicat, non legis solutor sum: sed quoniam omnis lex & prophetia in me adimpletur, sancta est lex officio suo: & quidquid in lege praecipitur (cum omnia sint mei figura, & praestationes mei aduentus in mundum, & per meum sanguinem me omnia mundaturum) non euacuatur: imo suum proprium & verum consequitur finem. Quemadmodum si quis lineis in tabula ducere veterum, & Remp. liberaturum, cum omnibus signis & prodigijs, quae esset operaturus, depictum gestaret, adueniente rege, & operante omnia, quae signata in tabula sunt, non utique tabulae fractor imo adimpletor diceretur. Sic dominus Iesus, omnia quae figuris & mysticis typis in lege agebantur adimplet, non solutor sed verus legis adimpletor dicitur, & est. Propterea addit. Amen quippe dico vobis, donec transeat caelum & terra, iota unum, aut vnus apex non pertinet a lege, donec omnia fiant. Omnia enim adimpleta sunt, quae traduntur scripta in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de domino. Iudicium finale restat, de quo dominus simile sententiam protulit dicens: Caelum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis. Quae supra annotauit nomine iotae & apicis, putat faciebant Iudaei, qui plurima legis non obseruabant: et illorum doctores, qui dicebantur scribae, & religiosiores qui dicebantur pharisaei, & sic alios docebant Minimum vocabitur in regno caelorum, qui autem fecerit & docuerit. Hoc est omnia humiliter obserauerit: Hic magnum vocabitur in regno caelorum. Quoniam in le

ge nec apex iotauē ocioſe ꝑcipiebatur. Quippe oīa figurā gerebāt & ꝑæ ſe ferebāt ꝑæmō-
 ſtrationē venturi Chriſti ſaluatoris. Qui enim legi aliquid detrakebat, vel aliquid ocioſum
 in illa eſſe arbitrabatur, ſignū aliquid tollebat: quo proteſtabatur aliquid ſꝑeciale, quod in
 aduētū Chriſti faciendū foret. Quod autē hic videatur verus huius literæ ſenſus cōprobat qđ
 ſtatim dñs intulit dicēs. Dico autē vobis, quia niſi abundauerit iuſtitia vꝛa pluſq̃
 ſcribarū & phariſæorū, nō intrabitis in regnū celorum. Iſſi ſoluerit minima le-
 gis, & aliquando grauiora: prout dñs de illis dixit cap. 23. Sup cathedrā Moysi ſederūt ſcri-
 bæ & phariſæi, oīa ergo quæ dixerint vobis ſeruate & facite: ſecundū opa verò eorū nolite
 facere: dicunt enim & nō faciunt. Quapropter non imitādi, quoniā ſolutores ſunt legis. Cū
 autē legē non faciunt, ſuo exēplo ſic docēt hoīes, & minima hæc aſſerunt: magna vero quæ
 ipſi addiderunt legi: proluxā ſcilicet orationē ſub ꝑtextu ſanctitatis, ad penetrādas domus
 viduarū: lotionē manuū & vaſorum creberrimā (niſi enim lauentur à foro veniētes, nō ci-
 bum attingunt) & ſimilia. Quæ oīa in ꝑallegato ca. 13. Deus illis impropert: prout de illis
 ꝑphetatū eſt Sapiētiae. 2. Circūueniamus inſtū quoniā inutilis eſt nobis, & cōtrari⁹ eſt ope-
 ribus noſtris: & impropert nobis peccata legis, & diffamat in nos ꝑctā diſcipline noſtræ.
 Promittit ſcientiā ſe dei habere, & filiū dei ſe nominat. Cū igitur neceſſe erat, omnia quæ
 in lege de Chriſto ſcripta, ſiue typis ſacrificiorū, oblationū & holocauſtorum, ſiue ꝑphetijs
 adimpleri: & cælū & terrā non tranſire, quia oīa cōpleta in illo fuiſſent: tollētes plura, &
 docentes ſic hoīes iniqui ſcribæ & phariſæi, & ſua mandata & traditiones introducētes, mi-
 nimireputantur apud Deum. Qui autē omnia cōpleuerit, magnus habebitur. Quoniā oīa
 magna & minima legis in Chriſto Ieſu dño noſtro & ꝑ ipſum cōpleta ſunt. Nec eſt aliud
 nomen datum ſub cælo, in quo nos oporteat ſaluos fieri: cui cum patre & ſꝑiritu ſancto eſt
 honor, gloria & imperium in æternum Amen.

TRACTATUS QUINTVS.

In quintum cap. beati Matthæi.

MOrale eſt quod hic dñs dicit: Qui ſoluerit vnū de mandatis iſtis minimis, ideſt, cōſi-
 lijs: & ſic docuerit, minimus vocabitur. Qui autē nō ſolum ꝑcepta ſed cōſilia obſerua-
 uerit, hic magnus vocabitur in regno cælorū. Quomodo autē dicatur minima cōſilia, cū ꝑæ-
 ceptis grauiora ſint, fortē dicitur: quoniā ſine illis, qui voto nō eſt aſtrictus eorū alicui ob-
 ſeruando ꝑcepta, ſaluabitur, ſecundū illud dñi: ſi vis ad vitā ingredi ſerua mādata. Mat. 19
 Quod autē dñs in his ꝑcedētibus verbis de lege Moysi agat, non autē de euāgelica, oſtēditur
 ex eo qđ dicitur. Nolite putare qm̄ veni ſoluere legē, ſed adimplere. Ecce quēad-
 modū de lege Moysi loquitur. Sequitur cōtinuo. Amē quippe dico vobis, donec trá-
 ſeat cælum & terra, iota vnum, aut vnus apex non ꝑteribit à lege, donec
 omnia fiāt. Hoc eſt cōpleantur. Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis mini-
 mis: legis ſcilicet de qua loquitur oportet intelligi. minimus vocabitur in regno cœ-
 lorum, Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur. Quod confirma-
 tur in eo quod ſequitur: Dico autem vobis, quia niſi abundauerit iuſtitia veſtra
 pluſquam ſcribarum & phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum,
 Per legē euangelicam dñs nunc decernit, quēadmodum lex vetus eſt intelligēda. Lex enī
 vetus iniquis cogitationibus ꝑæna non adiunxit. Hinc eſt quod ſcribæ & phariſæi, homi-
 cidia

cidia, adulteria, & fornicationes in corde peccata esse nō existimabant. Sic delusus populus
 Iudaeorū (cum non cohiberet lex cordis occulta, & si prohibebat) cordis munditiē negligē-
 bat. Ut autē verba haec non subobscura videantur: illud dicimus prohiberi lege, quod cauetur
 in lege: illud autē cohiberi, quod non tantū cauetur, verum etiā agenti poena trāsgressionis
 imponitur. Prohibebat igitur lex irā, & cordis inimicitia, non tamen poenā inflixit, prae-
 terquam occidenti, adulteranti, & his similibus. Nunc verò saluator noster euangelicae le-
 gis conditor ait. Nisi abundauerit iustitia vestra plus quā scribarum & phari-
 saeorum, non intrabitis in regnum caelorum. Quod & David pphetizauerat dicens:
 Quis ascendet in montē dñi, aut quis stabit in loco sancto eius: innocens manibus, inquit, &
 mundo corde. Innocentiā exigit dñs non operis tantū, verū etiam cordis. Ea propter de-
 clarat dñs, quae iustitia est haec, quae super phariseorum & scribarum iustitiā sit necessaria.
 Audistis inquit quia dictum est antiquis, non occides. Quod scriptū est Exo. 20.
 & Deuter. cap. 5. Qui autem occiderit reus erit iudicio. Hoc est per iudicē damna-
 bitur & occidetur. Ego autem dico vobis: quoniā omnis qui irascitur fratri suo,
 reus erit iudicio. Hoc est, qui animo deliberato statuit occidere fratrem, idem apud Deum
 meretur supplicium, ac si occidisset. Nam si illo praecogitato & statuto in corde homicidio,
 & illo in fratrem detentus odio diē extremū clauserit, aeterno supplicio cruciabitur. Videtur
 enim haec dñi sententia fauere illorū sanctorum doctorum opinioni: qui asseuerant, iniquū
 exteriorē actum nihil malitiae addere super interiorē: pariterq; idem censerunt de bonis ope-
 ribus esse dicēdū. Quoniam reus erit iudicio, dicitur de homicidio: rursus, reus erit iudicio,
 nunc pronunciat saluator de animo fixo occidendi. Quod & confirmat, cū dicit de mœchia:
 Qui viderit mulierē ad concupiscendū eam, iam mœchatus est in corde suo. Mœchia cordis
 eodē censet vocabulo, quo & exteriorē fornicationem. Aduertendū tamen horum doctorū
 sententiā, non ita crudam ante oculos statuendā. Cum enim asseuerant exteriorē actū, nō
 apponere bonitatē aut maliciā super actum interiorē, non ideo velle sentire: quod non gra-
 uius peccet actū occidens hominē, quā qui statuit in corde id perpetrare scelus, nō tamen
 occidens: quin fatentur grauius eum peccare, qui fornicatur actū, quā qui corde statuit.
 At qui illic maior malicia: & in bono opere, hoc maius meritū, si opere subuenias inopi, quā
 si corde cōpatiaris, nihil illi largitus. Hinc puenit quod actus interior redditur intērior: dū
 ira prorūpit in homicidium, dum mœchus plabitur in fornicationē, quā cum in solo corde
 retinetur. Ideoq; simul haec duplex retinenda sentētia est: & quod actus exterior nō addit
 bonitatē aut maliciā super actum interiorē: & quod amplius meretur is, qui exteriora bona
 impendit pximo, quā qui elargiri cupit: quodq; grauius peccat, qui actū occidit, quā qui
 animo tātum id destinat facere. Hoc autē non ab exteriori actū, sed ab interiore prouenire:
 quoniā actū peccans superabundat malicia interius, & actū bona faciens plus in corde chari-
 tate flagrat. Se autē dñs verum deū ostēdit, cū ait ego autē dico vobis, non quēadmodū
 Moyses, Haec dicit dñs: & ppheta, Audite verbū dñi: at qui ego ipse deus & dñs dico vobis,
 ego qui Mosaycā legē per angelū dedi, ego legis cōditor, ego qui legē protuli, subobscura, &
 nō bene à vobis pcepta legis arcana pādo. Quia oīs qui irascitur fratri suo. Ira hic acci-
 piēda est p ea, quae vere ira dicitur, cū quis animo deliberat malū grauiissimū occisiōis, mutilatiōis
 siue graue aliud nocumentū inferre pximo. Hic reus erit iudicio perinde, ac si occidisset,

mutilasset, nocumentū notabile intulisset. Quanta autem ratione id promulget dñs, facile
 ex eo percipitur, si eum cordis arcani inspectorē consideremus. Homo enim quæ exterius
 apparent videt: dñs aut cor intuetur. Si ergo tu inimici animū ita perspectū haberes, vt ibi
 iam te occisum, mutilatū, aut aliā quamuis iniuriā passum omnino cerneres, an nō pro illata
 nece, aut pro dato malo aliud malū inferres, & quoquo posses modo etiā vīdicares? aut si p
 bus esses, an non fugā arriperes, vt tantū posses malū euadere? aut si rex & iudex, an non
 punires? ita sanè. Deus igitur summus iudex tibi annunciat, etiam cordis iniquitates se pu
 niturū: cum ipsi non aliter pateat homicidiū & adulteriū, quod in corde geris, diuinā legē
 transgressus, quā si opere in conspectu totius orbis illa patrasses. Propterea ipse solus de
 bitā peccato mulctā retribuit. Etenim reges & iudices seculi, cū quis occidit aut rapuit, eū
 suspendunt: Deus autē animā cruciat, quæ prius peccat: & voluntatem & cor punit, quæ
 prius occidunt: deinde corpus cū resurrexerit, tanquā malorū instrumentū torqueri iubet.
 Quod si conuertaris & confugias ad pœnitentiā: non quidē corpore cōminutū, sed contritū
 corde & humiliatū, animāq; gemēte, & se cruciante a crimine cōuersum requirit. Hic ve
 rus est legislator, hic verus malorū punitor, ac verus bonorū & virtutum remunerator.
 Hic est ille qui ait: Ego autē dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus
 erit iudicio. Qui autem verbū cōtumeliæ prolocutus fuerit racha, reus erit consilio:
 hoc est à plurimis supplicii mereri p̄nunciabitur. Qui autē fatue, reus erit gehennæ
 ignis. Eius namq; iniquus animus iam se corā omnibus propalauit, ideoq; coram omnibus
 in æternū torquetur: & extra rationis terminos, fratresuū repulit, proinde cum obscu
 rum habentibus rationis vsū apud inferos cruciabitur. Si ergo offers munus tuū ad
 altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te:
 relinque ibi munus tuū ante altare, & vade prius recōciliari fratri tuo: & tūc
 venies offeres munus tuū: Ex hac dñi sententiā confirmatū habemus vulgatum: illud
 apud theologos nostros, quos scholasticos dicimus: Quodcumq; opus bonū in peccato mortali
 factū, non esse Deo acceptum: proinde nec vitæ æternæ meritoriū. Ecce vt nō accipitur à
 deo munus ab illo quisquis est, qui fratri nocumētū intulit: si recordatus tale ei damniū intru
 lisse, nō prius cum fratre suo reconcilietur. Habemus etiā alterā diuorum theologorū sen
 tentiā: peccatum, scilicet omnino oblitū (facta prius requisitione sufficientissima omniū cō
 missorum) si in cōfessione non est relatū, non obesse, quominus pœnitēs deo recōcilietur,
 & in gratiā redeat, ac dignè eucharistiā sumat: dummodo postea illud, cū in memoriā inci
 derit, confiteatur. Ecce enim dñs dicit: Et ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet ali
 quid aduersum te: ac si dicat, qđ si nō recordaris offer. Cōfirmat dñs orthodoxorū sentētiās
 in hisce verbis, pariterq; increpat et cōfundit lutheranos, cū dicit: Tūc venies offeres munus
 tuū. Munera deus suscipit offerentiū in altari. Altare habes cōtra hæreticos nolētes altaria
 esse in ecclesia. Approbat dñs omniū munuscula piē offerentiū in lege euāgelica, quam ore
 pprio pronunciat dicēs: Ego autē dico vobis tūc venies, offeres munus tuū. Nec mirū quod
 et altare habet, & munus accipit oblatū in euāgelio: qui iā in ipso mūdi primordio respexit
 ad Abel & ad munera eius, Gen. 4. Et post diluniū à Noë accepit sup cōstructū altare obla
 tum sacrificiū: & odoratus est deus odore suauitatis. Præterea sequitur monitio eorū quæ
 p̄dixit. Esto cōsenties aduersario tuo cito, dū es cū illo in via. Hoc est qđ diu viuīs,
 concede

concede precanti veniā: & te vt parcas oranti. Quemadmodū enim ille tenetur recōciliari tibi prius quā offerat munus suum: tu etiā qui laesus es, aduersario tuo consenti, dum viuisti ne ob illatū damnū odium in corde retineas: Sed si ipse veniā postulat, remitte odiū, desine ab ira, & derelinque furorē. Noli malignari: ne aduersarius tuus cum ad genua prouolutus postulat tibi reconciliari, si non feceris, hoc illius factū tradat te iudici Deo, qui omnia prospicit: & iudex ministro tortori demoni, qui te in perpetuum carcerē cruciandum tradat. Perpendere etiam necessariū est quod dñs dicit: Si ibi recordat⁹ fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te. Habet, inquit, aliquid aduersum te. Si enim fratri intulisti damnū: & laesus frater ignorat, quis ille est, qui eū laesit, resarcire utiq; illatū damnū teneberis: nō te tamen proderc: ne nouū scandalū & indignatio laesi contra te oriatur. Ceterum si falsis testibus, aut aliquibus inditijs, alius quinis proximus opera tua dānetur: tanquam illator illius mali reuera teneberis resarcire damnum & incommodum, quod passus est ob malum à te perpetratum. Quòd autē dominus ait, de mœchia in corde cum dicit: Quòd si oculus tuus dexter scādalizat te, aut manus tua, erue, absconde: Intelligendum est de occasione peccati, non de erutione siue amputatione membri. Tūc enī oculus dexter eruitur, manus absconditur: cū remouetur locus, ne illuc accedas vbi animam periclitari semel expertus es: obstruitur oculus, ne illā inspicias, quæ dudum incantum cupidine saucianit: comprimatur manus, ne literas amatorias seu munuscula mittas. De libello autem repudij Deut. 24. in hunc modum habetur. Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenierit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudij, & dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua. Istā sic repudiatam permissum erat alteri nubere. Idq; propter duritiam cordis Iudeorum et crudelitatem, ne vxores occiderent, permittēbat Deus: proinde quid obseruandum sit in euangelica lege, ostendit dicens. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem suā, excepta fornicationis causa facit eam mēchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. Oportet autem hæc dñi verba fideliter, prout à domino dicta sunt, perpendere. Non enim ait, quòd dimissa ob fornicationem possit alteri nubere, non utiq;: & si poterat secū dum legis permissionem ob fœditatem dimitti. Ego autem dico, non licere vobis vxores dimittere ob fœditatē, aut quauis alia causa, excepto si fornicentur: & sic dimissā quicunq; duxerit, adulterari. Qui autem illam ob aliam causam dimiserit, eo peccat grauissimē: quòd mūltæ occasione præbet huc illic vagandi, & mœchādi. Iterum audistis, quia dictum est antiquis: Non periurabis. reddes autem domino iuramenta tua. Leuit. 19. cap. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Hoc perperam intelligentes iudæi, in secundum decalogi præceptum: Non assumes nomē dei tui in vanū, peccabant vanè iurantes vbiq;, cum nō peierarent: nihil se mali facere arbitantes: quos corrigit dominus dicens: Ego autem dico vobis, non iurare omnino, nec per cælum, nec per terram. Sit autem sermo vester: est est, non non. quod autem his abundantibus est à malo est. Inquit beatus August. non dicit malum est: nam ait Hieremias cap. 4. Iurabunt, ait domin⁹, in iustitia, & iudicio, & veritate. Concurrentibus his tribus iurare licitum est, quinimo aliquando necessarium: sed à malo est, hoc est à malo iurantis faciliter: vel à malo non credentis, quapropter alter iurat. Audistis legem talionis, oculū pro oculo, dentem pro dente,

dente. *Leui. 21. Si quis mulieri pręgnanti iniuriam inferret, si eruisset oculũ aut dentẽ, idem reddebat. Quę lex talionis amplificata est Deut. 19. Ego autem dico vobis, nõ resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillã tuã, prębe illi & alteram: Id est, secũdũ animi pręparationem esto paratus alia tolerare grauiora. Non tollit quin absq; odio zelo per iudicem puniat illũ, sed quod percutientem non percutiamus. Habes contra hæreticos negantes bellum in turcas & cæteros infideles. Non enim resistit malo, qui arbitrium iudicis, ad quem causa spectat, inuocat. Sic etiam rex defendit Christianos suos, ne amissis corporibus, animę simul fidem amittentes & gratiam, perpetuę damnationi cũ ipsis infidelibus adiudicetur. Nõ prohibetur hic aliud, quã particularis iniurię retaliatio: non autem eius, quę fit in Deum, in fidem, in sacramenta, & in ecclesiam catholicã: qualis est vis seu bellum infidelium & hæreticorum in Christianam Remp. Propterea dñs signanter dixit: Si quis te percusserit in dexteram maxillam, noli resistere malo, repercutiẽs inimicum: quin etiam esto paratus, alia pro Christo probra tolerare. Et ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tollere, dimitte ei & pallium. Hoc est, sine odio sine ira prosequere ius tuum, paratus si iustum fuerit dare illi & palliũ. Et quicumque angariauerit te mille passus, vade cum illo & alia duo. Hoc est si necessitas vrgeat, & suadeat charitas. Vt si ille rogauerit: ò frater nescio viam, obsecro incede amplius: aut dicat, ò frater oppidò lassus sum, reddam tibi: dimitte iumentum tuum ultra abire. Qui autem petit a te, da ei: & volenti mutuare à te, ne auertaris. Hęc omnia sunt charitatis Christianę dogmata excellentissima. Quę omnia habent iustitiam suam, habent (vt ipsa etiam domini verba insinuant) interpretationem suam, & modum. Nam si quis non habet quod mutuet, aut illud sit alienum: nec poterit, nec licebit ei mutuare. Si item incedit angariatus mille passus, & si ultra progrediatur, incidendum sit in latrones: aut anguriati vxor vel filius nuncientur proximẽ morituri, non est æquũ ire alia duo. Non igitur absque ingenti necessitate postulabat Dauid Psal. 118. Da mihi intellectum, & scrutabor legẽ tuam, & custodiam illam in toto corde meo. Ac si postulet & dicat: Vis domine legem tuam custodiã ex toto corde, ne quando aberrem, da mihi intellectum, quo illam scrutari possim: & sciam quando conducatur prębere sinistram maxillã dexteram percutienti: quando relinquere palliũ contendenti pro tunica: quando duo millia abire ultra mille passus cum angariante: quando petenti retribuere, & à volenti mutuare nõ auerti. Habent igitur hęc suas causas, prout pdiximus, quibus illa facere obligamur. Habent & casus suos, cum nec nobis possibile est eas facere, vt pote si nõ habemus: si aliud occurrat grauius adimplendum pręceptum, vt dicebamus de periculo prędonum, de morte propinqua vxoris aut filij angariati. Omnia tẽpus habent, dum modo omnia fiant in obsequiũ & impletionem mädatorum Christi: cui cum patre & spiritu sancto est gloria & imperiũ in æternum Amen.*

TRACTATUS SEXTUS

In quintum cap. beati Matthæi.

A Vdistis quia dictum est, diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persecutibus & calūniantibus vos,

vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos: & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quã mercedem habetis? nonne & publicani hoc faciunt? & si salutaeritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est. Pessimas induxerant consequentias ex diuina scriptura scribæ & pharisæi. Legimus enim Leuitici 19. cap. Diliges amicum tuum sicut te ipsum: quẽ locum ipsi flexerant sic, ergo odio habebis inimicum tuũ. Quam verò male odium inimici sequatur ex dilectione amici, dominus ostendit dicens: Audistis quia dictum est, diliges proximum tuũ, & odio habebis inimicum tuũ. Ego autem dico vobis perperam deduxisse scribas & pharisæos odium inimici: ex eo quòd præceptũ sit diligere proximum amicum. Diligite inimicos vestros, bene facite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniatibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Nullam qua euadas reliquit dominus viã: cum ad dilectionẽ inimici patre cœlestẽ in exẽplũ adducit. Si enim super inimicos suos beneficia sua tam copiose effundit: vt nec aere, nec sole, nec pluuia, priuentur ipsi & eorum segetes: & cum sit dominus omnium & nullus egeat, inimicos diligit, & illis multa impartitur bona: Misereris omnium dñe, & nihil odisti eorum quæ fecisti, inquit Sapientia cap. II. Quomodo tu hominũ odire vis inimicum? & persequi persequentem? & mala imprecari te offendenti? Vide Deum, considera omniũ dominum, quemadmodum inimicis suis largitur cibaria, honores, solem suum: terram suã germinare faciens, & ipsos damnatos in esse & vita cõseruans. Melius enim est illis esse, quãquam infernali cruciatur pœna, quã omnino nõ esse. Nec te disturbet, cum audis dñm dicentem de Iuda: Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. Non dicit, si factus, si creatus, si genitus non fuisset homo ille: atquẽ ait, si natus, hoc est si editus in lucẽ non esset, sed abortiuo in ventre matris periret. Quemadmodum illud quod Iob dicit: Fuissem quasi nõ essem, de vtero translatus ad tumulum. Conseruat igitur dominus piensissimus in esse & vitam, demones & damnatos inimicos suos: & super viuentes peccatores solem suum facit oriri, & pluuiã super terram effundi, vt germinet, vit. aq. hominum quantũuis iniquorum necessaria proferat. Deus igitur cum sit omnipotens, & bonis inimicos suos afficiat: tu homo etiam inimicos tuos dilige, benefac his qui te oderunt, precare pro persequentibus, & calumniatibus, vt filius sis patris qui in cœlis est. Nam si rex te in filium adoptaret, & regni etiam hæredem constitueret, ea conditione apposita, vt inimicum diligeres, & illi benefaceres: profecto non inimicum, sed amicissimũ eum reputares, ex cuius dilectione tantus tibi honor ac tanta proueniret hæreditas. Quanto magis inimicos diligere debes, cum dñs te in filium recipit, & regni æterni hæredem efficit, si inimicũ diligas & bona tribuas. Nec te excuses friuola quadam oratione, qua mundani homines se euangelio existimant satissecessisse, & intercessoribus satis respondisse. Cum enim viri docti suẽ religiosi exposcunt ab aliquibus, inimicis eorum veniam, reconciliationem & pacem: & inducunt dominum nostrum Iesum Christum pro suis inimicis crucifixoribus orasse patrem. Ipsi tanquam aliquid se dixisse existimantes respondent: dominus Deus est, ego autem homo sum. Ex ore igitur tuo confusio tua deducenda est, & quanta teneris ratione inimicum diligere & be-

denti parcere. Si enim rex sumptis scopis domū purgaret, & diceretur militi, accipe scopas
 & emunda domū: vide quid rex & dux tuus potentissimus fecerit: nonne ab omnibus ir-
 rideretur, si responderet, rex hoc fecit, quia rex est: ego autem homo pauper sum. Propterea
 igitur in te retorquetur oratio tua. Si enim rex domum purgat, tu homo id facere nō eru-
 besceas. Sic autem in istos nolentes inimicos diligere clauum retorquendum censeo. Si enim
 Christus dominus cum sit Deus parcat inimicis, orat pro inimicis, diligit inimicos: tu homo
 cum sis, quod rex tuus facit, tu facere minime ambigas: nec frivola oratiōe peragere renuas.
 Magnus enim honor tibi accedet, cum in filium Dei adoptatus, & in heredē regni eterni
 ea propter constitueris. Ceterum cum plura hic apposita sint verba, oportet nunc explorē-
 mus quæ ex præcepto, quæque ex consilio à domino sint prolata. Duplicem igitur continet
 partē hoc præceptum de dilectione inimicorum. Et quidem prima affirmatiua est: dilige
 inimicos vestros: quæadmodū et præceptum, diliges proximū tuum sicut teipsum. Quæ utiq̃
 adimplere nō dubitandū, quisquis diligit inimicum, prout diligit proximū. Altera verō ne-
 gatiua. Hæc autem est, non odire inimicum: nam odium è corde repellere ubiq̃ & semper
 & eo semper siue ad semper tenemur. Qui enim odit fratrem suum, homicida est, prima
 Ioan. cap. 3. Propterea non odire, semper & ad semper tenemur: diligere autem sicut cæ-
 teros, & subuenire cum extremam patitur necessitatem, sub culpa lethali astringimur.
 Qui enim habuerit substantiā huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clau-
 serit viscera sua ab eo: quomodo charitas dei manet in illo? Filioli mei nō diligamus verbo,
 nec lingua, sed opere & veritate, prima Io. cap. 3. Hoc autē est quod dominus dicit: Bene-
 facite his qui oderunt vos. In alijs autem necessitatibus subueniendum est, quæadmo-
 dum & alijs proximis, ex consilio. Verū tamen non extremam reputes necessitatem, nisi
 cum iam quis sit in extremo halitu constitutus. Tunc enim & si subuenias, fortē iam nihil
 quod auxiliāris proderit. Illam autē dicito necessitatē extremā, cum probabilitē nisi opem
 feras in magnum dispendium vitæ, honoris, vel salutis proximus tuus incurret. Ex hac
 vna regula medici gratis tenentur talibus ex præcepto operam suam impendere, & phar-
 maca necessaria gratis ministrare: & advocatus talibus ex præcepto gratis patrocinari.
 De signis autem dilectionis inimicis exhibendis, tenenda est beati Thomæ sententia. 2. 2.
 quæ est. 25. art. 9. Sunt enim quædam peculiarīa, quæ exhibentur amicis: confabulationes,
 deambulationes, simul edere, & his similia. Hæc cum neque tenemur in præcepto amicis,
 pariter neq̃ inimicis huiusmodi dilectionis signa exhibere iubemur. Sunt autē & alia, quæ
 in comuni exhibentur hominibus, prout salutare se mutuo, dum inuicem sibi occurrūt: &
 eiusmodi similia generalia signa, quæ omnibus exhibentur. Hæc subtrahens inimico mor-
 taliter peccat: quoniam & illum & ceteros id videntes scandalizat, & illum odium in cor-
 de habere indicat. Et sic intelligendi sunt doctores, qui asserunt signa dilectionis inimicis
 ostendere, non esse præcepti: nempe signa illa peculiarīa, quæ amicis & necessitudine qua-
 dam nobis coniunctis exhiberi solent. Nam generalia signa, ea scilicet quæ indistincte omni-
 bus exhibemus, etiam inimicis sub reatus pœna sunt exhibenda. Sicque accipiendū est quod
 dominus dicit. Si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Hoc
 est quid magnum facitis? quid amplius infidelibus facitis? nonne & ethnici hoc faciunt?
 Estote ergo perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Bis sententiā

Extrema ne-
 cessitas quæ di-
 catur.

Quando te-
 netur medici
 gratis curare,
 & advocati
 patrocinari.

Quæ signa ex-
 hibenda sunt
 inimicis.

hanc retulit in patre, ut sitis filij patris vestri: & estote perfecti, sicut & pater vester celestis, ut de inimicis vindictam sumere desistamus, imo & diligamus: memores, quod in domo patris familias, optimè dirigentis famulos suos, non licet percutere famulum, nec odire consensu: similiter in domo patris filiorum optimè dispositorum, non licet germano fratre odire, vel percutere: quinimo faciens à patre vel domino obiurgatur & punitur. Optimè igitur benedictissimus pater familias deus præcipit non rixari conseruos, non se odire inuicè, percutere, vel perimere: quinimo ad Deum referre, & ipse puniet. Nec suspicaris, bonam suam adco facere causam, qui persequuntur proximos: quoniam dñs misericors est. Memorare quod superius dixit, quod offerentè munera ad altare ire prius necesse sit reconciliari fratri, què læserat: alias nolle munera accipere. Quod & beatus apostolus Paulus ad Rom. 12. diuino est sensu interpretatus, dicens: Non vos metipfos defendetes charissimi, sed date locum ira. Scriptum est enim: Mihi vindicta, & ego retribuam, dicit dñs. Sed si esurierit inimicus tuus ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis cogeres super caput eius. Non igitur existimet, qui persecutionem patitur se à domino deserere: neq; ex parte persequētis se dominum constituere: qui potius ex parte est patientis persecutionem: & nisi persecutor desinat à persecutione, & persecuto reconcilietur, dominus vindictam sumet eo seueriore, quò iustior & potentior est deus homine. Obseruemus igitur domini mandatum, inimicos diligamus, oremus pro persequentibus, bene faciamus odientibus nos, ut simus filij patris: cui cum filio & spiritu sancto est honor, gloria & imperium in eternum Amen.

Tractatus primus in capit. VI. Beati Matthæi.

Tendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. Cum ergo facis elemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis: ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Cum enim plurimis virtutibus fulgère suos dominus velit, totque beatitudinibus decorari, & tanta eos cordis munditia pollere prædicasset, & etiam dilectione ad inimicos usque protraxisset: ne ista facientes mercedem æternæ retributionis amittant, intentionem in bonis operibus habendam sacro sermone deffinit, dicens: Attendite quæ prædixi vobis: ne illa faciatis, ut ab hominibus collaudemini, alioquin mercedem non habebitis apud Deum. Iustè sancita hæc lex est, à iustissimo Deo promulgata, & à philosophis etiã concessa. Nam Arist. finis, inquit, est primus intentione, & vltimus in executione. Et opera moralia (secundum ipsum, & omnes philosophos) bonitatem & maliciam forciuntur à fine. Itaq; finis propter quem operamur, operibus moralibus dat esse & nomen. Qui enim ob vanitatè ieiunat, ieiunium eius vanum est. Qui ut collaudetur ab hominibus, in aliquod opus largas expensas impendit: expensæ eius ab hominibus collaudatæ in illam vocum vanitatè protinus euanescent. Igitur vanitas superbiæ filia, opera bona transfert in vanitatis finem: à quo & esse vana & vanitatis nomen accipiunt. Præcauere hanc pestem honorum operum corruptricem dominus suos volens ait, Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram homi-